MÜÜRILEHT

NÜÜDISKULTUURI HÄÄLEKANDJA • KOLMEKÜMNE NELJAS NUMBER : MAI 2014

HIND 2€ / VABALEVIS TASUTA

#34

9 772346 662013

Esikaanel Tallinn Bicycle Week. Foto: Renee Altrov

KAASAUTORID

Mario Pulver leiab, et elu on olnud protsess, kulg. Sünd – mis ei ole tema käsitluses enda tahe – viib surmani, kuid seda, mis seal vahel toimub, võib ise mõtestada. Seesama mõtestamine on käinud temaga kaasas lapsepõlvest, mikside ajast saati. Selle, mis on elus tähtis, valib inimene ise. Mario on otsustanud, et töötab vabakutselisena kodus, et olla võimalikult vaba oma käikudes, ajas ja peresuhetes. Kõike seda kaardistab ja tõlgendab ta läbi loomingu, mis vallandub sageli luulevormis.
Mario luuletusi saab lugeda kõrvalleheküljelt.

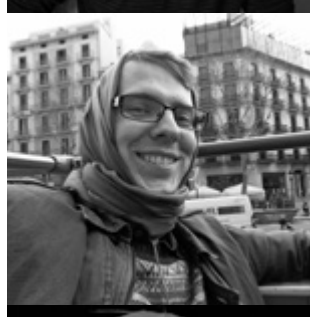

Lennart Ruuda on täiesti ebahuvitav 21-aastane noormees. Justkui selle väite tõestuseks õpib ta ülikoolis eriti ebahuvitavat eriala – ajakirjandust. Tulevik võib siiski põnevamaks osutuda, sest Lennart läheb sügisel sõtta.
Lennart usutleb käesolevas Müürilehes Eesti mõjukaimat IT-pioneeri Linnar Viiki. Intervjuud loe lk 6–7.

Maarja Merivoo-Parro elab ja töötab Riias, hoides Baltic Heritage Networki ja Eesti Diasporaa Akadeemia juhatuse liikme ning The Baltic Scene'i kaasautorina kätt nii Baltimaade kui muu maailma muusika- ja kultuurielu pulsil. Raadio 2-s juhib ta uuele iseseisvale muusikale pühendatud saadet „Ameerika hääled" ja tegutseb ka ise sügaval USA *underground*-maastikul laulukirjutaja ja vokalistina. Praeguseks peategevuseks on mentaliteediajaloolise doktoritöö kirjutamine, mille ta kavatseb peagi Tallinna Ülikoolis kaitsta.
Maarja intervjueerib leheküljel 11 läti väikeplaadifirma I Love You Recordsi eestvedajaid.

Merli Antsmaa on kultuurikorraldaja, fotograafiahuviline ja muidu aktivist. Praegu töötab ta Eesti Jazziliidus ja festivali Jazzkaar juures ning korraldab muusikaüritusi.
Merli pani kõrva peale Frankie Animali EPle „Obsession". Vaata lk 14.

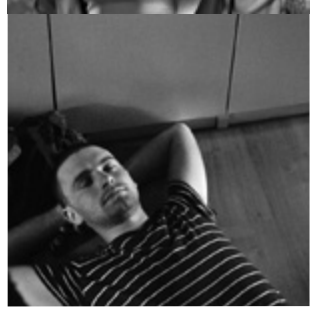

Joosep Olop peab ennast loovaks tarbijaks. Eriti loov on ta popmuusikat kuulates. Elab ja töötab Tallinnas. Ülikoolis on õppinud põgusalt kõike, mis uurib inimeseks olemist.
Joosep kuulas noise punk*'i viljeleva bändi Perfect Pussy albumit „Say Yes to Love". Arvustust loe lk 15.*

Marika Agu töötab Tartu Kunstimuuseumis kaasaegse kunsti kuraatorina ja on lõpetamas Eesti Kunstiakadeemias kunstiteaduse magistrantuuri. Ta on tegelenud peamiselt tänavakunsti ja grafiti uurimisega, kuid alustas tänavu muu hulgas ka Generaadios muusikasaate „MAJICKK" tegemist. Sellest aastast on Marika ka üks tänavakunstifestivali Stencibility kaaskorraldajatest.
Marika kirjutab sellest, kuidas temast sai iseenda vaenlane. Loe Artishoki veergu lk 19.

Karin Bachmann on Eesti Kunstiakadeemia taustaga urbanistmaastikuarhitekt, kes töötab täna koosluses OÜ Kino. Ta on ajakirjade ÕU ja Idee kolleegiumi liige ning loomaeetikast kõneleva veebiplatvormi *loomus.ee* toimetaja.
Karin on üks Eesti kaasaegse maastikuarhitektuuri veebipõhise kaardi loojatest, millega saab tutvuda lähemalt lk 30–31.

Märt Põder on angažeeritud filosoof selle klassikalises tähenduses, valgustusliikumise ideaalide edasikandja infoühiskonnas, piraat ja infovabastaja, krüptoanarhist ja poliitiline aktivist, kes seisab kopimi, avatuse ja hajutatuse üllaste põhimõtete eest.
Märt pakub lk 32 kehtivale autoriõiguse mudelile alternatiivseid vaatenurki.

Tanar Kirs õpib TÜs kirjandust. Mängib korvpalli. Lapsepõlves kuulas punki.
Tanar kaardistab koos Evelyn Fridoliniga Juhan Liivi 150. sünniaastapäeva puhul käesolevas Müürilehes lk 33–36 Liivi maastikke ja ääremärkusi.

Evelyn Fridolin on Tartu Ülikooli maailmakirjanduse eriala magistrant. Tunneb huvi kirjanduse ja tegelikkuse omavaheliste suhete, nende vastastikmõju vastu. Täpsemalt tegeleb kirjanduslike maastikega, mille all peab silmas nii maastikke kirjanduses kui kirjandust maastikes. Muus osas käib koolis, käib tööl, loeb, on ja elab.
Evelyn kaardistab koos Tanar Kirsiga Juhan Liivi 150. sünniaastapäeva puhul käesolevas Müürilehes lk 33–36 Liivi maastikke ja ääremärkusi.

TOIMETUS

KIRI TOIMETAJALT

Müürilehe 31. numbris sai lugeda väljavõtet Lauri Sommeri äsja ilmunud romaanist „Sealpool sood", mis tõotab tervikuna (arvan seda praeguseks ilmuda jõudnud katkendite põhjal) igati põnevat lugemist ning seda kindlasti mitte vaid psühhogeograafilisest, kohakesksest või muul moel ruumitundlikust kirjandusest huvitujaile. Aprilli lõpus anti Liivi Muuseumis Sommerile üle ka Juhan Liivi luuleauhind tema Loomingus ilmunud luuletuse „Väikeste sammudega..." eest.

Kuna käesoleval aastal tähistatakse ühtlasi ka Juhan Liivi 150. sünniaastapäeva, on igati paslik hetk küsida, kas põlise Liivi-müüdi taga võiks näha ka muud kui traagilist ja andekat autsaiderit, kes tänu loomepalanguile „iseendast suuremaid" tekste kirjutas. Kuigi tore on ju mõelda, et oli kord ka üks *päris* luuletaja, kelle looming sündis puhtalt inspiratsioonist, nii-öelda muusa taktikepi löökidele kuuletudes teksti vastavalt kas luues või hävitades. Ei mingit üleliigset teooriat ja kirjanduslikku „tehtust", ei mingit silmatorkavat metatasandit.

Selle lehenumbri kirjanduskülgedele valisimegi intervjuu Alatskivil asuva Liivi Muuseumi juhataja Mari Niitraga, kes räägib muu hulgas ka aprilli lõpus avatud uuest püsinäitusest, mis vaatleb Liivi-müüti värske nurga alt. Liivi ruumikesksusest pole siiani eriti kõneldud, samuti on romantilise luuletajamüüdi varju jäänud ka küsimus tema loomingutehnilistest hoiakutest ja teoreetilistest vaadetest, mistõttu oleme kaasanud ka Tartu Ülikooli kirjandustudengite Tanar Kirsi ja Evelyn Fridolini lõputööde põhjal kirjutatud artiklid, mis vastavate teemade kaudu Liivi loomingut (taas)mõtestavad.

Suve hakul on Tartus oodata järjekordset ülikoolilõpetajate lainet, kes seisavad silmitsi küsimusega, et mis siis nüüd edasi saab? Jääda paigale? Minna ära? Tartu on ju ülikoolilinn, sellisena paratamatult vahepeatus – nii mõnelegi, kuigi mitte kõigile. Müürilehe mainumbri ilmumise ajaks on hoo sisse saanud ka kirjandusfestival Prima Vista, mis on läbi aastate märkimisväärse tarmukuse ja eneseväärikusega linna kultuurielu rahvusvahelisemaks muutnud ning soodustanud koostööd erinevate asutuste vahel (festivali tänavuaastastele väliskülalistele saab pilgu heita lehekülgedel 38–39). Prima Vista on minu arvates üks neid sündmusi, mis osutab vastujõudu kirjandussuhteid kramplikuks enesekehtestamiseks ja vastastikuseks võimuvõitluseks taandavale solipsistlikule suhtumisele. Laenates sõnu tänavuselt Liivi auhinna laureaadilt, siis võiks ju korraks unustada oma erinevused ja teistega peetud viljatud vaidlused ning mõelda selle peale, palju meis on ühist? Ning tegelikult ei pea selle küsimuse küsimiseks kirjandusfestivali toimumist ootamagi.

Maarja Pärtna
tegev- ja kirjandustoimetaja

Helen Tammemäe	peatoimetaja	helen@muurileht.ee
Maarja Pärtna	tegev- ja kirjandustoimetaja	maarja@muurileht.ee
Keiu Virro	teatritoimetaja	keiu@muurileht.ee
Joonas Sildre	koomiksitoimetaja	joonas@muurileht.ee
Veronika Valk	linnaruumi- ja arhitektuuritoimetaja	veronika@muurileht.ee
Triin Tulgiste	kunstitoimetaja	triin@muurileht.ee
Emilie Toomela	filmitoimetaja	emilie@muurileht.ee
Henri Kõiv	sotsiaaliatoimetaja	henri@muurileht.ee
Evelin Arust	kirjanduskriitika toimetaja	evelin@muurileht.ee
Mariliis Mõttus	muusikatoimetaja	mariliis@muurileht.ee
Helena Läks	veebitoimetaja	helena@muurileht.ee
Triin Loosaar	moereporter	triinloosaar@muurileht.ee
Pille Sepp	keeletoimetaja	
kujundus/küljendus	Madis Katz, Marja-Liisa Plats	
fotograafid	Renee Altrov, Patrik Tamm, Tõnu Tunnel	

KOLLEEGIUM: KAISA EICHE, INDREK GRIGOR, MARGUS KIIS, KRISTINA PAJU, BERK VAHER, AHTO KÜLVET, MART ZIRNASK, MARTIN OJA, ANNA-LIISA UNT · VÄLJAANDJA: MTÜ TARTU KULTUURITEHAS · TOETAJAD: TARTU LINN, TARTU KULTUURKAPITAL, EESTI KULTUURKAPITAL · TRÜKK: PRINTALL · TIRAAŽ: 4500 · TASUTA!

Jälgi Müürilehe tegemisi ka twitteris ja facebookis!

Reklaam – reklaam@muurileht.ee

Foto: Renee Altrov

Varro Vooglaid – „a man troubled by homosexuality”*

Igal kevadel sama jama – nagu lume alt välja ujuvad kakajunnid, on soojade ilmade ja päikesepaiste kiuste platsis ka Varro Vooglaid. Möödunud aasta märtsis sihtasutuse Perekonna ja Traditsiooni Kaitseks algatatud samasooliste abielude vastane petitsioon „Kaitskem üheskoos perekonda” ajas mind piisavalt endast välja, et ma ei suutnud mitu päeva millelegi muule mõelda, kui püüdsin enesele arusaadavaks teha, kuidas on võimalik, et kaasaegses maailmas eksisteerib endiselt seesugust mõtteviisi. Mulle iseenesest meeldiks mõte sellest, kui keegi tahaks tegeleda Eestis pereväärtuste eest seismisega, ent minu tõekspidamiste vastu käib see, kui sellise ilusa egiidi all võetakse endale tegelikult voli mõista hukka inimesi, kelle elukorraldus erineb suurema osa omast. Millisest multikultuursust ja erinevusi aktsepteerivast ühiskonnast saab siin rääkida, kui me ei arvesta vähemustega endi ümber?! On väga põhimõtteline erinevus, kas me ainult püüame teha riiklikul tasemel nägu, nagu oleksime osa mitmekesisust heakskiitvast maailmast, või kas me võtame erinevaid inimesi ka tegelikult ühiskonnas enestega võrdsetena – olgu nad naised, ratastoolis liiklejad, taimetoitlased, geid, usuinimesed, ülekaalulised või kõik eelnev ühes isikus – tegelikkuses mingit normaalsust ei eksisteeri! Meie ise kõik koos konstrueerime neid normatiive ja enamiku eelistus ei saa olla kunagi argumendiks, kui keegi selle tõttu otseselt kannatama pannakse. Mingites eluoludes oleme me kõik vähemuses. Ka eestlaseks olemine tähendab vähemusse kuulumist. Seetõttu on Varro Vooglaiu ja Markus Järvi algatatud kampaania ääretult egotsentriline ja küüniline ka nende eneste suhtes. Sellise mõttekonstruktsiooni järgi ei peaks aktsepteerima Eesti ühiskonnas ka kristlikke tõekspidamisi, veel vähem katoliiklikku maailmapilti. Ometi ei tule usulistest veendumustest tingitud tagakiusamine tänapäeva Eestis kõne allagi. Miks me vaidleme siis ainuõige seksuaalsuse üle? Mina leian, et ühiskonnale laiemalt olulistel teemadel ei saa rääkida tõsiseltvõetavalt kaasa inimesed, kes ei suuda endast väljapoole mõelda, näha n-ö suurt pilti. Sellist vajadust maailma vaid iseenda näo järgi kujundada ja sealjuures arvata, et on olemas mingi üheselt mõistetav Tõde, pean ma tänapäeval teatud liiki vaimuhaiguseks.

Pärast seda, kui ma taipasin, kui palju mind nende kahe mehe algatatud kampaania väsitab, andsin endale lubaduse, et lõputusse negatiivsesse vaidlusse laskumise asemel teen endast olenevalt kõik hea selle jaoks, et sama sugu jagavad inimesed, kes teineteist armastavad, saaksid Eestis abielluda, kui nad seda tahavad. Nimetagem või sõnastagem neid asju kuidas tahes, oluline on, et me õpiksime lõppkokkuvõttes teistele vähem hinnanguid andma. Loomulikult konstrueerime me iseennast vastanduste kaudu ja see on paratamatu, aga sealjuures tuleb endale aru anda, et tabades end tänaval tätoveeritud inimest vaadates mõttelt, et endale ma küll ühtegi tätoveeringut ei teeks, ei ole tegelikult vaja teda hukka mõista, veel vähem talle sellest kuidagi oma näoilme või salvavate sõnadega märku anda. Parem on õppida nägema endast erinevas võimalust oma valikute osas kinnitust saada, aga korraks ka maailma teise pilguga ja teistes värvides näha.

Õnneks olen märganud, et Varro Vooglaiu sõnad ja teod on vastupidiselt tema eesmärkidele Eesti avalikus ruumis viimaks tugeva vastureaktsiooni tekitanud – võib öelda, et suuresti tänu tema radikaalsusele on need teemad ületanud uudiskünnise ja lõpuks ometi on hakatud selle küsimusega ka poliitilisel tasandil tõsisemalt tegelema – küll 25 aastat hiljem, kui samasooliste kooselud esimest korda Taanis seadustati, kuid ehk ei pea me enam siiski järgmist veerandsajandit ootama, et jõuda sammukese lähemale õnnelikumale ja tolerantsemale Eestile.

Helen Tammemäe
peatoimetaja

*Tarmo Jüristo järeldus pühapäeval, 27. aprillil Facebookis.

Mario Pulver

LUULE

Illustratsioon: Helmi Arrak

elus asi

taas/kord ma sünnin uuesti
paplilõhnaste kirikukellade löökides
siinsamas tartu toomemäel

pastelsed puud mööduvad vaikides
pungad plahvatamas poolel teel
kogu linn on täis inimesi
pingestatud elukartvaid

naistekliinikus ei sünni enam midagi
nabanöör viib majast välja prahti
kord ärkab kliinik uuele elule
läbi ehitaja nurisünnituse

kiht kihi kaupa ladestub
toomemäele maiseid jäänuseid
kliiniku varjus on neid sadadelt rahvastelt
üks sünd viib sadade surmadeni

ometi ei tasu seda karta
ringkäik on halastamatu
ringkäik ei kuule hala
iga sünd viib sadade surmadeni

asi pole selles
et asi poleks sünnis
asi on elus

elektrivaba päev

märtsivihm paneb taevale ette
halli filtri
ja läheb veel hämaramaks
lugeda saab nüüd
vaid õige natuke
enne kui varakevad tule kustutab
ja minu maailm mattub küünaldesse

täna on elektrivaba päev
lihtsalt seepärast et on

ükski lamp ei sütti
ükski arvuti ei helenda
minusse sigineb ürgne hirm pimeduse ees
nii palju oli plaanis lugeda
aga aeg saab otsa

hall vihm sulatab lume
seni laitmatult töötanud valguspeegeldaja
täna läheb kottpimedaks
aega on aina vähem

ja kui on liiga pime
et lugeda
ei jää üle muud
kui suhelda
nii on
nii on

noosfäär

krevetipott lõhnab soola ja surma järele
veel eile olid nad ühes tükis
rüvetamata
siis rikkusime käsku
rebisime päid otsast
sõime surnuid

elu algas vetes
suri kaldal

inimjõud käib üle
keeb üle
purustab kõik oma teel
vormib mõttega teisi elusid

koorikloomal pole testamenti
viimne soov lendas prügikasti

soola ja surma järele

rahu sinus eneses

sest jah ta oli tüdruk
kellele meeldis metsas müstikal käia
aga sellest polnud midagi

ja eriti meeldisid talle tšakrad
ja mandalate mandariinimustrid
aga sellest polnud midagi

isa vihkas lemmikloomi
ja ema hing oli tühisem kui sandi sent
aga sellest polnud midagi

sest ta oli tüdruk
kes läks indiasse rahu leidma
aga sellest polnud midagi

ja lörtsistel eestimaa öödel
otsis ta nuttes indiamaa rahu

aga sellest polnud jäänud järgi midagi

sõjakuu

tuleb august
sõjakuu
taas on nii
et mida külvad
    sõda lõikad
kuumad kired üle ilma
ükski aasta ei saa ilma

mõne teos on segatehnikas
teise oma sõjatehnikas
juba sun tzu ütles
et võidab kiirem ja osavam

süntaks

lähen bussi
        trammi
        rongiga
süntaktiliste aukude täitmiseks seminari
tuisk matab hinge

vaatan sooja saamiseks perepilti
enam ei hoita seda rahakotis
kroonide vahel
nüüd on see pragunenud ekraaniga telefonis
tardunud skulptuur
nagu carrara marmorist
mõra laitmatul pinnal
vaid rõhutamas teose ilu
tao õpetab
        marmor peab olema pragunenud
süntaks õpetab
        liikumisest peab jääma jälg
elu õpetab
        armastus kestab igavesti

www.reede.ee

ARVAMUS: NAIIVSUS PÄÄSTAB MAAILMA

Henri Kõiv

Üpsilonide hulka kuuluv Müürilehe sotsiaaliatoimetaja tundis ennast puudutatuna, kui teda ja tema kujutlusvõimeta eakaaslasi süüdistati igavas vingumises. Selleks et oleks võimalik poes riidest kotiga orgaanilisi porgandeid edasi osta, pani ta kirja järgmised read.

Viimastel kuudel on kohalikus kultuurimeedias võimendunud debatt selle põlvkonna väärtuste üle, kes on kasvanud üles vabas Eestis ja jõudnud nüüdseks ikka, kus võiks esimesi suuri tegusid oodata. Selles diskussioonis on aga kõlama jäänud, et nn Y-generatsioonilt polegi mõtet midagi erilist loota, sest maailmamuutmine pole enam trendikas[1] ja ärksam osa noortest tegutseb pigem lokaalsel, mitte enam globaalsel tasandil[2].

Kuigi seni avaldatud mõttekäikudes on nii mõndagi, millega võib nõustuda, tekitab artiklites antud diagnoos minus vastumeelsust. Ma ei taha uskuda, et laulva revolutsiooni laste suurim vastuhakk toimus ajal, mille nad veetsid emaüsas. Revolutsiooniline meelsus on üpsilonide seas siiani säilinud, kuid valitud taktikad on teistsugused. Gramsci terminoloogiat kasutades on alanud pikk positsioonisõda domineeriva hegemoonia kukutamiseks.

Esiteks tuleb loomulikult nõustuda levinud väitega, et Y-generatsioon pole sugugi homogeenne. Madis Järvekülg alustab oma arutelu sama tõdemusega, kuid tema monismi eitamine lõpeb dualismis, s.t luhtub. Nihilistide ja pragmaatikute eristamine võib sobida Järvekülje mõttekäigu toetamiseks, kuid pole mingit põhjust eeldada, nagu oleks tegu kahe peamise mentaliteediga. Tasub vaid meenutada teist üldtuntud fakti üpsilonide kohta – nad hindavad üle kõige eneseteostust –, et näha Järvekülje eristuse sobimatust. Tõsi, lokaalsel tasandil kogukondlike probleemide lahendamine pakub teatavaid eneseteostusvõimalusi, kuid noorte ambitsioonid ei piirdu sugugi kultuurikvartali või Uue Maailmaga. Nimetus Uus Maailm märgib minu meelest suurepäraselt globaalset mõõdet, mida paljuski kogukondlikud algatused endas sisaldavad. Samuti on Tartu Kultuurikvartali laiemaks missiooniks maailma muuta, olgugi et vahetu tegevus on kogukondlik.

Pigem on tegemist strateegilise otsusega pidada globaalseid võitlusi lokaalsel, mõnikord suisa individuaalsel tasandil. 21. sajandi aktiivse kodaniku võitlusvahenditeks on jalgratas, *second-hand*-riided, kodupeenral kasvatatud juurviljad, kommuunid, omaalgatuslik meedia ja kriitiline mõtlemine, mis tema valikuid suunab. See on vaikne partisanisõda globaalse kapitalismi mängureeglite muutmiseks, kusjuures aktivistid on praegu võitmas mitut lahingut. Võtame näiteks transpordi. Industriaalühiskonnas oli majanduse mootoriks autotööstus ning eduka ärimehe sümboliks Henry Ford. Nüüd on Ameerika tööstuse kunagine lipulaev hädas sellega, kuidas veenda noori auto vajalikkuses. Statistika näitab, et langenud on nii autojuhilubade, autoomanike kui ka autoga läbitud kilomeetrite arv nooremas vanusegrupis[3].

Auto omamise asemel on taaskord trendikas jalgrattaga sõita, ühistransport on Ameerikas populaarsust kogumas[4] ja uue alternatiivina on tänu nutiseadmete levikule arenenud välja autojagamissüsteemid nagu Zipcar. Loomulikult võib tuua välja väga erinevaid põhjuseid alates kõrgetest naftahindadest ja lõpetades õppelaenudega, mis takistavad noortel vähemalt USAs auto kasuks otsustamist. Majanduslike tegurite kõrval kumab otsuse tagant siiski läbi revolutsiooniline väärtusnihe – noored hindavad jagamist omamisest tähtsamaks.

Sama tendents avaldub Uue Maailma puhul, mida reklaamitakse üha kallinevatele kinnisvarahindadele vaatamata kui boheemlaskommuuni. Ilmselt leidubki seal kortereid, kus elavad koos sõpruskonnad ja isiklik tuba on luksus, mida tuleb jagada tihti mõne välismaalt saabunud matkaselli või ülikoolilinnast pagenud semiootikuga. Kõige ehedamal kujul esineb ükskõikne suhtumine omandisse *squatter*'ite puhul, kes hõivavad mõne mahajäetud maja, et asutada sinna kommuun. Valitseva ideoloogia silmis parasiteerivad hõivajad kellegi teise omandit, olgugi et valduse juriidiline omanik ise maja vastu huvi pole tundnud. Anna Haava *squat*'i näitel kristalliseerus uue ja vana mõtteviisi vastasseis mõni aeg tagasi ka Eesti avalikkuses.

Ameerikas on Y-generatsiooni hääbuv omanikutunne loonud juba täiesti uusi ärimudeleid. Miks peaks minu voodi seisma kasutuna ajal, kui ma ise Euroopas rändan? Selle saab rendile anda, kusjuures pole vahet, kas olen ära pool aastat, kaks kuud või kaks päeva. Airbnb on üpsilonide seas väga glamuurne „hotelliteenus". Kommuunid, jagatud põrand ja voodi – kinnisvaraturg, mis on samuti traditsiooniliselt majanduskasvu panustanud, kiratseb uutes oludes. Seega on indiviidi tasandil tehtud valikud andnud tugeva põntsu tarbimisühiskonnale. Loomulikult luuakse uusi ettevõtteid, mis noorte tarbimisharjumusi – või oleks õigem öelda jagamisharjumusi? – kõige efektiivsemalt ära kasutavad, aga rollid on vahetumas: ihasid ei kujunda mitte globaalne majandus, vaid võrgustunud ühiskonna loogikaga kõige paremini kohanenud aktiivsed kodanikud, kes pole sugugi väsinud globaalses mastaabis mõtlemast.

Illustratsioon: Toom Tragel

Kuigi Gustav Kalm soovib valitsevat kapitalistlikku ja „pseudodemokraatlikku" maailmakorda radikaalselt muuta, näeb ta ainsa lahendusena revolutsiooni, kusjuures Kalm on veendunud, et 60ndate ülemaailmsed tudengirahutused olid oma olemuselt siiramad ja tagajärgedelt edukamad kui Occupy liikumine või araabia kevad. Domineerib arusaam, et vanasti oli rohi hipide jaoks rohelisem. Ent vastupanukultuuri ajaloos tuhnides tuleb ilmsiks, et radikaalselt teistsuguste ühiskonnamudelite praktiseerimine isoleeritud kommuunides lõppes parimal juhul vaikse hääbumisega, halvimal haaras ohjad mõni Charles Mansoni tüüpi vaimuhaige. Jõhkrate vägivallailmingute tõttu kaotasid kommuunid radikaalsuse tulipunktidena ka oma esialgse külgetõmbejõu ning hilisemas faasis on hipikultuuri pooldajad soovinud neid salata või nende rolli mahendada. Oma spetsiifiline külgetõmme on radikalismil alati olnud, paraku reinkarneerub Charles Manson liiga tihti Jüri Lina kehastuses.

Tagasilöökidele vaatamata püsis nonkonformism seksikas ja *cool*. Isegi nii *cool*, et vastupanu suudeti valutult kapitalistlikku ihadevõrku kodeerida ja maailma mõjukaimaks brändiks muuta. Apple ja Steve Jobs selle omaaegse juhina representeerisid 60ndate mässumeelsust, muutes kapitalismi ka selle kõige tulisema kriitiku jaoks esteetiliselt talutavaks. Manson ja Jobs esindavad vastupanuliikumise jaoks kahte ummikteed, mille pingeväljas tänapäeva noored on sunnitud opereerima.

Küllap on Kalmul õigus, kui ta väidab, et radikalismi väline kuvand ei kütkesta noori piisavalt, küll aga eksib ta, järeldades sellest, et Y-generatsiooni näol on tegemist passiivsete vingujatega. Kalm ei soovigi analüüsida kriitiliselt noorte tarbijakäitumist, nimetades riidest kotte ja orgaanilisi porgandeid indulgentsideks, mis lubavad meil tarbimisühiskonnas süümepiinadeta elada. Žižeki tsiteerimine on loomulikult popp, kuid Starbucksi näidet tuleks minu meelest teisiti tõlgendada. Mille tulemusena on üleüldse õiglane kaubandus tekkinud? Turuloogika ütleb, et kus on nõudlus, sinna tekib ka pakkumine. Vaadates Y-generatsiooni tarbijakäitumist, võib täheldada kasvavat nõudlust eetilise kapitalismi järele. Tarbijatel on tekkinud üha rohkem survevahendeid kapitalismi mängureeglite muutmiseks. Kui arengumaade põllumeestele jagab Starbucks praegu veel üksnes kopikaid, siis mõnes teises eluvaldkonnas on innovatsioon olnud kiirem.

Kickstarteri näol on tegu platvormiga, mis vabastab artisti vahemeeste „maffiast", tuues kunsti tagasi varauusaegse patronaažisüsteemi juurde. Ainsa vahega, et seekord on lahkeid patroone rohkem ja nad pole nii isepäised. Õiglase kaubanduse peamiseks konkurendiks on kerkinud kaubaringid, mis toovad värsked talutooted toidulauale. Hipide kogemusest on õpitud – kapitalismi kukutamiseks ei pea New Mexico kõrbes massiliselt küttide ja korilaste eluviise matkima. Loosungid olid 60ndatel vägevamad, kuid praktikad jõuetumad. Kõrbes antikapitalismi oaasi loonud naivistlikud noored pagesid sealt peagi, laskmata oma tarbimisharjumusi saadud kogemusest vähimalgi määral mõjutada.

Minu jaoks on vastuvõetamatu nii Järvekülje kui Kalmu seisukoht, nagu oleks üpsilonid minetanud naiivsuse ja kaotanud oskuse unistada. Kollektiivseid utoopiaid on küll vähemaks jäänud, mis on andnud põhjust rääkida kujutlusvõime kriisist, kuid süüdi on siin ilmselt meeletu tehnoloogiline areng, millega tulevikuvisioonid ei jõua sammu pidada. Vahe on ka selles, et 60ndatel arendas militaartööstus avangardseid tehnoloogiaid avalikkuse eest varjatult, mis lõi viljaka pinnase fantaasiale. 21. sajandil on taustsüsteemiks *DIY*-kultuur, s.t naiivsete mõttemängude objektiks on ulmeromaanide asemel prototüübid ja ärimudelid. Kultuurilise kapitalismi „vinged vidinad" on osavate kasutajate käes juba praegu revolutsiooni teenistusse rakendatud.

Y-generatsiooni näol on tegu naiivsete ratsionalistidega, kelle kujutlusvõime ei ole huvitatud uue utoopilise ühiskonnakorra visandamisest, sest keskendutakse kehtiva ühiskonnaversiooni apgreidimisele. Individualiseeritud ja ratsionaliseeritud võitluste paljusust saadab aga endiselt naiivne meelestatus, et parem maailm on võimalik.

[1] *Gustav Kalm „Miks ei ole lahe maailma parandada?", Sirp 27.03.2014.*
[2] *Madis Järvekülg „Y-generatsiooni pained", Sirp 13.02.2014.*
[3] *Derek Thompson, Jordan Weissmann „The Cheapest Generation",* theatlantic.com.
[4] *Jon Hurdle „Use of Public Transit in U.S. Reaches Highest Level Since 1956, Advocates Report",* nytimes.com.

LAUSLIBERAALSE INTERNETIEPOHHI LÕPP

Intervjuu **Linnar Viigiga.** Küsis Lennart Ruuda

Tallinnas aprilli lõpus aset leidnud suure internetivabaduse koalitsiooni konverentsi raames uuris Müürileht Eesti mõjukaimalt IT-pioneerilt, kuidas päästa prii ja globaalne internet tumedate jõudude käest ja missugune võib see 10 aasta pärast välja näha

Mure interneti tuleviku pärast on suurem kui kunagi varem. Autoritaarsed riigid tsenseerivad vaba internetti järjest kergekäelisemalt, senine internetivabaduste eestkõneleja USA nuhib aga inimeste virtuaalses privaatsfääris. Tundub, et üks lausliberaalne epohh interneti ajaloos on läbi saamas.

Olete varem öelnud, et vaba interneti eest võitlejad hakkavad maailma mastaabis vähemusse jääma ja üha rohkem tekib neid riike, kes toetavad tsenseerimist. Kui hull see asi siiski on?
Tegelikult saab maailma riigid jagada piltlikult isegi kolme rühma. Ühed leiavad, et praegune internet ja selle haldussüsteem töötavad. Teine seltskond riike, nagu Venemaa, Hiina ja mõned araabia maad, arvavad, et internet ei toimi ning peab olema kõigis punktides valitsuste kontrolli all. Kolmas grupp, kuhu kuulub valdav osa Aafrika ja Lõuna-Ameerika ning palju väiksemaid Aasia riike, ei ole oma seisukohti veel välja kujundanud, internetivabaduse teema pole nende radarile jõudnudki. Ehk siis põnevusfilmi stampe kasutades on olemas valged ja mustad jõud ning hall tsoon.

Aga ikkagi, kas vaba internetti toetav koalitsioon hakkab maailmas oma mõjujõudu kaotama?
Jah, nii see paraku on. Üha rohkem on valdkondi, kus internetiga, nii nagu me seda praegu tunneme, ei ole kõik korras. Me pole rahul küberrünnakute, rämpspostiga, internetis leidub palju lapspornot, seal on terrorismi, rahapesu, narkokaubandust ja muid seadusevastaseid tegevusi võimaldavaid teenuseid.

Olukorda halvendab ka see, et internetivabaduse suurim eestkõneleja USA on viimaste aastate jooksul end rahvusvaheliselt tugevalt diskrediteerinud. Nad proovivad praegu neist asjust mitte rääkida ja probleemidega avalikult mitte tegeleda. Siiski, midagi on vaja muuta. Leitmotiiv, et kõik on korras ja muutuste teemal pole vaja arutada, on nõrk positsioon ning see ei aita vaba interneti tulevikule kaasa.

Eeldades, et Eesti kuulub valgete jõudude hulka, oleks paslik küsida, et missugune on Eesti sõnum maailmale? Kuidas muuta internet paremaks kohaks, ilma et riik seda juhtima hakkaks?
Eesti koos paarikümne teise riigiga on internetivabaduse koalitsiooni liige. Koalitsioon lähtub arusaamast, et interneti vaba kasutamine on väga tähtis inimõigus. Ükski riik või valitsus ei tohiks vaadelda internetti kui võimalust piirata inimõigusi. Lisaks oleme veendunud, et internetis kehtivad samasugused seadused nagu reaalses elus.

Eestil on väga kõrge usalduskrediit, mis puudutab interneti head kasutamist. Vaatamata geograafilisele perifeersusele ja majandus-poliitjõu marginaalsusele on meie riiki tõsiselt kuulda võetud. Eesti üks kindel ja läbiv seisukoht nii sise- kui ka välispoliitikas on see, et internet ei vaja eraldi seadusi ega suuremat rahvusvahelist koordineerimist kui praegu.

Kui eraldi seadusandlus interneti jaoks on välistatud, siis kuidas peaks ikkagi seal leiduvate kitsaskohtadega tegelema?
Mina tahan väita, et valitsuse kehtestatud tsensuur on kahjulik, see ei lahenda ühtegi probleemi. Küll aga on oluline vastutustundlik kasutamine. Tähtis on, et nii internetikasutajad kui ka teenusepakkujad saavad aru ja kehtestavad sisemised käitumis- ja kasutamisreeglid, mis peavad olema samasugused nagu ühiskonnas. Nii nagu tänaval pole lubatud narkootikume müüa, pole seda õigus teha ka internetis. Küll aga peaks ühiskond hoidma käigus debatti ja küsima, mis on hea tava internetis tegutsemiseks.

Pöörduksin korraks nende halli tsooni kuuluvate riikide juurde tagasi. Kas nad kalduvad pigem valgete või mustade jõudude poole? Ilmselt on need riigid mittevabade naabrite mõjul kergesti manipuleeritavad?

Foto: Tõnu Tunnel

Võtame näiteks mõne mittevaba suurriigi külje all oleva riigi. Oletame, et nende siseriiklik võimekus on madal, IT-kogemus olematu. Nad näevad, et internetiga seotud temaatika on keeruline. Korraga tuleb neile pakkumine totalitaarselt riigilt. Lähenemine võiks olla umbes selline: „Kuule, algaja, mul on sulle lahendus olemas. Ma saan enda küberkaitse ja -kontrolli kilpi ka sulle laiendada. Meil on seal olemas erinevad nupud, ühele on kirjutatud „Twitter – off", teisele „YouTube off", kolmandale „Facebook – off" jne. Me võime sulle neid nuppe tarnida. Sa ei pea õppima, sa ei pea maksma, ainus, mida me vastu tahame, on see, et sa toetad meie lähenemist sellisele internetile, kus on kord majas. Sest vaadake, mis araabia kevadega juhtus – igavene jama ja segadus ning me isegi ei tea, kes selle kõige taga oli. Me ei taha, et teie riigis

toimuks Maidani-laadseid sündmusi, mis ühiskonda destabiliseerivad."

See on autokraatlikele valitsustele väga hea müügikõne. Lisaks saab neile veel rääkida, et vaba internet on kasulik vaid suurtele USA tehnoloogiafirmadele.

Aga kas see viimane ei ole mitte tõsi? Tuntud internetimõtleja Jevgeni Morozov väidabki, et globaalne internet, nagu me seda täna tunneme, teenib vaid suurte USA tehnoloogiafirmade ärihuvisid.

See pole kunagi niimoodi mõeldud olnud, see on lihtsalt nõnda välja kukkunud. Midagi pole parata, need ettevõtted, kes oskavad interneti omadusi enda huvides ära kasutada, teenivad suuremat kasumit. See ei õigusta muidugi seda disproportsionaalsust, kus suur osa infrastruktuurist, seadmetest, tarkvarast, teenustest on pärit USAst. Meie osaks siin jääb ainult tarbida, meil ei teki sellest märkimisväärselt uusi töökohti ega rahaallikaid. Seetõttu on see kahtlemata õigustatud küsimus.

Eesti IT-firmadest müüb suur osa oma kompetentsi siseturule ning rahuldub sellega. Nende kõrvale on kasvamas ambitsioonikamad ettevõtted, kes sihivad rahvusvahelisi turge, ning mitmed neist seisavad silmitsi turgu domineerivate ettevõtete diskrimineeriva praktikaga. Euroopa Komisjoni konkurentsivoliniku töögraafikut ja tema kabineti oluliste nõuniike mobiilinumbreid teavad päris paljud meie IT-firmad, kes tahavad oma huvisid globaalsel turul kaitsta ja endale Google'i, Apple'i ja Microsoftiga võrdseid võimalusi välja võidelda. Samas tuleb siin mõista kõiki osapooli, sealhulgas USAd, kes naudib internetis tehnoloogia ja innovatsiooni dominantsust ning kellel on väga palju sellest kaotada.

Mida USAst üldse Snowdeni paljastuste valguses arvata? Pehmelt öeldes tundub nende positsioon väga silmakirjalik. Ühelt poolt on nad olnud juhtiv internetivabaduse eestkõneleja maailmas, kuid teisalt viitab NSA tegevus eht orwellilikule jälgimisühiskonnale.

Tulles tagasi internetivabaduse koalitsiooni juurde, siis näiteks Tallinna konverentsi ettevalmistuse osas hoidis USA end teadlikult sordiini all. Nad tegelevad praegu enesereflektsiooniga ja parim, mida nad nii enda kui ka internetivabaduse jaoks teha saaksid, oleks avalikult vabandust paluda. Me näeme, et nad otsivad vaikselt õigeid sõnu vabanduseks ja selle väljendamiseks ka tegudes. Üheks näiteks selle kohta on interneti arhitektuuri haldav organisatsioon ICANN, mis tegutseb USA valitsuse mandaadi ja toetuse alusel. Praeguseks on USA aga teatanud, et nad haagivad end ICANNist lahti, andes sellele iseseisva rahvusvahelise organisatsiooni staatuse. Nüüd oleks see rohkem erinevate osapoolte huvisid arvesse võttev ja tasakaalustav ühing, kus löövad kaasa ülikoolid, teadusasutused, kodanikuühendused ja valitsused. Ma olen täiesti veendunud, et mitteametlikke vabandusi on pidanud esitama mitmed kõrged USA diplomaadid. Huvitav on aga see, et kui USA esindajad tunnevad pigem häbi, siis Venemaal ollakse uhked ja taotakse vastu rinda, kui on kellegi kõnesid pealt kuulatud.

Eesti IT-avalikkus mõistis väga selgelt USA tegevuse hukka. Kas meie valitsus, kellel on IT-küsimustes globaalsel areenil kindlasti palju autoriteeti, oleks samuti pidanud jõulisemalt NSA nuhkimisprogrammi kohta oma arvamuse välja ütlema? Või näiteks Snowdenile asüüli pakkuma?

Snowdenile varjupaiga andmisega ei lahenda me internetivabaduse vallas ühtegi probleemi, seda saab teha vaid tema avalikustatud praktikate taunimisega. 2000. aastate alguses toimus USAs riigikaitse ja julgeoleku valdkonnas internetti puudutav mõttemurrang, mille käigus hakkasid nad ise topeltmoraali ja -standardite järgi elama. Me pole seda Eestis kunagi heaks kiitnud, kuigi ehk oleksime pidanud end valitsuse tasandil selgemalt väljendama. Taaskord, küsimus pole siin enam niivõrd infotehnoloogias, vaid riigi moraalis ja diplomaatias. Ühelt poolt on Eesti väärtuspõhine riik, kuid selle kõrval jookseb sisse pragmaatiline liin. Kui kaks telge kokku panna, siis saame teada, et me oleme praegu olukorras, kus eelistame pragmaatikat. Oleme endiselt ebakindlad ja kahtleme, kas oleme noore riigina üldse suutelised selliseid asju avalikult välja ütlema. Kõige selle kõrval on meie parimaks sõnumiks endiselt meie praktika – Freedom House'i uuringute kohaselt on Eesti kõige vabama internetiga riik maailmas.

Kas ideaalse ehk vaba ja globaalse interneti jaoks on suurem oht USA, kes loeb salaja meie meile ja kuulab meie Skype'i vestlusi, või Venemaa ja teised mittedemokraatlikud riigid, kes igasuguse valehäbita internetti tsenseerivad?

Mõlemad on väga halvad ja see ongi üks põhjus, miks mure interneti tuleviku pärast on väga aktuaalselt laual. See on suurem kui kunagi varem. On juhtunud väga halbu asju. Need kõik võivad viia selleni, et globaalne internet fragmenteerub. See oleks kõige kurvem ja ebameeldivam stsenaarium. Riikide tasandil tähendab see erinevaid regulatiivseid raamistikke. Internetis tekivad kujundlikult tollid ja piirid ning kui sa tahad pakkuda oma ettevõtte teenuseid teise riigi territooriumil, tuleb ette rida takistusi. Näiteks kui inimene tahab midagi Google'ist otsida, siis Google peab kas minema teise riiki ja panema otsimisteenuse nii füüsiliselt kui tehniliselt püsti või inimene peab ostma mingi teenusepakkumise litsentsi, kus iga päringu eest tuleb raha maksta. Loomulikult kõiki päringuid kontrollitakse, et kas need vastavad konkreetse riigi seadusandlusele jne. Need on nagu halvad õudusunenäod interneti tulevikust.

Teine stsenaarium on selline, et igas riigis eksisteerib tulevikus kaks internetti: üks on valitsuse internet, mille kaudu saab ajada riigi- ja äriasju, kus pole rämpsposti ega viiruseid; teine on nagu District 9, kus pole reegleid ega seadusi, kuhu minnakse omal vastutusel ja kus ei saa piltlikult öeldes kindel olla, kas sealt tullakse eluga tagasi või mitte.

20 aastat tagasi ei teadnud me seda, milliseks internet muutub, kuid viimase 20 aasta arenguid on vedanud eelkõige teadus ja ettevõtlus. Järgmise 10 aasta jooksul muutub internet veelgi rohkem ja kiiremini, kuid olulist rolli selles muutuses hakkavad mängima valitsused.

Eesti IT-edu on kahtlemata tähelepanuväärne. Kuid kui palju sellest on illusioon? Kas me ei ole ise sellest ehk liiga vaimustuses, nähes ainult häid külgi? Kas me peaksime olema siin valdkonnas iseenda suuremad kriitikud ja eksportima välismaale ka enda vigasid ja vigade parandusi?

Kuigi tehnoloogia on sama, on iga riigi infoühiskonna areng erinev, sotsiaalne ja majanduslik taust on erisugune ning seetõttu võib öelda, et Eesti IT-kogemust ei ole võimalik otseselt mujale eksportida.

Mis puutub vigadesse ja nende parandusse, siis sellega olen ma täiesti nõus. Tihti öeldakse, et me peame õppima vaid edulugudest, kuid usun, et endi ja kõigi teiste edust õpime me just kõige vähem. Ainuke, millest saab õppida, on enda vead. Eestis on olnud mantra, et peame rääkima vaid edulugudest. Mäletan, et Juhan Parts andis kunagi kollase kaardi, kui keegi minister midagi valesti tegi. Milleks? Kui me tahame, et meie avalik sektor oleks uuendusmeelne ja edasipürgiv, ei tohi karta vigu teha. Neid eksimusi tunnistada ja neist õppida on tugevus ning see on sisse ehitatud igasse toimivasse innovatsioonisüsteemi.

Kas Eesti on üle oma varju hüpanud ka välismaal? Ehk on meie IT-kuvand seal liiga hea?

Eesti tulemused on olnud alati head, sest me pole kunagi liiga kõrgete panuste peale mänginud, just poliitilises võtmes. Mul on väga hea meel, et meil pole olnud kunagi mingeid IT-parteisid. Alates 1995. aastast oleme pannud ühe protsendi riigieelarvest ITsse, sõltumata valitsusest. Isegi kui ministrid ei saa aru, mida IT-mehed teevad, ei ole see valitsuse jaoks suur kulu ja nad suhtuvad mõistvalt. Üks protsent eelarvest ei ole väga suur summa, sellise rahaga ei saa kolossaalseid projekte teha, samas ei saa ka millegagi põhja kõrbeda. Hea näide riiklikust ebaõnnestunud projektist, kus kasutati infotehnoloogialahendusi, on USA tervishoiuteenuste reform „Obamacare". See on näide halvasti juhitud riiklikust superprogrammist, mis on kümnete erinevate vigade kuhjumise tulemusel meie silme all ereda leegiga põlemas.

Ehk siis Eesti IT-edu pant on olnud ka see, et me ei ole riiklikul tasandil väga kulukaid hiigelprojekte ette võtnud ega nendega hiljem hävinud?

Jah, suuri lollusi pole me tõesti korda saatnud. Näiteks e-tervise süsteem on pisike asi, väiksem kui suure haigla infosüsteemide eelarve. Hea võrdlusmoment oli see, kui omal ajal oli Eesti riigi IT-eelarve täpselt sama suur kui kunagise Hansapanga oma. Me oleme pidanud kiiresti ja vähesega hakkama saama. Õnneks pole asjadel ka väga suurt poliitilist kaalu küljes olnud, mistõttu poliitilise rivaalitsemise tagajärjel pole IT-projekte põhja lastud. Mingil hetkel, kui me Stenbocki majja valitsuse istungisaali arvutid viisime, et nad saaksid paberivabalt tööd teha, oli suur hirm, et järgmine valitsus tuleb ja ütleb, et lõpetame selle lasteaia ja arvutitega mängimise ära ja hakkame tõsiselt tööle. Õnneks taolisi asju pole juhtunud.

Kui palju on Eestis märgata veel seda, et internetis toimuvat, sh sotsiaalset organiseerumist, peetakse mõttetuks ajaraiskamiseks ja niisama tilililuks, millel pole pärismaailmaga suurt pistmist?

Näiteks 2000. aastal arvasid mitmed poliitikud, et tuhande allkirjaga petitsioon internetis ei tähenda mitte midagi. Mingid bitid ja baidid, veebilehed ja serverid – see on arvutimaailm, mis pole pärismaailma ega inimestega kuidagi seotud. Aga kui 200 põllumeest on Toompea ees ja kallavad sinna seavirtsa maha, siis see on juba asi, millega tuleb tegeleda. Samasugune seisukoht oli ka ajakirjandusel: kui oli protest, siis mindi kohale, kui aga oli 10 000 allkirjaga petitsioon või murekiri, siis mõeldi, et las ta olla seal, sellel pole ju ajakirjanduslikku uudisväärtust.

Kui vaadata aastale 2014 tagasi näiteks kümne aasta pärast, kas see võib siis tähistada aastat, mil internetile anti uus ja teistsugune suund?

Jah. Ma arvan, et tänavu sügisel Busanis toimuva Rahvusvahelise Telekommunikatsiooni Liidu täievolilise kongressi järel ei hakata enam otsima vastust küsimusele, kas murrang on toimunud, vaid sellele, missuguses suunas see toimub ja kuhu üldse viib. Internet, nagu me oleme seda esimesed 20 aastat kasutanud, on 10 aasta pärast kindlasti väga teistsugune koht. Valitsuste roll interneti haldamises, seda nii globaalselt kui ka piirkonniti ja riikide tasandil, muutub üha tähtsamaks.

Kuidas lihtsad inimesed, kelle elus on vaba internet absoluutselt lahutamatuks kaaslaseks, interneti drastilise muutuse üle elavad?

Ma arvan, et inimene on sotsiaalse olendina võimeline paraku kõigega kohanema. Ma ei oleks eluski tahtnud uskuda, et inimesed harjuvad rämpspostiga. Lootsin, et ehk nad tõusevad tagajalgadele ja nõuavad valitsustelt, teenusepakkujatelt ja tehnoloogiafirmadelt, et see ära lõppeks. Tegelikult on aga nii, et inimesed kustutavad spämmi tuima näoga ära või püüavad sellest mööda vaadata. Kujundlikult öeldes on terved tänavad kaetud prügiga ja meie proovime selle vahel kuidagi toime tulla, aga koristama ei viitsi hakata. Teine asi, mille tekkimist ma võimatuks pidasin, on suletud internetiökosüsteemid. Poleks uskunud, et Apple'i iTunesi tüüpi suletud rakenduste ärisüsteemid võivad nii edukad olla. See on tegelikult 100-protsendiliselt juhitud internet ning inimesed mõtlevad sealjuures, et see just ongi see, mida nad tahtnud on. Näited on kurvastavad. Inimesed pole hakanud vastu spämmile ega suletud internetisüsteemidele. Pigem käivad nad ringi ja uhkeldavad ägedate läikivate nutitelefonidega.

Noorem põlvkond tõusis tagajalgadele siis, kui ACTA-nimeline tont ringi käis. Missugune on üldse Y-generatsiooni arusaam internetivabadusest?

Ma tahan mõelda, et see polnud mingi ühekordne aktsioon, mis protestis ainult konkreetse USA regulatiivse akti vastu, vaid see on n-ö uus normaalsus, uus mõtteviis. Uus normaalsus on see, et valitsused ei saa tagatoas koos mõjukate huvigruppidega midagi omakeskis otsustada. Peab tekkima laiapõhjaline kaasav debatt, eriti oluliste otsuste osas.

Samas ei toimunud minu mälu järgi mitte ühtegi massimeeleavaldust ACTA vastu arengumaades, Venemaal ega Hiinas. Seega mingist globaalsest ja sarnaste omadustega internetipõlvkonnast, kes erineks oma eelkäijatest, me siiski minu arvates rääkida ei saa. Oli küllaltki homogeenne hipide ja MTV põlvkond. Kas Y-generatsioon on üksmeelne? Minu arvates ei ole nad enam samadel alustel kirjeldatavad sotsiaalsete ja kultuuriliste väärtushinnangute kandjad.

Aga soov kasutada vaba ja piiranguteta internetti? Kas see võiks noori ühendada?

Siin saab küsida, et kuidas käitub internetipõlvkond Jaapanis, Eestis, Türgis, Venemaal või USAs. Tarbijatena toimivad nad sarnaselt ja neid paeluvad analoogsed tarbimisobjektid. Kõige olulisem on nende jaoks info vaba liikumine ja nad ei soovi, et sellega manipuleeritakse, et seda moonutatakse. Või vähemalt nad tahavad uskuda, et info liikumine on vaba. Aga nende ühiskondlikud väärtused, normid ja käitumine ei ole mitte interneti kujundatud, vaid need on arenenud pigem selle põhjal, mis toimub neid ümbritsevas reaalsuses – lasteaias, koolis, kodus, tänaval, televiisoris. Internet võib võimendada sallimatust teisest religioonist pärit inimeste suhtes, kuid alusmüüri selleks laob sinu koduküla. Internet ei loo ega kujunda ümber sotsiaalkultuurilist väärtussüsteemi.

Eesti
Kaasaegse
Kunsti
Muuseum

Hetkel:
Köler Prize 2014
26.04.–15.06.

Tallinn
Põhja pst 35

Avatud
Teisipäev –
Pühapäev
13.00–19.00

www.ekkm.ee

Lugemiku
raamatupood

Eesti
Kaasaegse
Kunsti
Muuseumi
hoovil

Tallinn
Põhja pst 35

Avatud
Neljapäev –
Pühapäev
13.00–19.00

www.lugemik.ee

PIDU, MIDA EI TASU MAHA MAGADA

Esimese Momentumi avab UK *house*'i noor talent Leon Vynehall

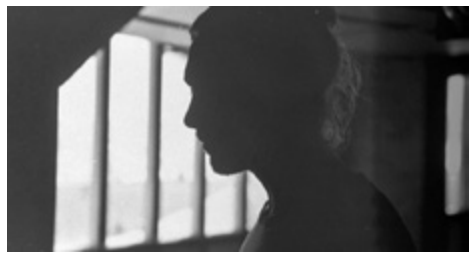

Hetkes leiab **sel reedel** aset Momentumi-nimelise peoseeria esimene üritus, kus astub üles UK uue kooli *house*'i-skeene värske tegija Leon Vynehall.

Vynehalli elektroonilise tantsumuusika sfääridesse mahutatav autorikarjäär sai alguse umbes 2012. aasta mais, kui Brightoni leibeli Well Rounded Housing Project alt ilmus tema esimene EP. Neli aina-paremat-reliisi hiljem on Leonil valmis minialbum „Music for the Uninvited".

Leoni saundi on inspireerinud näiteks ema autoraadios mänginud räpikassettide helikvaliteet või „päris" trummide ebatäpsused. Selline inimliku nihke otsimine läbi digitaalse töötluse jätab kuulajale ruumi, muutumata sealjuures igavaks. Mehe DJ-setid on aga kõikehõlmavalt ettenägelikud, ulatudes imelikust elektroonikast ning rõõmsast *funk*'ist kuni lao-tekno ja armastuse-hausini. Kohalikku toetust pakub plaadimängijate taga Tallinn Jäck City.

Festival UNI ON und ei garanteeri

9.–11. maini haarab klubi Ulme territooriumi esmakordselt toimuv festival UNI ON. Tegemist on eksperimentaalsete elektroakustiliste muusikute urbaniseerunud kogunemisega. Antud heliväli on mitmerindeline kooslus, mida iseloomustavad kõrge produktiivsus, kiire aineringe, igihaljaste taimede rohkus ja liigirikkus ning kõige selle olemasolu festival näitama asubki.

Peaesinejana tuuakse lavale juba 1984. aastast fookuses oleva žanri radadel eksperimenteerinud kanada helikujundaja Shawn Pinchbeck. Lisaks temale astuvad üles veel Faun Racket, Alaska, Vul Vulpes, Algorütmid, Kapusta Ja?, Cadea & Redundant Tape, Paranoid One, mraart ning DJd. Kõhtu täidab väligrill ning vormis hoiab pinksiturniir.

Suvi algab Soomaal Sääsepirina Alguse Kontserdiga

31. mail toimub Soomaal Tipu Looduskooli õuel teine Sääsepirina Alguse Kontsert, kus astuvad üles elektrošamanistlikule rännakule viiv Sädelev Kass, cirkl ehk Liis Ringi loomingu popilikumad katsetused, pärimusmuusik Mari Kalkun, folktroonilik Pastacas ning meloodilist rokki viljelev Marten Kuningas.

„Soomaa on kontserdipaigana väga eriline ning mullune kogemus kinnitab, et siinne loodus ja hoolega valitud muusikud mõjuvad koos ilmeliselt," sõnas tänavuse kontserdi peakorraldaja ja Tipu Looduskooli eestvedaja Dagmar Hoder.

Sääsepirina Alguse Kontserdiks pannakse Tipu kooli õuele püsti väike lava, tehakse mõned lõkked ning nauditakse head muusikat. Lisaks seatakse ajaloolisesse koolimajja üheks õhtuks sisse restoran, kus kontserdikülastajate kõhtusid hellitab Soomaa rändkokk Maigi Loite.

Vaata lisaks: tipulooduskool.ee/saasepirinaalgusekontsert

Klässiks Darkroomil astub üles *house*-muusika ristiisa Marshall Jefferson

Noblessneri sadam on näinud palju legendaarseid pidusid ning tollesse kategooriasse võib arvestada juba eos ka sealsamas **9. mail** toimuva Klässiks Darkroomi, sest kohal on legend, *house*'i ristiisa Marshall Jefferson ise. Klässiks ahvatleb seekord ka Noblessneri avastamata ruumidega, mis on kaetud pea täieliku pimedusega. Saalis pole ühtegi standardset valgusallikat ning selle arvelt on pandud püsti jalust nõrgaks võttev helisüsteem.

Jeffersoni soojendaja auväärset rolli kannab elav muusikaentsüklopeedia DJ Madis Nestor ning valukojas panevad oma suvesaare püsti linna kõige kõmulisema *pop-up*-peo Välk DJd Tõnis Hiiesalu, Madis Ligema ning Marek Poel.

R. Stevie Moore Kino Sõprus Live'il

Enne kui aprillis Sõpruses esinenud Forest Swordsi tekitatud emotsioonid lahustuda on jõudnud, ootab ees juba uus, **22. mail** toimuv Kino Sõprus Live. Seekordseks külaliseks on ameerika *indie*-muusika legend ja kodus salvestajate esiisa R. Stevie Moore.

1952. aastal Nashville'is sündinud Moore alustas musitseerimist väga noores eas. Tänaseks on ta salvestanud enam kui 2000 lugu ja 400 albumit. Mees on suutnud vaadata pea täielikult mööda traditsioonilisest muusikatööstusest, lindistades oma loomingut kodustuudios ning müües ja levitades kassette ja CD-R-plaate läbi isikliku R. Stevie Moore Cassette Clubi. Tema teosed toovad omavahel kokku klassikalise poppmuusika mõjutused ja julge eksperimenteerimise – helid, mis on läbi ja lõhki *lo-fi* ning eeskujuks paljudele tänastele *indie*-muusikutele. Mõjutajatena on Moore toonud välja Frank Zappa, Todd Rundgreni, The Beatlesi jpt. Kõige tuntumaks RSMi järgijaks ja fänniks on kahtlemata Ariel Pink. Tallinnasse saabub Moore koos kolmeliikmelise taustabändiga.

TELLI MÜÜRILEHT AASTAKS KOJU KÄTTE

Saada kõrvalolev tellimissedel postiga meile.

MÜÜRILEHT

SAAJA
TASUB POSTIKULU
Luba nr 1826

Tellija: nimi:
aadress:
e-post:

Jah, ☐
*soovin tellida Müürilehe aastaks 18€ eest omale postkasti.**

(PS. Lipiku pöördele võid kleepida postkaardi)

**Tellimissedel peab jõudma Müürilehe toimetusse hiljemalt 30. maiks. Müürileht ilmub iga kuu (v.a jaanuaris ja juulis) esimesel kolmapäeval. Aastatellimus sisaldab 10 lehenumbrit.*

MAKSTUD VASTUS
EESTI

Müürileht
Tatari 64
10134 Tallinn

THE BALTIC SCENE

The Baltic Scene on platvorm, mis usub Baltikumi muusikatalenti ning tutvustab, populariseerib ja edendab seda oma mitmekülgsete tegevuste kaudu nii piirkondlikult kui rahvusvaheliselt. Otsitakse põnevaid, autentseid ja värskeid artiste ning žanritega end ei piiritleta. The Baltic Scene ootab muusikat ja kaastöid aadressile *ehte@thebalticscene.eu*, muud põnevad mõtted on oodatud aadressile *natalie@thebalticscene.eu*.

Käesolevas numbris intervjueerib The Baltic Scene eesti esimest ehtsat *funk*-bändi Lexsoul Dancemachine, loeb ühest kümneni Primaverale sõitvate balti artistidega ning viskab pilgu I Love You Recordsi tegemistele.

LEXSOUL DANCEMACHINE JAGAB TANTSUMUUSIKA RETSEPTI

Henrik Ehte

Kuidas on Tallinna 21. Kool, šamaan, üks USA koolibänd, Charles Bradley, Apelsin ja idablokk mänginud rolli musta muusika geeni kirjutamisel eesti esimese ehtsa funk-bändi DNAsse.

Päikselisel kevadõhtul astume, teadmata, kuhu täpselt minna, Tallinna Telliskivi kvartali hoonesse. Võin siiski mureta olla, sest läbi seinte kaikuv bassiliin näitab suuna kätte. Jõuame proovikasse, kus puitpõrand, vana klaver ja katkise trummitaldriku postament retrohõngu sisendavad. Minu ja fotograaf Tõnu tulemisest end segada laskmata arutab bändi juht ja õpetaja Martin Laksberg midagi kitarrist Jürgen Kütneriga; tavapäraselt klahvide, kitarrisoolode ja lehmakella eest vastutav Kristen Kütner istub proovist puuduva Caspari asemel trummide taga. Bändi vokalist ja kongamängija Robert Linna tuleb kohale ainult intervjuuks, sest tema teisel bändil Elephants From Neptune'il on parasjagu pooleli uue plaadi lindistamine.

Jalad on mõeldud keerutamiseks

Vestlus toimub paar päeva pärast seda, kui Lexsoul Dancemachine'i esinemas näen. Seesama hingele mõjuv fundamentaalne bassiliin kandis rahvast Jive Turkey nimelisel peol, kus mehi enne lavalt minema ei lastud, kui kolm lisalugu said mängitud. Oma debüüdi tegi verivärske *funk*-bänd eelmise aasta 29. detsembri õhtul Erinevate Tubade Klubis. „See oli ühtlasi ka esimene kord," ütleb Jürgen naljatamisi, „kus mina kui progeroki inimene nägin, et lava ees on naised!" Kõik liikmed naeravad heakskiitvalt, kuid meenutavad, et tol korral mindi esinema, teadmata, mis reaktsioon publikult tuleb. Kui kontsert läbi sai, siis „mitte ei tundunud, et asi läks peale, vaid polnud inimest, kes poleks tantsinud". Martini sõnad resoneeruvad hästi minu muljetega Protesti laivist, kus ülikondades muusikud toa higist ja glamuurist tihkeks kütsid. *Funk*'i-fanaatikuna tekkis tunne, et see on „nagu päris". Nagu Breakestra USAs või The Quantic Soul Orchestra UKs, on Eestiski tekkinud „70ndate jäseme pikendus, et tänapäeva liikuda". Martin lisab sellele määratlusele: „Inspiratsiooni tuleb sellest ajastust muidugi, aga üleliia ei tasu muretseda, sest mitte keegi ei kõla täpselt nii, nagu keegi teine on kunagi kõlanud. Lihtsalt – on aeg, et Eestis hakataks ka päris tantsumussi tegema." Robi selgitab: „Parimad asjad ei tohiks piirduda sellega, et neid identifitseeritakse mingi ajastu järgi. Mida parem bänd või stiil, seda ajatum ta on." Neid sõnu kinnitav tagasiside kõlab läbi linna mitte ainuüksi *funk*'i fännidelt, vaid kõige erisugusemate žanrite armastajatelt – lõpuks ometi teeb keegi s e l l i s t muusikat.

Lexsoul Dancemachine. Foto: Tõnu Tunnel

Kas Eestis polegi siis varem ehtsat *funk*'i tehtud?

Tundub, et päris sellises võtmes pole Eestis tõesti varem bändi tehtud. „*Funk*'i maailmapildis on minu jaoks kaks mootorit," ütleb Robi. „Üks on loomulikult USA, kus see värk on sündinud, ja teine idablokk." Raudse eesriide vahelt just palju musta muusikat läbi ei tunginud, kuid selle põhjal, mis siia jõudis, aimati järgi rütme ja tehti hästi kõige sürrima vindiga asju. Kamba peale tuletatakse meelde, et sarnast asja viljelesid Eestis natuke Teravik ja Psühho, Fixil on paar lugu. Radar oli ka ju *funky*. Meenuvad konkreetsed nimed: Apelsini „Juhtum", „Sein on ees", Vitamiini kaver Stanley Clarke'i loost, Uue Generatsiooni „Juhuslik tutvus" ja 2002. aastal Umblu välja antud kogumik „Back in the ESSR", kuhu Raul Saaremets koondas vahemikus 1966–82 sündinud pärlid. „No üksikud palad olid jah. Nendest on kuulda läbi ikkagi *fusion*'it ja enamasti olid need rohkem rokimõjutustega," möönab Martin, „ehitatud üles nagu progelood, sellist transsi viivat rütmivärki polnud."

Ookeanitagune inspiratsioon

Nüüd, mil infokanalid on valla, käib mõjutajaid läbi nii palju, et neid ei taheta naljalt nimetada. Pinnin välja, et Martini kui bassimängija üks hetkelemmikuid on selles kontekstis Bosco Mann, Sharon Jones and the Dap-Kingsi bändiliider. Kristen nimetab The Metersit ja Lafayette Afro Rock Bandi. „Minu mõjutused said alguse *fusion*'i teemadest," ütleb Robi, „Mahavishnu Orchestra, George Duke, The Budos Band. Jõhkralt meeldivad praegu Daptone Recordsi tüübid. Charles Bradley, üks vana päss, kelle nad tänavalt üles korjasid. Debüütalbum tuli siis, kui ta umbes 60 oli. Muidu töötas mees väikestes baarides James Browni imiteerijana. Lõpuks hakkas enda rida ajama ja nüüd teeb väga kaifi asja." Laksberg tuletab meelde Conrad Johnsoni juhitud USA keskkooliorkestrit Kashmere Stage Band, millest valminud dokkfilm „Thunder Soul" paistab olevat ka teistel hinge pugenud. Pärast filmi vaatamist taban end mõttelt, et Johnsoni aated kumavad läbi ka Martini jutust.

„Tiks on kogu aeg sees!"

Lexsouli valemi väljaselgitamiseks uurin esmalt, mis meestele ei meeldi. „See, kui muusikal pole mune," tulistab Laksberg. Kõik nõustuvad, et akadeemiline lörin ja poosetamine neile ei istu. „Kui pannakse mingid värvilised afroparukad pähe, kostüümid selga ja see siis justkui tähendabki, et tehakse 70ndate muusikat. See on pilkamine," arvab Robi, kes lähtubki loomingus pigem sellest, mida mitte teha. „Muusika ei või olla liiga keeruline, liiga huinamuina, ja seal ei tohi olla mingit prillidega 70-aastast tüüpi, kes *fusion*-soolosid ludistab," nõustub Martin. „Ainuõige on *funk*'i puhul see, kui bassimees ise lugusid kirjutab," selgitab Jürgen. „Laksu mõtleb trummi- ja kidrapartiid kõik ise välja. Ainult Robi teeb eraldi tööd ja Kristen ka. Mina olen lihtsalt masin, Caspar samamoodi."

Nagu nimigi ütleb, siis ongi masinaks olemine üks bändi eesmärke. „Tiks on kogu aeg sees," ütleb Kristen. Tema oli ka see, kes esinemisel heas mõttes *loco*'ks läks ja tõelisest dionüüsilisest energiast kantud *fusion*-kidrasoolo ette tulistas. Martin selgitab: „Põhiline on, et oleks stabiilne gruuv, mis transsi viiks. Korduvust peab olema. Peaasi, et keegi ludistama ei hakka, ja kui hakkab, siis hästi konkreetselt. Piinlikult hea kokkumäng on samuti oluline." „Kõik instrumendid, sh laulja, võtavad rütmilisuse poosi," ütleb Robi.

Plaadimängijate taga lasevad nii Linna kui Laksberg nõelal joosta eelkõige disko, *funk*'i ja *soul*'i radadel. „Ma arvan, et oleme piisavalt *funk*'i kuulanud, et teada, kuidas see meie arust kõlama peaks," sõnab Robi. „Kogemustega tuleb retseptitaju." Ja sellest retseptist leiame nii mõndagi kaasakiskuvat. „Beef Grinder" on oma nime vääriliselt tüüne 4/4 disko-*funk*'i astumine, samas kui spektrumi teisest otsast leiame lembed palad „In Your Arms" ja „Goodbye." Viimane, sätitud sobivalt esinemiskava lõpuossa, on Laksbergi meelest tänu oma dünaamilisele pingele seni kõige paremini peale läinud. Kristen nõustub: „See tekitab sellise atmosfääri, et kui Robi hakkab falsetiga laulma, siis tüdrukud..." (*Kristen huilgab ja plaksutab, ilmestamaks, kui pöördesse see rahva ajab.*) „Selles mõttes ei olegi Lexsoul lihtsalt *funk*," tõdeb Laksberg. „Seal sees on tantsumõjutused, disko, minult *broken beat* ja isegi *house*. Ainult elektroonikat ei ole, peale selle juustu (*viitab Kristeni sünteka peale*)." Robi haarab sellest kinni: „Ma olen alati tahtnud teha träna ilma elektroonikata!" Martin: „See ongi *funk*!"

„Igav ei tohi olla," leiab Robi. „Kui ma Jürgeniga seda The Doorsi värki (*The Doorsi tribuutbänd Texas Radio and the Big Beat tähistas Jim Morrisoni 70. sünniaastapäeva spetsiaalselt selleks puhuks kokku pandud kavaga* – toim.) tegin, käis nendega üks šamaan kaasas (*hiljem selgub, et see mees on indiaanlaste juures õppinud Errol Vares, kes on aidanud tribuutkollektiiviga enne esinemisi Jim Morrisoni vaimu välja kutsuda*). Istusin tagapool, ootasin oma lugusid, ja siis ta rääkis mulle: „Kui sa ei laula südamest, siis ei jõua see ka inimestele südamesse. Nii lihtne ongi. Kui mul on endal äge, siis on ka publikul äge."

Universum kobestab pinda

Asudes uurima lähemalt Lexsoul Dancemachine'i tekkelugu, vastab Laksberg: „See idee on kümme aastat vana, aga eks kõik on elus kättevõtmise asi. Septembris mõtlesin, et nüüd on aeg küps. Kuna mul polnud enam ühtegi aktiivset bändi, sain selle vaba aja ära kasutada. Esimesed kümme lugu kirjutasin paari nädalaga, ülejäänud hakkasid vaikselt tilkuma." Uurin sõnade autorilt, kuidas tema tööga on – kas erinevatesse projektidesse panustamine konflikti ei tekita? „Olen ajapikku aru saanud, et ma ei ole see tüüp, kes sõidab linnast minema, et rahulikult istuda ja näiteks sõnu mõelda," selgitab Robi. „Minu puhul töötab see nii, et mida rohkem ma mussiga tegelen, seda rohkem ma loon." (*Kaaslastelt tulevad heakskiitvad hõiked. Kristen on tegev Progressi eestvedajana, Caspar mängib lisaks State of Zoe's ja Jürgen The Doorsi tribuutbändis*). Kristen mõlgutab mõtet, et tegelikult on nad jõudnud ringiga tagasi sinna, kust alustasid. „Me tegime ju Jürgeniga keskkoolis bändi nimega Funktion," meenutab Martin, „...see oli kohutav muidugi." Robi muheleb: „Põhimõtteliselt teete ikka koolibändi edasi." Tuleb välja, et peale Caspari on kõik Tallinna 21. Kooli poisid, ja tõdetakse, et see on muusikute poolest üldse päris viljakas olnud: Maarja-Liis Ilus, Piret Järvis, Marten Kuningas... Artjom Savitski (*nimi kutsub esile üleüldise muhelemise*). Ka Rainer Jancis käis. Tema stuudios lindistatigi kahe päevaga esimesed Soundcloudist leitavad helinäited.

Kui Funktion tähistab kokkumängus ja pilliõppimises Laksbergi ja Jürgeni jaoks alguspunkti, on ülejäänud kaaslased üsnagi erineva muusikalise taustaga. Kuidas just selline punt kokku tuli? „Kõigepealt sai see alguse vist Intsikurmus," meenutab Laksberg 2013. aasta augustis Lõuna-Eestis toimunud muusikafestivali. „Rasmus Lill ütles, et võta Caspar trummariks." Martin küsis. Caspar oli nõus. Järgneski Jürgen, kes oli toimetanud Speed Kingi ja Põhja Konna liikmena varem pigem progerokiskeenel: „Alguses ma ei tahtnud, ei saanud üldse aru, mida tegema pean, aga Laksu tuli muidugi üsna

sellise konkreetse sihiga, astus kindla jalaga uksest sisse." Robi meenutab: „Keegi kuskil baaris, võis ka Rasmus olla, ütles mulle, et Laksberg ja tüübid teevad *funk*-bändi. Mõtlesin, et jumala huvitav kompott ju!" Hilisemal uurimisel selgub, et oligi Rasmus – Martini sõber ja kaaslane kooslustes The Titles ja Kosmofon. Olgugi et too *funk*-bänd juba 10 aastat Laksbergi ajus kujunenud oli, aitas just tema kui hea deemon õlal seda sealt omal moel välja sikutada.

Laual The Shitheads

Nime panemine on millegi uue puhul võib-olla et kõige raskem asi ja nagu meeste tähendusrikkast pilkude vahetamisest ilmneb, polnud ka antud projekti juures midagi teisiti. Tuleb välja, et Lexsoul Dancemachine oli esimene mõte, mis pähe tuli. Siis mõeldi edasi. Järgnesid loendid nimedest, kus olid esindatud ka Black Powder ja Black Cat Rocketpack. „Ma otsisin lõpuks öösel mingeid hiina ilutulestiku nimesid välja," meenutab Robi, „aga no kui hakkavad juba sellised asjad tulema nagu The Shitheads, siis on see ilmselge märk, et tuleb jääda esimese mõtte juurde." „The Shitheads oli täiesti tõsiselt laual ühel hetkel," vastab Martin mu naermise peale ja aitab seejärel lõplikku nime lahata: *Lex* on Laksbergi kunagi naljatamisi välja mõeldud *alter ego*, *soul* on see, mis kirjeldab muusikat, *dance* tegevust ja *machine* eesmärki, et peabki harjutama nii kaua, kuni ollakse nagu masin, mis ühes rütmis tiksub. „Või nagu Caspar pakkus," meenutab Robi, „et seda saab lühendada LSD Machine. A noh, see on võib-olla natuke eksitav."

Kiiremini, kaugemale, kõrgemale!

Uurin ülebaltikumilise strateegia kohta: mänedžeriplaanid, kas plaat ja puhkpillid tulevad, kuhu esinema ja mida Indiefestil näha saab. Mehed ei taha sellest kõigest eriti midagi kuulda, jäädakse marurahulikuks. „Esmane probleem on see, kust me niisuguse klahvimehe saame, kes samal ajal ka kidrasoolosid mängib. Selliseid kirsse naljalt tordi pealt ei leia," selgitab Jürgen, kelle vend Kristen alustab suvest ajateenistust. „Lood korralikult linti, demod laiali, samal ajal uut materjali peale," võtab Martin lühidalt tegevusplaani kokku. Esinemiste mõttes läheb kõige rohkem korda, kes kuulavad, ja mulle tuletatakse meelde, et enne kui Baltikumi üle saab võtta, peaks Tallinnast välja saama. Esineda ei taheta kaubanduskeskuse fuajees, Keskerakonna jõulupeol ega Soome laevas. Väikse mahhineerimise tagajärjel hakatakse mõtlema. Jürgen pakub: „Glastonbury!" Robi unistab Jaapanist nagu ka Martin: „Jaapanlased on täiesti *funk*'i-hullud ju! See oleks super. Flow'le võiks ka saada." Kõigi meelest oleks vinüül võimas, kas või singel. 10-tolline. Punane! Kui võiks valida ükskõik kelle elavate või surnute seast, võetaks kampa vendadest stuudiomuusikud Breckerid, kelle kopsudest on välja puhutud iga kolmanda 70–90ndate hiti puhkpilliosad. Indiefesti jaoks peab Robile keebi sebima, ja naised, kes selle *intro* ajal ära võtaksid, Isaac Hayesi stiilis noh! Pärast aastast Balti-skeene kaardistamist veebikirja eestvedajana on mul rõõm tõdeda, et lisaks kõikvõimalikele *indie* ja elektroonilistele stiilidele on hakanud avanema ka musta mee kärjed. Samal ajal kui hääle on sisse saanud see toores ja kuum tantsumasin, on Tallinnas käivitunud džäss-*funk*'i projekt Estrada Orchestra ning teen tutvust ka Sillamäelt tuleva bändi Smoke'n'Smile'iga. „Huvitav, et eesti ja vene noored on hakanud *funk*'i täpselt samal ajal tegema," mõlgutab Martin mõtet. „See on igatahes väga lahe, nagu selline ühiskonna lakmuspaber." Uurin, kas *funk*'ist tihke õhk võiks aidata kaasa eristuse „eesti pidu" ja „vene pidu" kadumisele? „Lõppkokkuvõttes ei ole vahet, mis rahvusest sa oled," leiab Robi, „kui pidu panna ja tantsida, siis on see kõige parem peomuss, mis üldse olla saab. Selles mõttes on see kindlasti ühendav jõud. Positiivne *vibe*!

22. mail esineb Lexsoul Dancemachine 19.–24. mail toimuval Tartu Indiefestil, kus astutakse üles The Baltic Scene'i laval Genialistide Klubis.

Lexsoul Dancemachine

Koosseis: Martin Laksberg (lugude autor, produtsent, bass)
Robert Linna (sõnade autor, vokaal, kongad)
Jürgen Kütner (kitarr)
Caspar Salo (trummid, rütmid)
Kristen Kütner (klahvid, kitarr, lehmakell)

Loodud: sügis 2013

RIIAKATE MUUSIKAÄRI JUHIB ARMASTUS

Maarja Merivoo-Parro

Lõunanaabrite väikeplaadifirma I Love You Recordsi eestvedajad räägivad, kuidas *label* alguse sai, millistel põhimõtetel see toimib ning millise valemi järgi nad oma tulevased hoolealused ära tunnevad.

Eesti *indie*-muusika vaprad ja ilusad bändist Ewert and The Two Dragons on nüüdseks vist küll kõigile kohalikele oma läbimurdealbumi „Good Man Down" hitid pealuu sisse mänginud. Ka kontserdipõlguritele on see muusika kandikul kätte toodud – lisaks raadio *playlist*'ide koostajatele ja telesaadete helindajatele on isegi supermarketite DJd plaadile sama suured augud sisse käianud kui Šveitsi juustule, mida Eestis just draakonite muusika nimbuses soetada saab. Vähem on teadvustatud aga seda, et rahvusliku uhkuse paletile tõusnud albumi esimeseks väljaandjaks ja promojaks oli väike läti plaadifirma, mil nimeks I Love You (ILY) Records.

Tänaseks on 2009. aastal asutatud firma noppinud enda hõlma alla veel mitu maarjamaalast, esindades kollektiive Sibyl Vane, Zebra Island ja Mai-Nekk. Ettevõtmise ajalugu ulatub aga õigupoolest tagasi 2003. aasta talve, mil ühel Riia *indie*-lembesel sõpruskonnal kohaliku baarimaastiku osas kops üle maksa läks: „Igal pool kõlas raadio ja popmuusika. Me tahtsime teha *indie*-baari, mis mängiks muusikat, mida meie armastame, ja ongi kõik, ei mingeid kompromisse," meenutab ILY Recordsi kunstiline juht Bruno Roze. Kuna vanalinna südamesse Aldaru tänavale rajatud I Love You baar on ruutmeetritelt kitsuke, ei tulnud ühelegi kohale alusepanijaist pähe seda kontserdipaigana kasutada. Kui aga sellised kohalikud bändid nagu Goran Gora hakkasid seal ise esinemisvõimalusi otsima ja leidma, järgisid ka teised nende eeskuju ning ILY baarist kujunes Balti *live*-maastikul rahvusvahelise esinejaskonnaga omanäoline tegija. Just see tõukas Salacgrīvas toimuvat Positivust looma ILY baarile festivalil omaette lava, mille edu päädiski plaadifirma registreerimisega.

Ewert and the Two Dragons sattus *label*'i vaatevälja tänu Bruno Roze nõole, kes Genialistide Klubis toimunud draakonite kontserdi järel diskoriks oli ja Riiga naastes sugulasele südamele pani, et seda bändi tuleks kindlasti ka Läti publikule tutvustada. Mõeldud-tehtud? Mitte päris. Mõlemapoolne tahe oli küll olemas, aga erinevate asjaolude kokkulangemise tõttu nurjus üks plaan teise järel. ILY Recordsi juht Dace Volfa mäletab, et kui draakonid lõpuks siiski tulid, olid nad baari väiksuse tõttu pisut pettunud (trummar Kristjan Kallase sõnul siiski pigem üllatunud) ja nägid kurja vaeva, et oma instrumentidega trepist üldse alla pääseda – kontserdisaal, et mitte öelda tuba, asub nimelt baariruumide all. Algus polnud seega kuigi paljutõotav. Esinemine läks aga kümnesse, koostöö sai hoo sisse ja edasine on juba ajalugu. Seda sõna otseses mõttes, sest teatavasti osutus ILY välja antud album nii edukaks, et Ewert and The Two Dragons otsustas liikuda edasi suuremate tegijate liigasse ning salvestada kolmanda albumi hoopis USAs.

Dace end sellest arengust morjendada ei lase: „Kui su laps kasvab suureks, pead sa temast lahti laskma, isegi kui ta kasvab väga kiiresti." Ka Bruno peab draakonite sammu loogiliseks – ILY *mania grandiosa*'t ei põe, on oma väiksuse ja tubliduse üle uhke ning panustab sellest tulenevalt paindlikkusse. Endiselt on ärimudeli pärisosaks minitiraažid, mis võimaldavad anda eluvõimaluse ka riskantsemale muusikale. ILY tööprotsessis on nimelt üsna vähe fikseeritut ja bändidel on loomingulistes küsimustes küllaltki vabad käed. Ka mänedžeride ning salvestamis- ja masterdamisstuudiote valiku osas on artistid ise oma õnne sepad. Just nii – usuvad Dace ja Bruno – tuleb iga kollektiivi ainulaadsus kõige paremini esile. Oluliseks märksõnaks on ka usaldus. Kui keegi on end ILY vihmavarju alla paigutada suutnud, on see märk firma armastusest bändi tehtu vastu. Bruno sõnul ongi just see soe tunne peamiseks valikukriteeriumiks: „Küsimus on isiklikes eelistustes. Baar sai alguse sellest armastusest ja kirest, samuti ka plaadifirma."

Ajas ja ruumis, kus muusikategu on harilikum kui heinategu, on keeruline võita plaadifirma bosside tähelepanu. Isegi väike ILY Records leiab end tõrjumas pidevalt üle kogu maailma pakutavat halba *poser indie*'t. Kuidas siis üks tubli tegija löögile pääseda saaks? Otsetee ILY Recordsini käib läbi ILY baari. Leppige kokku esinemine, tehke ülihea sooritus, avage oma hing, puudutage publiku oma ja lootuskiir plaadilepinguks võibki ulatuda teie ego kõditama. Aga ei pruugi. Asjade loomulikku sundimatut kulgemist fännava Bruno jaoks on kõige olulisem see, kas ta tahaks pakutavat muusikat kodus kuulata või mitte, ja see kõhutunne ongi tema äri teejuht: „Võib ju teha plaane, aga lõpuks sõltub kõik muusikast – kas on midagi salvestada või mitte."

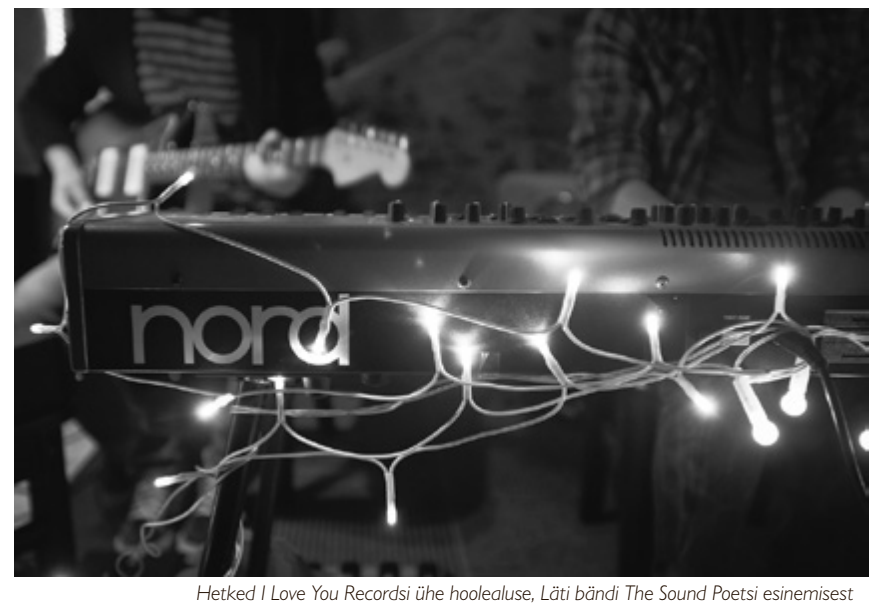

Hetked I Love You Recordsi ühe hoolealuse, Läti bändi The Sound Poetsi esinemisest I Love You baari 9. sünnipäeval. Fotod: üleval: Inese Kalnina, all Ingus Bajars

Nii ongi, et ehkki leedu bändid on Bruno baari korduvalt väisanud, pole Balti burgeri alumiselt kannikalt veel kedagi ILY Recordsi ridadesse värvatud. Küll aeg annab arutust, näib olevat Dace ja Bruno jutu mõte, kui neilt selle ilmselgelt sageli tõstatatava teema osas kommentaari palun. Ehk siis, kui tuleb see õige, vaba ja äge leedu kollektiiv, siis saab ILYst ainus kõigis kolmes riigis tegutsev *indie label*. Ja kui ei tule, siis ei tule. Südant ei saa sundida, sest *in the end there's only love*. Seniks laiendab ILY oma tegevust promootorina. Äsja sõlmiti leping briti bändiga Sons of Noel and Adrian, keda on oodata peagi siiakanti kontserte andma.

ESIMESED BALTLASED PRIMAVERAL

Küsis Henrik Ehte

Selle aasta 29. mail maanduvad 150 000 külastajaga festivalil Primavera Sound esimest korda ajaloos Baltikumi artistid. Hispaaniasse sõidavad Sander Mölder, Firejosé ehk Mark Stukis ja Tenfold Rabbit Eestist ning NiklāvZ ehk Niklāvs Sekačs Lätist. Nendega ühinevad Baltikumi muusikatööstuse esindajad Helen Sildna, läti raadiolegend Toms Grēviņš, leedu plaadifirma Silence Family looja Vidmantas Čepkauskas ja The Baltic Scene'i asutaja Natalie Mets. Tööstuse arengute valgustamiseks mõeldud konverentsi PrimaveraPro paneelil tutvustatakse Balti muusikaturgu kui rahvusvahelisel skeenel üha olulisemaks muutuvat piirkonda. Enne starti Barcelona Parc del Forumisse loeme esinejatega kümnest üheni.

Primavera on kümme korda...
Sander Mölder: olnud *must-go* festivalide nimekirjas.
Firejosé: lahedam kui Õllesummer.

Üheksandas klassis...
S.M.: oleksin küll hea meelega praegu. Tore oleks end lõpueksamitega väsitada ja mõelda, mis üldse edasi saab.
F.: mängisin klassiõhtul LTJ Bukemi lugu „Music" ja inimesed nõudsid hoopis Backstreet Boysi.
Andres Kõpper (Tenfold Rabbit): proovisin esimest korda avalikult laulda.
NiklāvZ: tulin muusikakoolist ära.

Kaheksa minutit tagasi...
S.M.: algas uus päev.
F.: jõin õlut ja küpsetasin hiidkrevette.
A.K.: hüppasime bändiga laulukaare äärelt alla.
N.: käisin koeraga väljas.

Alati seitsmendas taevas, kui...
S.M.: kalendrisse vaadates on tunne, et aa... homme polegi midagi.
F.: kui saan pühapäeval stuudiosse.
A.K.: kui saab küpsisetorti.
N.: kui on õige biit!

Kell kuus hommikul Parc del Forumi...
S.M.: peal lasen situatsioonil koos Trent Reznori ja Sky Ferreiraga areneda.
F.: katusel suitsetame koos Darkside'i ja Daniel Averyga ja räägime reptiilidest.
A.K.: pingi peal õlu ja pitsatükiga, mõtlen, kui kõva häng on.
N.: Madlibi ja Quasimotoga 4/20 öö läbi.

Viis albumit, mis on sügaval DNAs...
S.M.: Roy Ayers „Vibrations", Aphex Twin „Richard D. James Album", Arthur Verocai „Arthur Verocai", Gap Mangione „Diana in the Autumn Wind", Lapalux „Nostalchic"
F.: Basement Jaxx „Remedy", The Chemical Brothers „Dig Your Own Hole", The Prodigy „Experience", Rage Against the Machine „Evil Empire", DJ Shadow „Endtroducing..."
A.K.: Bon Iver „For Emma, Forever Ago", Daft Punk „Alive 2007", Kasabian „West Ryder Pauper Lunatic Asylum", José González „In Our Nature", Feist „Metals"
N.: Gang Starr „The Ownerz", Kendrick Lamar „good kid, m.A.A.d city", Quasimoto „The Unseen", J Dilla „Donuts", MF Doom „Operation: Doomsday"

Neli lava (või kaasesinejat), mida naljalt ei unusta...
S.M.: Lando Kal, Jaga Jazzist, Erykah Badu, Efterklang
F.: Bonobo, Gold Panda, Benji B, Gilles Peterson
A.K.: Kõige esimene *live*, mis toimus Tapperis; Viru Folk – sain maitse suhu, mis tunne võiks olla suurel laval esineda; Karklė festival Leedus, kus lava oli liivaranna peal ning päike loojumas; Von Krahli baar – lavale lendas kaks paari rinnahoidjaid.
N.: Esimene biidilahing, kui olin veel alaealine; Satta Outside'il toimunud Ritmo Kovos (*iga-aastane rahvusvaheline biidimeistrite võistlus* – toim.) 2013; artistidest Oriole, Justicious.

Kolm asja mu Primavera reisikohvris...
S.M.: Loodetavasti pass, rahakott ja esinemiskama.
F.: Surfipüksid, hea tuju, mälupulgad enda produktsiooniga.
A.K.: Hambahari, hambapasta, hambaniit.
N.: Pudel vett (0,5 l), välgukas, küünekäärid.

See kahepalgeline promootor...
F.: kutsus mind Riiga esinema, vist 2004. aastal. Mängisin seal esimest korda. Tegemist oli mingi lasteaiareiviga – eriti halb tehnika, veel hullem *vibe*. Kell viis öösel lõpetasime *set*'i ja ootasime, et promootor ära maksaks – tüüp tuli meie juurde ja ütles: „*Sorry*, meil pappi pole, äkki maksame teile nendes..." Ja ulatas meile kausitäie *ecstasy*-tablette.

Üks nali, mis kunagi alt ei vea...
N.: Kas kuulsid sellest kutist, kelle kogu vasak külg maha lõigati? Tal on nüüd parem!

HELIMAAILMADE PEEGELDAJA ÜLO KRIGUL

Küsis Mariliis Mõttus

Helilooja räägib spetsiaalselt Jazzkaare jaoks loodud ja Lennusadamas ette kantud teosest ,,Lend nr JK025'' ning oma kogemusest filmimuusikaga.

Ülo Krigul on piltlikult öeldes mitmepaikne – ühel päeval kirjutab ta klaveri taga sümfooniaorkestrile keerulist klassikalise muusika pala või loob hoopiski helisid linateostele, mille saatel näiteks „Püha Tõnu kiusamisest" tuntud stseenis kirikuõpetaja seina mööda üles kõnnib. Samas ei ole Compromise Blue ja endise The Suni liikme jaoks võõrad ka kontserdisaalid, kuhu viksitud king harvem satub.

Viimasel ajal on su nimi käinud läbi rohkem seoses filmimuusika ning Eesti Muusika Päevade korraldamisega. „Lend nr JK025" on üle pika aja üks suuremaid isiklikke projekte, mille oled avalikkuse ette toonud. Palju sul üldse enda loomingu jaoks aega jääb?
Tänavused Eesti Muusika Päevad jäid minu jaoks viimaseks, sest panin ameti selle koha pealt maha. Kuna olin festivali juba nii kaua teinud, siis tundus, et äkki jäängi tegema. Helena Tulve näol õnnestus leida ka väärikas mantlipärija ning Timo Steiner (*Eesti Muusika Päevade teine kunstiline juht* – M.M.) jätkab samuti.

Kas sul on siis mõni uus projekt ette võetud?
Selles mõttes ei ole, et ma nüüd mingi muu konkreetse ettevõtmise pärast Eesti Muusika Päevade tegemise ära oleksin lõpetanud. Tekkis lihtsalt tunne, et see aeg on seks korraks ümber saanud. Samas on elu seni näidanud, et pole vahet, kui palju asju sa ära jätad, tühja koha peale tuleb üpris varsti ikka midagi uut. Ega jalg üle põlve istuma ei jää. Praeguseks on kujunenud küll nii, et mu enda looming on siiski esimene asi, millega ma tegelen.

Oled kirjutanud teiste seas muusikat ka Veiko Õunpuu filmidele ning sellega seoses mainekatel festivalidel tunnustust pälvinud. Kas auhindade võitmine on toonud sulle ka välismaiste režissööride tähelepanu, kes enda linateoste jaoks heli on palunud luua?
Ei.

Aga oleksid sa mõne sellise pakkumisega nõus?
Eks iga pakkumist tuleb alati kaaluda – kuidas see sobib ja kas tegemist oleks millegagi, mille osas ma oskaksin kaasa rääkida või millele mingit lisaväärtust anda. Kui nüüd tagasi vaadata, siis olen erinevatelt aladelt päris erisuguseid töid vastu võtnud, kui need mind kõnetama on juhtunud.

Foto: Tõnu Tunnel

Kuidas eristuvad üksteisest filmimuusika loomine ja su tavapärane loominguline protsess?
Põhiline vahe seisneb selles, et režissöör paneb filmi puhul paika selle, kust kõik algab ja kus lõppeb. Nendes raamides püüab helilooja anda endast selle, mis tal anda on. Mingil määral on see võib-olla võrreldav ka näitleja- või operaatoritööga, sest neilgi on raamistik, mille piires nad filmis oma ülesandeid täidavad. See on ühtlasi ka selline vabastav tunne. Kuigi ma teen seda loomulikult täie pühendumuse ja vastutustundega, on see vastutus jagatud. Oma lugu kirjutades oled sa sellega üsna üksi. Filmile muusika loomine on rohkem nagu bänditegemise moodi.

Aga päris seda pole, et režissöör ütleb, et tee, kuidas ise tahad?
On ikka. Aga see „tee, mida tahad" pole tingimata lihtsam, huvitavam või inspireerivam lähtepunkt. Kui nii öeldakse, pean hakkama mõtlema, et kuidas ma siis ise tahan. On niija naapidi. Mõni režissöör suhtub muusikasse väga detailitundlikult, teine annab jälle vabamad käed. Aga üldine foon on sellel igal juhul teistsugune kui oma muusikat kirjutades.

Milliste linateoste muusikaga sa ise kõige enam rahul oled?
Olen teinud üsna erinevaid filme. Õ-Fraktsiooni „Malev", Veiko tööd ja nukufilmid, Rainer Sarneti „Idioot". Lisaks veel mingid lühikad. Need kõik on piisavalt isesugused ning igaühe puhul kerkivad esile erinevad rõõmud ja mured. Mait Laasi animatsiooni „Lisa Limone ja Maroc Orange" oli näiteks jube lõbus teha – selline mänglemine erinevate stiilidega, mida oma töödes muidu kunagi taolises vormis ja sellisel määral ei tee. Minu enda muusikalaadi ja tunnetusega haakub võib-olla kõige rohkem „Püha Tõnu kiusamine". See teos ja selle muusika õpetasid mulle üht-teist ka minu enda loomingu kohta. Seda nii kõlalisuse, aga võib-olla veelgi enam ajalise struktureerituse osas. Filmide puhul on mulle kõige rohkem muljet avaldanud need *soundtrack*'id, mille puhul ei tee päris täpselt vahet, kus lõppeb keskkonnaheli ja algab muusika. „Tõnus" on ka päris palju selliseid vihinaid ja vilinaid, mille ma tegelikult muusikana komponeerisin. Pärast tekkis produtsendiga küsimus, et mis on mis.

Jazzkaare avamisel tuli esmaettekandele teos „Lend nr JK025", mis ühendab endas kontserdi ja instrumentaalteatri elemendid ja mille kõlapildi loomisel tulid mängu Lennusadama eriline akustika ning see, kuidas publik end ruumis olles liigutab. Millest see idee sündis?
See tuli Jazzkaarelt. Anne Erm küsis suvel, kas ma ei tahaks nende juubelifestivali tarbeks Lennusadamast üht lugu kirjutada. Ma ei osanud selle peale alguses midagi kosta. Tahaks

Foto: Margit Järveveer

PROFILE

Räägi lühidalt, kes on Profile?
Profile on Viljandis sündinud, kasvanud ja nüüd ringiga jälle arhailisesse kodulinna naasnud mees. Parim koht Eestis loominguga tegelemiseks. Asja mõjutab mingil moel ka see, et inimesed on siit üha enam ära minemas. Võib-olla iseloomustabki just Viljandi mind kõige paremini – laupäevapärast-lõunased tühjad tänavad, vanalinna mahajäetud hooned ja üksikud varju kombel ringiliikuvad inimloomad. Usun, et need, kes on siin kas või mõned kuud elanud, taipavad, mida ma silmas pean. Kõige selle taga on ikkagi positiivne foon ja sügavus, täpselt nagu minu loomingus!

Mäletan häguselt, et Profile oli alguses hoopis duo. Kuidas on asjad nüüd?
Sul on hea mälu. Praeguseks olen projektis mina ja ma ise. Simone (*Simone Dunn* – toim.) jättis asja katki kuna pärast teise lapse sündi pole tüübil lihtsalt aega. Kui ajad veel Pariisis oma bisnist, siis tuleb valikuid teha. Õnneks kasvavad lapsed suhteliselt kiiresti ja loodetavasti saame tulevikus koos veel millegagi hakkama!

Eelmisesse lehenumbrisse jäi sinu UEB profiil panemata, kuna albumi *master* ei olnud veel lõpetatud. Sinu uut materjali kuulates saan selle olulisusest väga hästi aru, aga millal saab lugu sinu enda jaoks valmis? Alati saaks ju veel midagi väikest lisada.
Eks see ole natuke filosoofiline küsimus, aga peab olema rahul sellega, mis sul on, mitte virisema selle pärast, millest ilma oled jäänud või mida pole kunagi olnudki. Nii mõtleb inimene end lõpuks ogaraks ja kui kõik hakkaksid selle „äkki ikkagi" teema järgi elama, siis ma ei tea, kas ma tahaksingi taolises maailmas eksisteerida. Kõhutunne on see, mis minu puhul asjad paika seab. Kui spordiks ja higistamiseks läheb, peaks ehk uuelt lehelt alustama.

Elektroonilise tantsumuusika puhul on mõnikord õhkõrn vahe sellel, kas lugu on kodus kuulamiseks mõeldud kõige keerulisem kunstiteos või miski, mida mängitakse nädalavahetusel tantsupõrandal. Kumba sa ise eelistad?
Stiili osas ei tahaks ma ise oma muusikat kuhugi paigutada. Las seda teevad kuulajad. Elemente on täiesti seinast seina. Näiteks enam kui pool albumist on ehitatud vana kooli *jungle*'i bassi, atmosfäärika ja lõhutud trummisämplite peale ning, nii veider kui see ka pole, just need lood oleksid justkui kodus kuulamiseks ja ülejäänud pigem tantsugurudele. Meeldivad mõlemad variandid, eriti kui tegemist on enda kraamiga – nad on teatud stoilisusega justkui oma lapsed, nii et kes siis tütart pojale või vastupidi eelistaks?

Artistid ütlevad sageli, et teen nüüd uut albumit. Kas selline protsess nagu „albumitegemine" on lõpp-produkti seisukohast hea või on tulemus huvitavam siis, kui lasta asjal orgaaniliselt kulgeda? Kuidas albumi valmimine sinu puhul välja näeb?
Naerma ajab see „lähen nüüd stuudiosse ja hakkan albumit tegema". No WTF!!?? Inimesed on muidugi erinevad ja ehk mõnele tõesti sobib asjade selline käsitlus, kuid kindlasti mitte mulle! Kauamängiv võiks olla teatud kokkuvõtlik helikeelne essee, mis on täidetud erinevast ajast ja kohtadest saadud energiaga.

Kui rääkida isiklikust kogemusest, siis muusikat kuulates kujutan väga tihti ette mingit situatsiooni, kuhu see sobituda võiks. Kas sa produtseerimise ajal oma tööd peas visualiseerid ka?
Ikka, kas ilma selleta saakski midagi luua? Olen lugenud une kohta, et enne magamaminekut ei soovitata vaimse tööga tegeleda ja isegi paar tundi enne võiks nii-öelda pillid kappi panna. Olen siinkohal täielik vastand! Päris suur osa loomingust on tulnud just unest ja sealsetest visuaalidest. Kui lõpetan kuskil kolmest öösel arvuti taga sessiooni, siis see protsess tegelikult jätkub magades. Orkester mängib peas edasi, luues täiesti oma maailma, samas edasi arenedes ja justkui prohvetlikult mõista andes, kas produkt on hea või mitte. Hommikul teen parandused ja tihtipeale töötab see väga hästi.

Eelmise aasta lõpus ilmus sinu EP „Refresh" Venemaal tegutseva digileibeli Chevengur Melody all. Kuidas nad su leidsid?
Chevengur Melody ja seda keskkonda juhtiv Uncle Deep on tänapäevases kapitalistlikus põrgus, kus jagajale jäävad enamjaolt tühjad pihud, äärmiselt teretulnud nähtus! Tegemist on ju tasuta muusikaga, kuid muusikud, kes seal aeg-ajalt oma töid väljutavad, on vägagi reaalsed ja tuntud tegelased! See on hea, kui saad jagada loomingut maailmaga, mida armastad, ilma et peaksid saatma oma pangakonto koordinaadid. Sel aastal vist ei jõua, aga järgmisel tahaks „Onu Sügavale" Kalugasse külla minna ja asja oma silmaga näha. Ta ajab täielikku põrandaalust teemat ja iroonilisel kombel on tegemist padukarsklase ja sporti tegeva mehega.

Sinu muusika pärusmaaks ja sihtpunktiks võiks lugeda pigem muusikamekat Berliini või Londonit. Kas sa edu nimel keskkonda ei plaani vahetada?
Vahel mõtlen küll siin provintsiekstreemsuses, et päris tore oleks suurlinnaprivaatsusega käed lüüa, aga mõtte tasandile see vististi ka jääb. Aga ära kunagi ütle ei iial. Kui mõni huvitav pakkumine tuleks, siis tasuks asja üle mõelda. Alati saab ju tagasi tulla.

Millise loo peale sa ütlesid, et vot nüüd tahan ise muusikat teha?
Kes seda teab, see on loomulikku rada pidi läinud ja nii lihtne ongi. Elektroonikaviirus, kui nii võib öelda, tuli 90ndatel. Tartu raadios... Hmm... Ma ei mäleta, mis selle saate nimi oli, aga 120–128 BPMi ja 4/4 seal igatahes lasti. Pluss veel vana hea Raadio 2 „Kliinik", Rauli ja Koidu saated. Nädalavahetustel tehti ju klubidest öösiti otseülekandeid, kujutad ette, FM-sagedusel!? Istusin nagu hauduv part ja lasin kassette korduvalt üle ja üle. Isegi Scooteri Tallinna laiv sai korra raadio otseülekandest maha salvestatud!

Milline instrument/programm on sinu jaoks asendamatu?
Vana hea *tracker*! Ülejäänu teeb aju ära!

Kui sul oleks võimalus teha koostööd ükskõik millise muusikuga maailmast, siis kes see oleks?
Raske küsimus, kuna andekaid, veel andekamaid ja veel-veel andekamaid inimesi on nii palju. Huvitav oleks näha, kuidas asju vanasti tehti – liikuda kuskil 70–80ndate Kingstoni *dub*'i- ja *reggae*-skeenes. Teisalt on mulle natuke mõistetamatu, kuidas aeti asju 17.–18. sajandil. Pooleldi üliinimesed minu jaoks – nendes tingimustes ja nende võimalustega, mis siis olid. Kas neid saabki tänapäeval võimalusteks nimetada? Aga klassikat ostetakse ikka ja veel, see peab olema mingi suurema plaani osa!

Kuidas hindad hetkeseisu eesti elektroonilise muusika maastikul?
Tundub ju toimivat? Ei hakka nimesid nimetama, aga väikeseid plaadifirmasid tuleb vaikselt peale, on teatud peosarjad, mõni uuem, mõni vanem, mis toimivad ju lausa suurepäraselt. Sama on ka muusikaga. Arvan, et pöidlad ülespoole ikka!

Nimeta mõned hetke lemmikartistid?
Nimetan ühe ja selleks on Paxton Fettel. Ei saa üle ega ümber tema EPst „Not Bad for a Tenner"!

Küsis Madis Nestor

Pane kõrv peale:
soundcloud.com/profilemusic

ikka (*naerab*). Otsest ideed siis polnud, aga mingil hetkel hakkasid asjad konkreetsemaks muutuma ja mõtted kuju võtma.

Mis on see, mis taolise etenduse puhul tänu neile välistele faktoritele valesti saab minna?
Kuna selline ülesehitus jätab teose puhul vähemalt nüansside osas päris palju ruumi juhusele, siis on mõnevõrra raske hinnata, mida konkreetselt „valestimineku" all silmas pidada. Antud ettekande puhul oli detailides nii ootamatuid kui ka oodatud pihta- ja möödalaskmisi. Viimaseid siiski mitte fataalsete killast. Õnnestumisena läheb kindlasti kirja ka see, et lugu püsis üsna täpselt etteantud ajalistes ja ruumilistes piirides. Üldiselt jääb aga „õige" või „vale" küsimus iga üksiku kuulaja ja teose terviku omavaheliseks asjaks.
Tänu Lennusadama kuplile ja võlvilisusele on seal väga huvitavad helipeegeldused. Kui ühe koha pealt sammu kõrvale astud, siis kuuled sama heli hoopis teistmoodi. Teinekord mõjub juba see, kui natuke pead pöörata. Need peegeldused panevad paika kõla olemuse selles ruumis. Teine määraja on inimene, kes seal kupli all tegutseb. Vastavalt liikumisele võtab ta ka helisid vastu.

Antud teose aluseks on suhteliselt minimalistlik muusikaline materjal, mis koosneb kolmest helikõrguskeskmest ja kolmest tempost. Kogu heli, mis kuulda on, taandub ühel või teisel moel neile parameetritele, mis on omakorda tuletatud sagedustest, millega Maa teeb tiiru ümber oma telje ja ümber päikese. Need on puhtalt füüsikalised omadused, mis meid kogu aeg märkamatult saadavad ja mille valduses me oleme.

Lennusadama projekt on jällegi miski, mille taustaks on väga eksperimenteeriv foon. 2007. aastal panid näiteks Zagrebi muusikabiennaalil enne iga kontserdi algust 100 äratuskella helisema. Päris niimoodi sa ju ringi ei käi, et vaatad, kuidas enda ümber asuvaid objekte oma teostes ära kasutada?
Nii vist päris ei ole jah. Mul sellist leiutajavaimu pole. Need eksperimendid on tekkinud ikkagi mingi soovitava kõlalise tulemuse saavutamiseks. Lennusadamas kasutasime ühe põhilise pillina klaverit, mille klaverisurnuaialt välja kaevasime ja eksperimentaalseks heligeneraatoriks ümber ehitasime. Mitte seepärast, et oleks tahtnud klaveriga tingimata midagi huvitavat teha, vaid just põhjusel, et sealt tulevad helid on sellised, mida mujalt ei leia. Õnneks on mul hea sõber ja bändikaaslane Mart Taniel, kellel on just sellist leiutajanärvi ja tehnilist taipu, mida minul jääb kõvasti puudu. Ega see klaver polegi enam nagu klaver. Sel ei ole klahve ega midagi. Ainult keeled ja kõlalaud on osaliselt jäänud.

Kui palju sa ise üldse igapäevaselt klassikalist muusikat kuulad? Kes su loomingut mõjutanud on?
Konkreetseid nimesid ei oska öelda. Ühel või teisel viisil mõjutab kõik, mida kuulnud või kuulanud olen. Igapäevaselt on nii, et panen mõnele asjale kõrva peale seoses konkreetse tööga, mida parasjagu teen. Kuna kirjutan praegu fagotikontserti, siis võtsin võlutult ja ühtlasi professionaalsest huvist paar nädalat tagasi ette Erkki-Sven Tüüri klarnetikontserdi. Loodan vargsi, et ehk see mind kuidagi ikka mõjutab... Ega ma kunagi teadlikult mingeid koolkondi või suundi pole järginud, kellegi pealt midagi kopeerinud või maha kirjutanud. Isegi kui vahepeal olen, siis ega ma seda ütlema ikka ei hakkaks (muigab).

DJ-ANKEET

Foto: Karin Sahk

VEDRU

Välismaal laialt levinud väljend „bedroom DJs" on internetiajastul uue tähenduse saanud, sest kogu magamistuba on kolinud kas Mixcloudi või SoundCloudi ja eksisteerib nii kõikidele kuulamiseks-kommenteerimiseks avatuna. Alates 2000ndatest tugevalt muusikalainel kulgev Vedru on üks nendest, kes ikka ja jälle oma semusid mõne muusikalise kompotiga üllatab. Ju on see heaks energiaallikaks tema muidu vastutusrohkele tööle riigi heaks. Viimasel ajal käib Vedru ka magamistoast väljas.

DJ-debüüt: Tõenäoliselt kuskil aastal 2001–2002 kohvik Wimbledoni peosarja My Urban Soul raames. Nagu tavaks, siis tahtmist oli oskustest rohkem, aga mightybooshilikult öeldes: „The vibe is big, the room is small."
Muusikas oluline: Seletamatu „see", mis sind haarab ja mida kuulates aimad kohe, et loos on „miskit". Mingi isikliku eelistuse kiiks, mis õigetele nuppudele vajutab ning sinu taustsüsteemi ja ootustega haakub ehk on kaugelt tuttav, aga samas üllatab ja on ootamatult rabe. Stiil polegi oluline. Korralikust bassikäigust ei saa kunagi mööda, see peab töötama – küllap on trummide kõrval tegu mingi ürgse evolutsioonilise teemaga.
Muusikas ebaoluline: Ülemõtlemine, liigne lihvitus, žanrid.
Mida mängin: Sedasama, mida pean oluliseks, ja lugusid, mis ajavad vedru välja. Minu maitset on juhtinud erinevate linnade koolkonnad – Detroit, Chicago, New Jersey ja London. Carl Craig, Ron Trent, Kerri Chandler, 4hero, Metalheadz. Nende nimede kõrvale on tulnud aja jooksul uusi juurde, aga alateadlikult mõjutavad nad, mida ma mängin ja mis mulle meeldib. Rohkelt vanemapoolset haussi segatuna kokku kaasaegsete tegijatega. Näpuotsaga teknomaiku juurde, et vürtsi oleks.
Mida ei mängi: Mängimata jääb see, mis ei vääri mängimist ega plaadikogus omamist.
Eredamad mängumälestused: Need hetked, mil kõik paika loksub – muusika ja publik võnguvad täiesti samadel sagedustel ning toimub vastastikune energiavahetus mingil muul tasandil kui katsutavas maailmas. Alati jäävad meelde momendid, mil saad kohalike tegijate lugusid mängida ning küsijatele uhkusega vastata, et tegu on eesti skeene pommiga.
Tehnilist: Vinüülidega tekib suurem tundeline ja mäluline side, aga kuna plaadikogu füüsilise mahutamisega tekib õrnu pingeid eraellu, siis pole ka digitaalmaailm võõras. Lõppeks on ikkagi oluline, kuidas kõike kokku sobitada. Meedium on teisejärguline.
Nõuanne: Kui enne *set*'i kerget elutervet ärevust või värinat sees pole, siis lõpeta ära, sest surin paneb pingutama. Puldi kütmine punasesse ei tee midagi paremaks. Kuula vahepeal oma plaatide B-pooli üle – sealt võib leida pomme, millest kunagi üle vaatasid. Jää endale kindlaks ja aja oma asja.

Viis klassikut:
Paper Maché „Tranced Awakening (Boxed Mix)"
Konfusion Kidzz „On My Mind"
Incognito „Out of the Storm (C's Planet E Special Mix)"
Mood II Swing Presents Ulterior Motives „Hump Night"
Instrum „Wine (Club Vocal Wine Mix)"

Viis hetkekummitajat:
Samuel „Numberuma"
Moodymann „No"
Pender Street Steppers „M Flight"
T-Polar „Crossroads (Ajukaja & Andrevski Remix)"
Neuronphase „Dissapointed"

Lõppsõna: Kõik uus on unustatud vana. Tehke selgeks, kust tullakse, ning unustage see ära, et liikuda tundmatusse ja põnevasse tulevikku.

Kuula Müürilehe veebilehelt ka Vedru miksteipi
või pane kõrv peale: soundcloud.com/vedru

Galvanic Elephants – Mosaic
(2014)

Kuulas: Mariliis Mõttus

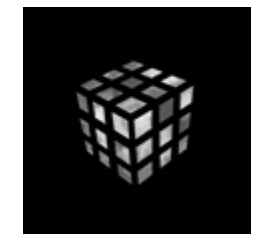

Galvanic Elephants üllatas mind meeldivalt juba oma esimese, varsti pea neli aastat tagasi ilmunud käraka-kakluse looga „Rum Rumble". Eks see logises nii ühest kui teisest kohast, aga selles tantsulises *indie*-rokis, mida grupeering teha küttis, leidus toorest jõudu ja midagi rohkemat kui järjekordse ühe-hiti-sündroomi all kannatava bändi tunnusjooni. Algne skepsis oli siiski visa kaduma ning alles pärast EP „B Side" ilmumist ja looga „It's Only Cool to Watch the Rain Through a Window" oma tõsisemat palet näidanuna võis öelda, et neil noormeestel on muusikamaailma asja rohkem kui küll.

„Mosaicil" on jätkatud selles samas, viimati nimetatud loo vaimus, aga seekord on kogu produkt korralikult küpseda saanud – mingit *indie*-ila need härrad juba ei tooda. Tantsulisemate lugude kohal hõljub mõnusalt sünge melanhooliapilv ja eriti tahaks esile tõsta „We Are Togetherit", mille taskulambina pimedusse näitav meloodia ja sõnad „...gravel might just scratch the leather" mul juba mitu päeva haamrina peas taovad. Roki kõrvale on krabatud fragmente näiteks *trip hop*'ist, mille suitsuses ja laisas meeleolus on pandud voolama „Pawns in a Line". „Napoleon" tiksub pisut isegi trummi ja bassi taktis ning „Fluorescent Lights" sulistab kuskil *chillwave*'i sillerdavates vetes. Mitmekülgsust ja avastamist on siin igatahes kuhjaga. Võtkem näiteks mosaiigi kõige ilusama tüki „Reversed" tagurpidi keeratud vokaali või võimsa, justkui hommikuses udus salvestatud pala „Idée Fixe". Peale selle näitavad need lood, et bänd suudab lisaks jala tatsuma panemisele edukalt ka aeglaseid viisijuppe kirjutada.

Kui Galvanic Elephantsi läidetud säde ühel hetkel mõne tähtsa kõrva läheduses lahvatab, müttab see bänd juba varsti, kummikud jalas, Glastonbury *backstage*'i poole. Tundub, et need stuudios nositud saiakesed ning bändi ja produtsendi kaotatud närvirakud läksid ikka täiega asja ette.

Prurient – Cocaine Death
(Hospital Productions, 2014)

Kuulas: Matthew Unicomb

Alates 1998. aastast, mil Dominick Fernow muusikat hakkas tegema, on ta olnud vastutav mõnesaja albumi väljalaske eest. Umbes tosina *alias*'e hulgast on Prurient kõige pikaealisem (teiste seas võib kohata ka selliseid nimesid nagu Nuclear Pig Shit, Tortured Hooker ja Christmas Trees). Tema diskograafia koosneb rohkem kui sajast vinüüli, CD-Ri või kasseti kujul avaldatud helikandjast, sisaldades kõige ehedamat müramuusikat, mis kunagi toodetud. Väljaspool *noise*'i kogukonda on Fernow pälvinud tähelepanu oma teknosuunitlusega projektiga Vatican Shadow (viimane on tegutsenud hiljuti selliste trendikate leibelite all nagu Blackest Ever Black ja Modern Love). Siiski leiab ameeriklase parima materjali, hakates läbi lappama just Prurienti kataloogi.

Esmakordselt ilmus „Cocaine Death" 2008. aastal kogumikplaadina, koosnedes varasemalt kolmel kassetil välja antud lugudest. Väidetavalt leidis Fernow selle jaoks inspiratsiooni „pahelise ööelu glamuurist ja hävituslikust olemusest". Nüüd on see muusika esimest korda vinüülile pressitud ning artisti enda leibeli Hospital Productions kaudu uuesti välja antud. Neile, kes mehe loominguga kursis pole, on antud album ideaalseks sissejuhatuseks Prurienti saundi. Laialdaselt üheks Fernow' karjääri seni parimaks peetud kauamängiv sisaldab mitmeid kaasaegsele müramuusikale omaseid tundemärke – kõrvulõhestavaid helisid, karmi tagasisidet ja šokeerivaid vokaale, mis on seotud kokku stoilise kujunduse ja selliste pealkirjadega nagu „Dog of Addiction", „Historically, Women Use Poison to Kill" ja „Postscript (Coke Cunts)".

Kergena seda muusikat võtta ei saa. Enamik sellest on päris ebameeldiv, kuid samal ajal silmapaistvalt jõuline. Fernow on öelnud, et tema eesmärk muusikuna on panna kuulajat midagi tundma, „isegi kui need tunded on negatiivsed või ebamugavad". Selles osas „Cocaine Death" kahtlemata võidutseb. Kõigi nende häirivate karjete keskel istub puhas emotsioon, eksisteerides veidral kombel kõrvuti süntesaatorite ning tugevalt töödeldud sämplite loodud karmi segadusega. Paljude jaoks pole selle albumi läbinärimine lihtne, kuid avatud meelele tõotab selle juurde jäämine tõelist võitu.

Frankie Animal – Obsession
(7 Lights Mgmt, 2014)

Kuulas: Merli Antsmaa

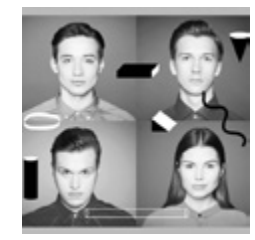

Oma uue EPga „Obsession" soovib Frankie Animal astuda välja oma varateismelise kingadest ning liikuda hoogsalt küpsemasse noorusesse. Jõuline samm ongi tehtud, kuid Frankie Animalil ei tasu siiski pettuda, kui aeg-ajalt vanuse kontrollimiseks dokumenti küsitakse.

Mulle jäi ansambel kõrvu alates nende esimesest tuntumast loost „My Friend", mis oli omapärane, tagasihoidlik, aga samas ka julge. Siirus, mis repertuaarist läbi kumas, sobis noorte muusikutega väga hästi. „Obsessioni" puhul rääkis ansambel ise, et pürgib muutuste ning sisulise sügavuse poole. EPl kõlavad tõepoolest rokilikud kitarririfid, võimsam ja massiivsem helikeel ning leidub ka melanhooliat. Pean aga mainima, et sügavusega köitsid pigem plaadi tagumisse otsa reastatud palad, mis ilmselt koosluse varasemat loomingut meenutasid ning seetõttu nüüd küpsemalt ja terviklikumalt kõlasid.

Tuleb tunnistada, et esmakordsel kuulamisel lood nii lähedalt ei kõnetanud, kui oodanud oleksin, kuid teisel korral toimus juba kasvamine. Siit tuleb välja ka EP formaadi kasulikkus – ainult viis lugu on mõnusalt vähe, et kuulamist korrata. Mõnel juhul meenusid Ewert and The Two Dragons ja Odd Hugo, kuid sarnanemine eespool nimetatud ansamblitega ei ole sugugi halb. Pigem tekitas see äratundmise ja küllap on see mu isiklik maitse, mis soovib märgata heas uues ansamblis juba ennast tõestanud koosseisse. Lauljanna Marie Vaigla häälematerjal on omapärane ja kui see õige meloodia taustale sättida ning loomingut põneva harmoonia ja rütmiga vürtsitada, jõuab Frankie Animal kaugele.

Esimese plaadi tegemine on kahtlemata üks keeruline ülesanne: ansamblil tuleb näidata oma mitmekülgsust, kuid samas peab lugude valik looma terviku. Oskus niimoodi mõelda nõuab harjutamist ning planeerimist, mis võib noori bände plaadistamise näol ühel või teisel ajahetkel kummitama jääda ja kinnisideeks muutuda. Frankie Animal on oma ülesandega ühe sellise tervikuga ametlikult muusikamaailma astuda igatahes edukalt hakkama saanud.

Mo Kolours – Mo Kolours
(One-Handed Music, 2014)

Kuulas: Triin Niinemets

Vahel on nõnda, et mõni toode võlub juba enne, kui jõuad sisuga praktiliselt tutvudagi. Vaatad peale ja mõtled, et miks mitte? Kodus selgub, et miski jääb siiski puudu, aga annad ikkagi võimaluse...

Seekord oli taoliseks „tooteks" Mo Koloursi endanimeline album. Mo Koloursi taga seisab Joseph Deenmamode, mauritiuse-inglise juurtega noormees, kelle muusikalist tausta ja eelistusi tema looming edukalt peegeldab.

Napilt ligi pooletunnine esikplaat on heliliselt kirju ja jutustav. Selle aja sisse mahub tervelt 16 lugu, mis varieeruvad 14 sekundist kolme ja poole minutini, seega liiga kaua ükski pala areneda ja küpseda ei jõua. Siinkohal eelistasingi neile nii minut aega kestvatele teostele pigem pikemaid – olgugi et esimesed olid väga omanäolised ja väljendusrikkad, pajatades kõigest, mis muusikut aja jooksul muutnud ja kujundanud on.

Plaati alustav lugu „Brixton House" on teatavas mõttes eelseisvat kuulamist tutvustav. Selline *trip hop*'i / instrumentaal-hiphopi stiilis kuulamine, mis mõneti mu ootused kõrgele kruttis. „Little Brown Dog", mis võiks olla eesoleva suve ringikulgemise looks, jättis samuti sümpaatse mulje. Kuidas siis ei saaks meeldida parajalt naiivse biidiga pala, milles mees laulab, et võttis endale väikse pruuni koera, kes tahab ringi joosta ja mängida? Ja siis tooks esile veel „Mike Blacki" ja „Child's Play". Neist viimane on eriti mõnus, laisk ja endas teatud ükskõiksust kandev. Sobib näiteks tööpäeva lõpetuseks.

Album on täitsa okei, aga terviklikkuse mõttes soovituslik algusest lõpuni ühe jutiga läbi kuulata. Paljud pisikesed lood töötavad koos paremini kui üksikult – seda sel lihtsal põhjusel, et vastasel juhul oleks need justkui kontekstist välja rebitud. Isiklikult piisab minul ühe kuulamiskorra järel plaadist päevaks küll. Kauamängiv millegagi ei raba, aga on samas omapärane ja kindlasti võimalust väärt. Kes albumit vinüülil soetada ei raatsi, saavad selle süümepiinadeta tasuta alla laadida.

Perfect Pussy – Say Yes to Love
(Captured Tracks, 2014)

Kuulas: Joosep Olop

„Say Yes to Love" on mõeldud olema vastuoluline ja ärritama igal võimalikul moel, alustades bändi nimest, mille Google'i otsingusse trükkimisel saab näha hulgaliselt piibreid (tähenduses, mille Kurt Vonnegut sellele sõnale andis), ja lõpetades erinevate obskuursete legendidega, mis seda bändi ümbritsevad ja mis tihtilugu tõeseks osutuvad. Kõik see kuulub aga Perfect Pussy muusika juurde ja omab tähendust.

Esmakordselt kohtuvad bändi liikmed 2012. aastal, kui režissöör Scott Coffey palub tulevasel Perfect Pussy vokalistil Meredith Gravesil panna kokku pseudobänd, mis näitleks filmis „Adult World". Peale seda juhtub aga nii, et too pseudobänd hakkab päriselt muusikat tegema, nende demo kannab pealkirja „I Have Lost All Desire For Feeling" ja debüütalbumiks saab käesolev „Say Yes to Love".

Žanriliselt on bänd paigutatud kategooriasse *noise-punk* ja *noise* kirjeldab koosluse viljeletavat muusikat edukalt. Albumi kaheteistkümnest loost neli on *live*-salvestused ning tähelepanuväärne on see, et kõlaliselt suurt vahet stuudios lindistatud lugudega polegi. Meredith Gravesi vokaal kõlab pungilt, on ihast laetud ja vihane ning selle võrra ka haavatav.

Albumi vähem kui kolmekümne minuti jooksul enamikku sõnadest muusikast ei erista, kuid need mõned kuuldavad fraasid kannavad selle võrra tugevamalt edasi albumi keskset sõnumit. Mulle tundub, et Graves laulab frustratsioonist, mis kaasneb 20ndate eluaastatega, mil inimeselt oma tuleviku kohta juba mingit visiooni oodatakse. Probleem seisneb selles, kui see puudub või kui kõiki ettekirjutatud nägemusi tajutakse kui tähendusetuid. Graves eitab ettekirjutusi, ta tahab midagi muud.

Kuigi ümbritsetud obskuursustega, võib see album olla lohutuseks ning samas paistab sellest ka väga eredat valgust. „Say Yes to Love" lõppeb katarsisega, mil Graves laulab: „I am full of light, I am filled with joy." Kui üldine trend muusikas on elektrooniline *RnB* ja modernne tantsumuusika, siis vaheldusena kõlab see plaat värskena ja, mis veel olulisem, vitaalselt.

TOP 10

OUU

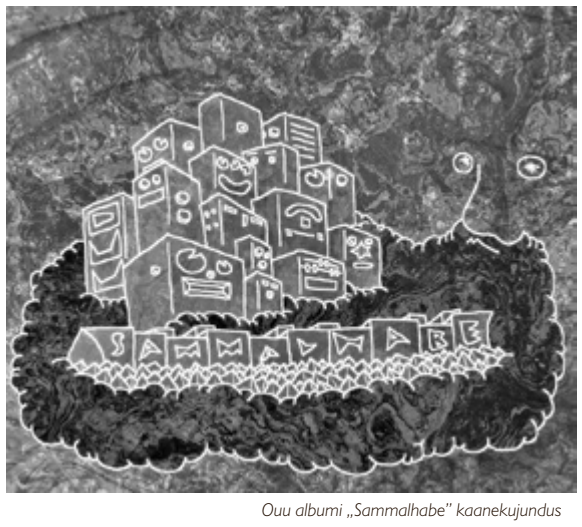

Ouu albumi „Sammalhabe" kaanekujundus

Kuna meie bändi nimi on lühike, siis meeldivad meile ka lühikesed sõnad. Seetõttu otsustasime Marie Curie ja Lennart Meri fännidena (lühendatult MC ja L&M) keemiliste elementide lühendid oma arvamuse kohaselt paremusjärjestusse seada.

1.	S	– väävel
2.	As	– arseen
3.	Mn	– mangaan
4.	Mg	– magneesium
5.	At	– astaat
6.	Lu	– luteetsium
7.	H	– vesinik
8.	Au	– kuld
9.	Be	– berüllium
10.	Er	– erbium

Erkki Tero, Eesti Pops: „Tunnistan, et Ouu on üle pika aja üks värske eesti bänd, mis minus *wooow*- ehk, nagu nimigi ütleb, ouu-efekti tekitas. Ei, seal polnud konstrueeritud läbilöögivõtit ega promomanuaalide järgi seatud enesekindlaid tulevikuplaane, vaid puhas edust rikkumata ja kodumaisest *indie*-taagast vaba... *well*... *indie*-kooslus. Ouu trumbiks on maagiline, kõiki lugusid kattev ilufluidum, geniaalne oskus mitte ühtki igavavõitu lugu läbi lasta ja tabamatu saund, mis koosneb algajate julgest katsetamishimust. Tegemist on väga lahtiste peadega, kes ei vaja mingit juhendamist ega voolimist. Ütlen siiralt, et meil on Eesti Popsiga väga hea meel ja au aidata välja anda sellise rikkumata õiekese nagu Ouu debüütplaat."

Ouu album „Sammalhabe" ilmub plaadifirma Eesti Pops alt maikuu lõpus.

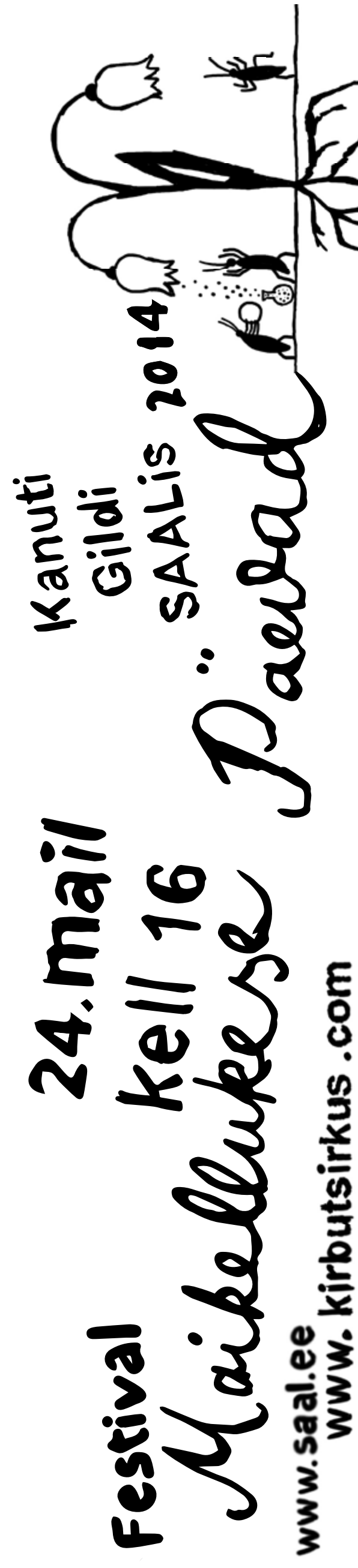

KONDIMOOTORIGA KAHERATTALINE PAKUB LINNAINIMESELE VABADUST

Küsisid Janek ja Katrin Jõgisaar, *www.bioneer.ee*

Linnaratturluse teemal avaldavad arvamust algatuse „Eesti rattarikkaks!" eestvedaja Mari Jüssi, Tallinn Bicycle Weeki korraldaja Tõnis Savi ja Roheliste Rattaretkede eestvedaja Peep Veedla.

Pea iga Eesti linnatänavatel liigelnud jalgrattur on pidanud endalt küsima, kus on tema koht. Jalakäijad on häiritud kõnniteel sõitvatest ratturitest, sõidutee tundub tihtilugu ohtlik, kergliiklusradu tuleb jagada rulluisutajate, koertega jalutajate ja vankrilükkajatega. Bioneer uuris kolmelt tuntud ratturilt, miks inimesed üldse kaherattalisi pedaalides liiklusdžunglisse sukelduvad. Ühtlasi küsisime, kuidas Eestis jalgratturitesse suhtutakse ja mida saaks paremini teha.

Miks nii paljud inimesed jalgratastega sõidavad?

Mari Jüssi: Jalgratas annab vabaduse ise otsustada, millal ja kuhu sõidad. Rattasõidutahe tuleb läbi kogemuse ja harjumuse.

Tõnis Savi: See, miks inimene valib oma liikumisvahendiks ratta, võib olla ajendatud tervislikest, majanduslikest ja kultuurilistest põhjustest või lihtsalt sellest, et rattasõit meeldib. Kui kaks esimest on siililegi selged, siis kultuuriline taust sõltub ratta kuvandist ühiskonnas – praegu sümboliseerib jalgratas kindlasti ka tegutsemissoovi linnaruumis, mis arvestab inimesega, kus kõigil on mõnus, kus avalik ruum on ka tegelikult inimese päralt. Hindan ratta juures vabadust ning vahetut kogemust, mida see pakub. Tegemist on optimaalse liikumisvahendiga, mis võimaldab ühelt poolt kiiret kulgemist ja teisalt vahetut reageerimist ümbritsevale – ratast on hõlbus peatada, kui vaatevälja tekib mõni huvitav koht või tuttav inimene.

Peep Veedla: Rattasõit oli populaarne juba nõukogude ajal. Tänapäeval on jalgrattad muutunud kiirematekс ja mugavamateks, pidevalt lisandub ka uusi kergliiklusteid – see toob ratta selga üha enam inimesi. Jalgrattaga sõitmine on positiivse kuvandiga tegevus. Kui asusime aastate eest Roheliste Rattaretki korraldama, kardeti, et pärast sellist inimmassi jääb maha ainult must maa ja hunnik prügi. Tegelikult seda ei juhtunud. Jalgrattaga sõitmine on ellusuhtumise küsimus.

Kuidas Eestis jalgratturitesse suhtutakse?

M.J.: Siinsetel ratturitel tuleb oma koht liikluspildis alles kätte võidelda. Praegu ilmselgelt alahinnatakse jalgratast kui igapäevast sõiduvahendit. Näiteks Tallinnas vastutab jalgrattateede rajamise ja hoolduse eest Tallinna Kommunaalamet. Tallinna Transpordiamet jalgrattaliiklusega ei tegele. Tartu on väiksem, seal on lihtsam rattateid arendada. Tallinna puhul tuleb kiita asumiseltse, mis survestavad linnaruumi rattasõbralikumaks muutmist. Headeks näideteks on Tallinnas Soo ja Telliskivi tänav. Riigi tasandil on olukord kahjuks suisa katastroofiline. Maanteeamet suhtub jalgrattaliiklusesse kui eelkõige spordi- ja vabaajategevusse ning ei käsitle seda ühest punktist teise liikumisena.

T.S.: Suhtumine ratturisse liikluses on viimastel aastatel oluliselt paranenud – harjutakse mõttega, et sõiduteel võib kohata ka jalgratast. Planeerimise kontekstis on endiselt probleem ratturi defineerimisega: kas koosluse ratas-rattur puhul on tegu sõiduki või jalakäijaga. Otsustajate ringis kipub ununema, et ratast kasutatakse igapäevaseks liiklemiseks. Jätkuvalt on tunda suhtumist, et see on pelgalt spordivahend.

P.V.: Minu meelest pole Eestis veel rattaliiklusele kohta. Näiteks Helsingis on rattateede arendamine toimunud juba aastakümneid. Seal valitseb vastastikune austus autojuhtide, jalakäijate ja ratturite vahel.

Kas Eestis on jalgrattakultuur?

M.J.: Eesti on oma jalgrattakultuuri taas leidmas. Varasemalt, nt esimese vabariigi ajal, olid olemas Eesti oma jalgrattatööstus ja jalgratturite seltsid ning palju sõideti seltskondlikult. Pean oluliseks rõhutada just igapäevase jalgrattakasutuse tähtsust. Euroopa linnades võib täheldada praegu üleüldist jalgrattarenessanssi – inimesed avastavad uuesti jalgrattaga liikumise võimalusi ja selle populaarsus on märgatavalt kasvamas.

T.S.: Julgen väita, et Eestis on rattakultuur olemas ja jõudsalt arenemas. Kui nüüd analüüsida, kas ja kuidas on enamikul meie kultuuris praegu veel tavaks rattaga sõita, siis oleme pigem alles sportliku rattakultuuriga riik. Kuid see on muutumas, igapäevase rattasõidu osas on näha tõusutrendi – linnaratturite arv on selgelt kasvamas. Ka rattaga seotud kultuurinähtuste ja ürituste osas oleme heal järjel. Tallinnas toimuvatest Tour d'ÖÖ ühissõitudest osavõtjate arv on kolme aasta jooksul kümnekordseks kasvanud ning jõudnud tänaseks paari tuhandeni – nii suur rahvahulk mõjub tänavatel juba väga võimsalt. Osalejaid vaadates on näha, kui palju erinevaid rattaid ja rattakasutajaid meil on. Kõrvuti sõidavad noored trikiratturid, keskealised tervisesportlased, romantilised hipsteritüdrukud lehvivate seelikutega... Kõikide kirjeldamine võtaks liiga palju aega. Unikaalsed Goldsprinti võistlused Tour d'ÖÖ pidudel toovad võidusõidu lavale ning pakuvad rahvaspordile uudset keskkonda. Tallinn Bicycle Week käsitleb rattateemat läbi meelelahutuse, filmi, muusika ja arutelude. Viimaste keskmes on kindlasti ka fakt, et jalgrattakultuuri kaudu areneb ka linnaruum ning -kultuur.

P.V.: Eestis on jalgrattakultuur võrreldes naabermaadega alles edenemisjärgus. Nagu iga kultuur, areneb ka see tasapisi. Aegapidi harjutakse rattaga ka tööl ja koolis käima. Kõige kõrgemal tasemel on seda võimalik näha Tartu tudengite puhul. Tallinnas võib näiteks Meriväljal märgata, kuidas sealse kooli juurde pargitakse jalg- ja tõukerattaid. Seal, erinevalt Tallinna kesklinnast, on lastel hea rattaga sõita.

Millised on aktuaalsed probleemid rattaliikluses?

M.J.: Need, kes igapäevaselt sõidavad, on rattaliikluse olukorraga kursis. Näiteks on olemas mitmed teelõigud, kus saab mugavalt rattaga sõita, aga need pole ühendatud suuremasse rattateede võrgustikku. Muresid on ka rataste parkimise ja nende kortermajades hoidmisega. Probleeme põhjustab liiklusseadus, mis lubab ratturil sadulas olles teed ületada, aga ratta kiirus peab olema jalakäijaga võrdne. Üsna tihti ei arvesta autojuhid ratturitega. Kogenud liiklejad teavad füüsikaseadusi ja arvestavad ka ise võimalusega, et keegi võib neile ette või otsa sõita. Arutleme praegu majandus- ja kommunikatsiooniministeeriumiga liiklusseaduse muutmise teemal, kuna linnade kehva jalgrattateede planeerituse tõttu ei tohi hakata liiklusseadusega jalgratturite õigusi kärpima. Me ei pea õigeks liiklusseaduse muutmise plaani, mille kohaselt tuleb jalgratturil autojuhile teed anda ja halva nähtavusega hoovidest väljasõidukohtades jalakäija kiirusel liikuda. Paljudel linnasisestel teelõikudel muudaks selline korraldus jalgrattaga sõitmise mõttetuks.

P.V.: Ratturitel on suur oht lõpetada sõna otseses mõttes kraavis, kuna paljudel uutel teedel puuduvad teeperved ja teede kõrval jooksevad sügavad kraavid. Kui nendega on ääristatud kitsam tee, siis pole ratturitel tee peal ruumi sõita.

T.S.: Selge on see, et meie linnade rattataristu ei ole veel täiuslik, aga seda pole ka meie tänavaruum. Meil lihtsalt ei ole olnud selle arendamiseks piisavalt aega: Kopenhaagenis alustati esimeste sammudega juba 60ndatel. Kuid olulisem kui füüsiliste võimaluste loomine on ideoloogiline valmisolek pidada ratast positiivseks ja argiseks nähtuseks. Seda nii otsusetegijate kui meedia tasandil. Rattaga seotud kirjutised ja teleklipid on sageli hirmutava fooniga või esitletud subjektiivselt (enamasti autojuhi) seisukohalt. Jäetakse mulje, nagu rattasõit oleks midagi tõeliselt ekstreemset ja ohtlikku, mida see ju ei ole, kui kõik liikluses osalejad üksteisega arvestavad.

Mida on olukorra parandamiseks ära tehtud? Kuidas saab ise sellele kaasa aidata?

M.J.: Mida rohkem rattureid liigub, seda enam nendega arvestatakse. Meelitage oma sõpruskond ratastele! Palju saab ära teha ka töökohtadel ja koolides – hoolida jalgrattaga tööle sõitvatest töötajatest ja klientidest. Kui ettevõtted suudavad lubada töötajatele ametiautosid, siis veelgi rohkem töötajaid saaks motiveerida ametijalgrataste ja ühiskasutuses olevate ratastega.

T.S.: Oluline on alustada iseendast ja mitte loota sellele, et keegi teine sinu hääle kuuldavaks teeb. Meie seltskond asus julgelt asja kallale ning tulemused on meile endilegi suureks positiivseks üllatuseks. Tallinn Bicycle Weeki ja Tour d'ÖÖ üritused on kindlasti innustanud ja toonud tänavatele uusi rattureid. Neid, kelle informeeritus rattaga seotud teemadel on suurem ning kelle esimene sõiduteel sõitmise kogemus ja edasine julgus pärineb just ühistelt tuuridelt. Ürituste edu ning pidev teadmiste täiendamine on viinud meie meeskonna viljakasse dialoogi ka linnavõimudega. On ilmne, et lisaks väljapoole ehitatud rattateedele, on olemas soov parandada ratturite võimalusi ka kesklinnas. Need muutused võtavad aga aega. Kui mõelda, mida saab lugeja nüüd ja praegu ratturite elu parandamiseks teha, on vastus lihtne: vaja on istuda ratta selga! Mida rohkem on tänavatel rattureid, seda enam meid ka märgatakse ning seda turvalisemaks muutub rattaga liikumine.

„Eesti rattarikkaks!" sai alguse 2009. aastal mitme valdkonna organisatsiooni ühise ettevõtmisena. Eesmärgiks on muuta jalgratas üheks eelistatuimaks liikumisviisiks Eesti linnades. Kui paljudes Põhjamaade paikades kasutavad jalgratast tööle sõitmiseks iga päev sajad tuhanded linlased, siis on see võimalik ka meil. Praegu on olulisimaks projektiks Tallinna ja Tartu reaalsete rattamarsruutide kaardistamine. Tegutsetakse Facebooki kogukonnana (*facebook.com/groups/rattarikkaks*), mille eestvedajateks on vabatahtlikud.

Linnade jalgrattamarsruutide kaardistamine sai alguse 2012. aastal seoses Bolognas algatatud võistlusega **European Cycling Challenge**. Võistlust aitab korraldada Endomondo, kes tagab jalgratturite marsruutide kaardistamise läbi mobiilse GPS-funktsiooniga rakenduse. Teabe põhjal koostatakse linnade analüüs. Oma Tallinna teekondi on siiani edastanud ligikaudu 500 ratturit. Tänavu saab anda oma panuse linna kaardistamisse terve maikuu jooksul. Selleks tuleb laadida oma telefoni veebisaidilt *endomondo.com* tasuta Endomondo rakendus ja ühineda Tallinna või Tartu ametliku tiimiga aadressil *europeancyclingchallenge.eu*.

Jalgrattakultuur on rikas ning lai valdkond, mis jaguneb kümneteks eri aladeks ning elustiilideks. Jalgratas pole vaid sport, vaid ka eluviis ning transpordivahend. **Tallinn Bicycle Week** on olemas selleks, et tutvustada jalgratast ja seda ümbritsevat kõigis selle eri vormides ning avaldada austust jalgrattale kui mõtteid ja tegusid inspireerivale nähtusele, pakkudes praegustele ning tulevastele Eesti jalgratturitele uut väljundit ja kokkupuutepunkti. Tänavune üritus toimub 5.–8. juunini. Lisainfo on saadaval aadressil *tbw.ee*.

Fosforiidisõja mõjul 1988. aastal alustanud **Roheliste Rattaretkedel** (*rattaretked.ee*) on täitunud veerandsada tegevusaastat. Tänavuse, 16.–18. maini kestva rattaretke sihiks on uurida, kuidas elab Märjamaa. Rattaretked toimuvad vana ja sissetöötatud valemi järgi: igal aastal külastatakse mõnda uut piirkonda. Sel korral on tulemas üks igavesti ilus sõit kohtadesse, millest muidu vaid autoga mööda tuhisetakse.

Erinevate liikumisviiside (kõndimine, jalgrattasõit ja ühistransport) terviklikul planeerimisel on linnadel võimalik vähendada edukalt autokasutust. Loe kindlasti ka **Balti Keskkonnafoorumi nõuandeid** rattaliikluse edendamiseks aadressil *mobile2020.eu/country-pages/eesti*.

BIOMARKET

Nii terve ja rõõmus...

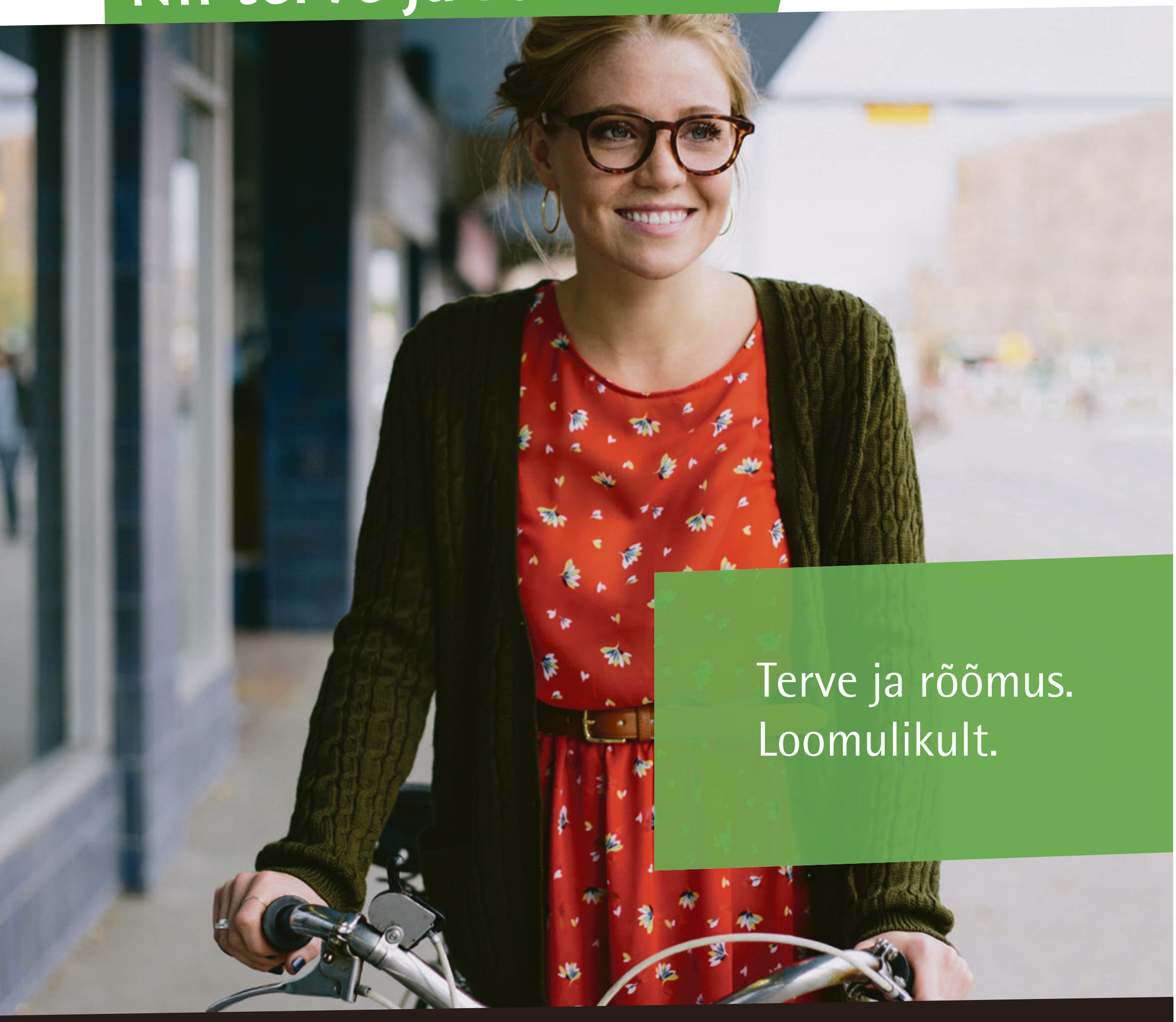

Kaubamaja Biomarket | *Rocca Al Mare Biomarket* | *Solarise Biomarket* | *Ülemiste Biomarket* | *Viimsi Biomarket* | *Tartu Biomarket*

www.biomarket.ee

„RHIZOPE" VÕTAB UUE KUNSTILIIGI LUUBI ALLA JA TOOB TEADUSKUNSTI NÄITUSESAALI

Intervjuu **Piibe Piirmaga**. Küsis Marge Paas

On rohkelt näiteid nii kunstnikest, kes teaduse poole vaatavad, kui ka teadlastest, keda kunst ja selle võimalused paeluvad. Kunst pakub eneseväljendusvõimalusi, mis on laboriseinte vahel olevale teadlasele ,,teistsugune'' kogemus.

Eesti Kunstiakadeemia doktorikooli ja Kultuuriteaduste ja kunstide doktorikooli (KTKDK) korraldatav teaduskonverents „Kunst ja teadus" toimub Rüütelkonna hoones Tallinnas 30. ja 31. mail. Näitus „Rhizope" avatakse Eesti Tarbekunsti- ja Disainimuuseumis 29. mail ning see jääb avatuks kogu suveks.

Piibe Piirma: Ma loodan südamest, et näitusel „Rhizope" esitletav looming suudab teaduse ja kunsti koostöövormide vastu laiemat huvi tekitada ja ärgitab vaatajaid mõtlema selle üle, millises suunas kultuur liigub – s.t kultuur, mille lahutamatuteks osadeks on nii teadus kui ka kunst.

Olete toonud pealkirjas välja mõiste „teaduskunst". Millega on tegemist? Mis liiki teadust poogib enda külge see uus kunstiliik?

Seda küsimust on tõstatatud nii kunstnike ringkondades kui ka akadeemilistes institutsioonides. Teadus ja kunst kokkukirjutatuna viitab koostöövormile, mille käigus erinevad distsipliinid ühise eesmärgi nimel ja võrdsuse põhimõttest lähtuvalt oma huvid koondavad. Nii ei saa ma vastata küsimusele „pookimise" kohta, sest selles ei saa nimetada üht valdkonda „puuks" ega teist „oksaks". Loominguline mõtlemine toetub tänapäevase tehnoloogiast läbiimbunud ühiskonna vajadustele – kultuuri mõtestamisel on vajalik arvesse võtta väga paljusid aspekte, sh erinevate teadusvaldkondade arengut. Praegu püüame vaadelda, millised koostööd leiavad aset doktoritasemel ning kuidas humanitaar- ja reaalteadlased oma huve ühiste eesmärkide nimel koondavad.

Kas teaduskunstist on kasvanud (kasvamas) uus kultuurilooline nähtus?

Teaduskunst (ingl *ArtScience*, aga esineb ka vormi *ScienceArt*) ei ole mingil juhul uus nähtus. Väga oluline roll teaduskunsti tekkimisel on möödunud sajandil toimunud kunstipööretel, teaduse ajaloos aset leidnud murrangulistel protsessidel (nagu kvantfüüsika sünd või matemaatilise aksiomaatilise mõtlemise ümberlükkamine) ja kahtlemata ka digitaalrevolutsioonil. Märke sellest, et kunstnikud teadusest ja tehnoloogiast inspiratsiooni ammutavad, võime näha läbi kogu inimajaloo. Kitsamalt näeme selle juuri aga näiteks Bauhausi tegevuses, konstruktivismis, dadaismis, kineetilises, op-, meediakunstis jpt kunstivaldkondades. Märkimisväärne aeg teaduskunsti arengus oli 1960ndad aastad, mil György Kepes, Jack Burnham ja Billy Klüver korraldasid Ameerikas mitmeid ettevõtmisi, mille käigus ühendati kunstiringkonnad teaduslaboritega.

Teadus, mis on seotud tihedalt tehnoloogiaga, on seega kunstiringkondadele alati huvipakkuv olnud. Teisalt põhineb teaduskunst laiemal loomingulisel mõtlemisel ja käitumisel. Uueks nähtuseks selles arengus on praegu võib-olla uued väärtused ja uued tehnoloogilised võimalused, mis pakuvad kunstnikele veelgi laiemat haardeulatust.

Kas selline teaduskunst ei pea silmas vaid ühele kindlale grupile omast loomingulist kontseptuaalset lähenemist? Üldise arvamuse kohaselt on kunstnikud need, kes kipuvad teaduslikke uurimispraktikaid oma kasuks pöörama ja mõnevõrra vähem on näha loodusteadlasi, kes soovivad oma teadustulemusi kunstivormi valada. Kas Sa oskad seda selgitada ja tuua näiteid selle kohta, kuidas mõni „hull professor" on kunstnikuks hakanud?

See ei saa olla nn *one-man show* juba seetõttu, et teadus ja kunst üheskoos kaasab autoritena enam kui ühte geeniustloojat, ning kui see hõlmab erinevaid valdkondi ja meetodeid, peab see järelikult minema korda ka nende erinevate valdkondade esindajatele. Muidugi paistab humanitaarteaduse pöördumine reaalteaduse poole enam silma kui vastupidine huvi, aga selle põhjuseks ei ole minu arvates mitte kunstnike ühesuunaline vajadus end teaduse keeles põnevaks teha, vaid hoopis nende kommunikatsioonivõime – humanitaarid lihtsalt edastavad oma sõnumeid avalikkusele vabamalt, sest neid on selleks paremini ette valmistatud. Olen mitmeid koostööprojekte ellu viinud ja seda teemat lähemalt uurinud ning ma ei saa sugugi öelda, et huvi oleks vaid ühesuunaline. Levinud arvamus, et kunstnikud käivad teaduslaborites teadlasi segamas, nende aega ja raha raiskamas, on äärmiselt väär. Teadlased lasevad kunstniku laborisse siiski vaid juhul, kui nad leiavad, et koostööl on potentsiaali mõlema jaoks.

Kuid muidugi on olemas ka „hullud professorid", kelle eesmärgiks on teaduslikke teadmisi eripärasel moel edastada. Üks uhkemaid näiteid on mõned aastad tagasi muu hulgas ka Eestis Plektrum Festivalil esinenud kunstnik-teadlane Joe Davis. Tema uuenduslikule mõtlemisele ei jää tõepoolest ükski idee kättesaamatuks. Ta suhtub teadusesse mõnevõrra jultunult, tehes just seda, mida loomeinimene on teatud situatsioonides kutsutud tegema. Ta kritiseerib neid kitsaskohti, mida tippteadus ei märka, tuues esile valdkonnaüleseid probleeme. Või näiteks arhitekt Tomás Saraceno, kes on uurinud läbi ämblikevõrkude struktuuri analüüsi võrgustumist ja püüdnud mõtestada põnevate gravitatsiooni ületavate eksperimentide (lendavad linnad) ümber ka linnastumist. Ta on kunstnik, kes tõestab oma loomingu kaudu suurepäraselt näiteks gravitatsiooni ületamise võimalikkust ja näitab, et looduses miljardite aastate jooksul välja kujunenud struktuurid toimivad ka kõige praktilisematel inimühiskonna mudelite tasandeil. Asjaolu, et Saraceno on olnud kaastegev NASA uurimisprojektides, peaks väga hästi tõestama, et kunstnikel on teadusloomes võimalik kaasa rääkida. Ka teadlased, kes kunsti poole vaatavad, on olemas, sest kunst pakub eneseväljendusvõimalusi, mis on laboriseinte vahel olevale teadlasele kõitev, „teistsugune" kogemus. Ajalooliselt on seda näha ka Eesti kultuurielus. Sirje Helme ja Eha Komissarovi kureeritud teaduskunsti näituse „Biotoopia" (1995) käigus esitleti ühtlasi teadlaste loodud kunstiprojekte, teiste hulgas esinesid seal androloog Margus Punab, arsiteadlane ja molekulaarbioloog Raik-Hiio Mikelsaar, tehnikateadlane Andrus Salupere ja biotehnoloog Raivo Vilu. Siinkohal märgiksin, et isegi kui teadlased ei ole personaalsete kunstinäitustega esinenud, tulevad nad üpris meelsasti kunsti ja teaduskonverentsidele üles astuma ja diskuteerima, sest ka nemad otsivad suundi, mis nende mõttemaailma avardaksid – näiteks „gravitatsiooni ületamise" ja kitsastele teadusprintsiipidele allutatud maailma muutmise võimalusi.

Teaduskunsti näituse ja konverentsi „Rhizope" korraldaja Piibe Piirmaa. Foto: Tõnu Tunnel

Siit edasi küsiks lähemalt ikkagi mõiste „teadus" defineerimise kohta. Me tunneme ju kunstiteadust, humanitaarteadust, loodusteadusi või tänast peavoolu – kognitiivteadusi. Kuidas peaks humanitaarteadlane lähenema teie tegevusele ning milline valdkondadevaheline uurimus võiks olla seotud humanitaaria, sotsiaalia ning hübriidsete kunstivormidega?

Teadus on laiemas mõttes teaduslik teadmine ehk siis teadmise laiendamine uurimise ja eksperimenteerimise kaudu. Selles mõttes ei soovi ma tuua välja traditsioonilist vastuolulist arusaama, et teadus lähtub objektide ja loomingulised suu-

nad subjektide uurimise vajadusest. Teadust teevad nii reaalteadlased, humanitaarteadlased kui ka kunstnikud-uurijad, sest kõigi eesmärgid on laias laastus sarnased: *püstitada küsimusi > otsida lahendusi > pakkuda võimalikke vastuseid*.

Siin on ka keeleline erinevus, mis tuletab meelde Ernst Cassireri sümboolsete vormide filosoofias välja toodud keele rolli meie sümbolite maailmas – keel on üks viiest kanoonilisest sambast müütide, kunsti, religiooni ja teaduse kõrval. Rõhutaksin, et ingliskeelse mõiste *science* ja eestikeelse *teaduse* tõlgendused on üsna erinevad: kui ingliskeelne termin viitab otseselt reaal- ja loodusteadustele, siis eesti keel jätab selle palju avatumaks – selle mõiste alla võivad kuuluda mis tahes teadusharud, ka humanitaarteadused.

Tulles ikkagi tagasi selle kunstniku ja teadlase koostöö juurde, siis kuidas kõnetab kunstnik teadlast ning kuidas toimub teaduslaborisse sisenemine?

Praktikast rääkides on parim viis teaduslaborisse sisenemiseks eelnev täpne teadmine, mida sa soovid teha. Elementaarsete valdkondlike teadmiste tasand on üliloluline, sest ilma selleta on keeruline ühist keelt leida. Korraliku „kodutöö" abil on võimalik aga jõuda üsna põnevate tulemusteni. TTÜ Biorobootika Keskuse juht Maarja Kruusmaa on öelnud teadlaste ja kunstnike koostöö kohta tabavalt, et kunstnik peab küsima laborisse astudes endalt eelkõige, m-i-k-s ta seal on. See viitab asjaolule, et kunstnikul ei ole suurt mõtet minna sinna kui ühe konkreetse töö tellija. Minu meelest tuleb siin välja oluline tendents koostöö arengus – teadlased on avatud ühiseks diskussiooniks ja ei soovi näha end vaid tööde teostajate või mentoritena.

Kui nüüd ollakse „sees" ühises laboris või ruumis, siis millised on tänased „kuumad" küsimused rahvusvahelises teaduskunstis?

Väga hoolega peaks jälgima bioloogia (eriti sünteetilise bioloogia) arengut ehk rääkides hübriidsest kunstist näeme aina enam näiteid, mis ilmestavad asjaolu, et mehaaniline maailm on masininseneeria mõttes ammendumas. Palju on õppida bioloogilistest süsteemidest, sest neis toimub infovahetus kordades kiiremini ja tõhusamalt kui tohututes serverite ja kaablite sasipundardes. Sellesuunalisi näiteid, mis üldisi arenguid analüüsida soovivad, on kunstimaailmas rohkelt, nt kunstnikele ja teadlastele biokunstialaseks koostööks avatud laborid SymbioticA (Austraalias) ja Biofilia (Soomes), mis kutsuvad kunstnikke tegema „tõelist" koostööd teadlastega. Mul oli suurepärane võimalus möödunud aastal Biofilia tööga tutvust teha. Olen püüdnud Soome initsiatiivi ka meie poole tuua, sest eesti biokunsti areng on tänapäevases mõttes alles alguses. Kuumi küsimusi on täpselt nii palju, kui palju on teaduslikult mõtestatud küsimusi – seega tohutult. Ma usun, et eksistentsiaalsed küsimused tulevikukeskkonna ja -tehnoloogia kohta on palavaimad. Siinkohal tsiteeriksin teaduskunstnikku Simon Pennyt: „Me ei pea piinlikult täpselt kaardistama maailma mehhanisme, vaid selgeks tegema, kuidas siin ja praegu hakkama saada ja edaspidi ellu jääda. Prussakas ei juurdle palju elu põhiprintsiipide üle, aga teeb ometi kõik selleks, et elus olla ja elu edasi viia."[1] Ma leian, et see võikski olla põhimõte, mida teadusliku teadmise juures silmas pidada – uurigem asju ja nähtusi, rääkigem sellest avalikult ja arendagem elu edasi selle kõige laiemas mõttes. Vahendid selle tegemiseks valigem vastavalt oma erialale.

Küsiksin lõpetuseks ka vaataja seisukohast, et kas konverents on mõeldud vaid doktorantidele või on see kõigile avatud? Millise hoiakuga peaks näitusekülastaja teaduskunsti näitusele „Rhizope" tulema?

Konverents ja näitus on kõigile, samas peame silmas akadeemiliselt kõrgel tasemel diskussiooni – oleme kutsunud esinema põhiliselt doktorandid, kelle teadustöö on moel või teisel teaduse ja kunsti ühendamisega seotud. Anname sõna eeskätt Eesti doktorantidele, sest Eesti teadusloome vajab samasuguseid diskussioone, kui toimuvad mujal maailmas. Kuulajad-vaatajad-kaasamõtlejad peavad valmistama end ette mõnetiseks ajupingutuseks, sest ega see lihtne ei ole – lühikõnede või kunstiprojektide põhjal teaduskunstist arusaamise kujundamine. Kuna koostöövormide valik on aga rikkalik, siis peaks siin leiduma köitvaid teemasid väga erinevale publikule. Põhiline, mis peaks kaasas olema, on avatud meel ja loov mõtlemine.

[1] *Intervjuu tema kodulehelt* simonpenny.net.

Artishoki veerg

Artishoki veerg on kunstikriitika blogi Artishoki ja Müürilehe koostöös valmiv veerg sellest, mis kunstiinimestel parasjagu südamel on. Seekord räägime iseendaks jäämise võimalikkusest riiklikus (kunsti)institutsioonis.

KUIDAS MA SAIN ISEENDA VAENLASEKS

Marika Agu

Detail kunstniku Müra2000 ruumikujundusest näituselt „Kas me sellist muuseumi tahtsimegi?". Foto: Marika Agu

Väga lihtsalt. Tegemist on paratamatusega, mis võib tabada mingil eluperioodil igaüht. Iseasi, kas oma tegevusele otsustatakse sedavõrd laastav hinnang anda või kas sellega püüdlused tipnevadki. Kasvanud üles räppmuusika vaimus, olen imbunud läbi *fuck-tha-police*-retoorikast, mis väljendub muu hulgas vastandumise kaudu autoriteetidele, eliidile ja institutsioonidele. Seetõttu on olukord, millest ennast avastanud olen, mulle endale väga suureks üllatuseks – olen keegi, kes raamistab ja pakendab, allub ja allutab.

Kuidas säilitada kultuurikorraldaja, kuraatori või ajakirjanikuna oma uurimisobjekti väärikust ja salapära, ilma et sa sellele tähelepanu osutades karuteenet ei teeks? Millegi pjedestaalile asetamisest ei piisa, et seda nähtust auväärseks peetaks.

On üsna levinud, et tegeledes ennast huvitava teemaga, võib ettekujutus sellest ajapikku millekski muuks moonduda. See tähendab, et eemalt vaadates ei paista mingit ohtu, aga kui näppima hakkad, lörtsid ilu ära. Siis mõistatad aga, kuidas selle olukorra traagilisust alla neelata – mida sa üldse puutuda võid, ilma et konstruktsioon kõikuma hakkaks?! Vältimaks isiklikke kannatusi, ei saa lubada endale sihipäratut driftimist, vaid tuleks panna ettenägelikkuse huvides paika isiklikud põhimõtted, mille järgi kriisiolukorras talitada.

Esimese kuu jooksul, mil ma Tartu Kunstimuuseumis töötasin, seisin ränga huvide konflikti ees. Tagantjärele kurikuulsana näiva näituse „Kas me sellist muuseumi tahtsimegi?" (23.01.–16.03.2014) kaaskuraatorina otsustasin eksponeerida kolme Tartu tänavakunstniku loomingut koondteema all „Kas nüüd on kunst?". Lähtudes institutsioonikriitilisest hoiakust, püüdsin tõstatada küsimusi, millist kunsti on muuseum sisulises ja vormistuslikus plaanis kohustatud eksponeerima ning kas muuseumi legitimeeriv mõju laieneb automaatselt allhoovuslikele kunstinähtustele, mida avalikkus ei pruugi veel aktsepteerida? Tegu oli väljapanekuga, mis tulenes Tartu Kunstimuuseumi kohaspetsiifikast. Publiku vastukajast selgus, et tõepoolest – standardid on kõrged. Ka grafiti, mida tunneme oma allumatuses ja juhuslikkuses, peaks olema kvaliteetne ja visuaalselt nauditav lihtsalt seepärast, et see on eksponeeritud muuseumis.

Muu hulgas oli kõnealuses ruumis eksponeeritud Edward von Lõnguse teos „Koidula/Tammsaare" lõuendil, mis kuulub 2013. aasta seisuga Tartu Kunstimuuseumi kogusse. Teisõnu on tegemist Eesti riigi varaga, mille püsimise eest seisavad muuseumi koguhoidjad aegade lõpuni. Nimetatud töö pärineb oma esialgsel kujul keskkonnast, mis välistab reeglina selle algupärase säilimise, kuid sellele vaatamata on muuseum kohustatud teost riiklikule institutsioonile kohaselt säilitama.

Tänavakunstiskeene tavadest lähtuvalt vallandus sellest probleem. Kuuldes pealt ühe Tartu tänavakunstniku kavatsusi von Lõnguse töö „üle teha" ning selle võimaliku teostumise üle omaette aru pidades oli mul kaks valikut: kas tõkestada kõikvõimalikul moel riigi vara rikkumist või toetada tänavakunsti loomupärast käitumist, s.t mitte alluda omandikultusele. Viimasel juhul oleks käivitunud totaalne ebameeldiv masinavärk – midagi taolist nagu 2012. aastal Jaan Toomiku installatsiooni „15. mai – 1. juuni 1992" varastamisel näituselt „Möh? Fui! Öäk! Ossa! Vau! Eesti kaasaegse kunsti klassika": politseilindid, turvakaamerate ülesvõtted, tunnistuste andmine, kunstnikule määratud eluaegne keeld Tartu Kunstimuuseumisse siseneda ning minu töökohakaotus. Sedavõrd üllatavam oli kuulda juhuslikult näituse avamisel ühelt last süles hoidvalt naisterahvalt mõtteavaldust, et selle von Lõnguse töö peaks keegi „üle tegema". Tõenäoliselt oleks isegi tänavakunstnik ise rõõmustanud, et keegi püüab tema teost institutsiooni kütkeist päästa, lisades sellele nii ettenägematuse dimensiooni. Kunsti nimel!

Olla kaasosaliseks tüüpilises skeemis, kus miski sõltumatu, metsik ja ilus, vaba käskudest ja aruandlusest pisteti normatiivsusega nahka, saingi ma iseenda vaenlaseks. Institutsiooni esindajana olin ma sunnitud ütlema lahti oma isiklikest tõekspidamistest, kartes võimendada niigi leegitsevat skandaali kõnealuse näituse ümber ja põhjustada probleeme kolleegidele ja institutsioonile tervikuna. Võiks küsida, mis võimalused indiviidil üldse on riiklikus institutsioonis töötamiseks? Kas kompromissid on möödapääsmatud?

Arvestades, et kunstimuuseumid toituvadki osaliselt alternatiivsest ja metsikust kunstiväljast, võib tänavakunsti pidada Tartu Kunstimuuseumis üheks järjekordseks suutäieks, mida olin sunnitud serveerima viisakalt, seda mitte institutsioonile näkku sülitades. Oma käitumisele tagantjärele hinnangut andes pean praegu tõdema, et see kunstiteoreetiline dilemma võib minus isikliku julgustükina igavesti kripeldama jääda.

UUS EESTI DISAIN: ANNA-MARIA SAAR

Küsis Triin Loosaar

Ehte ja eheduse piiril kulgev Anna-Maria Saar jutustab läbi oma loomingu väärtuslikke lugusid. Seetõttu on tema teosed väga personaalsed ning tema pajatused võivad, aga ei pruugi, avada end igaühele.

Anna-Maria Saar. Foto: Viljar Sepp

Anna-Maria Saart kohtasin esmakordselt Eesti Tarbekunsti- ja Disainimuuseumis Põhjamaade ehtenäitusel tema teoste näol. Seda mõistsin aga alles hiljem, kui me Sinilinnu kohvikus intervjuuks maha istusime.

Kuidas sa ehtekunstini jõudsid?
Veiderdasin enne kooli astumist vidinatega, ei midagi erilist. Kuid detailid on mind alati köitnud, ka vestlustes. Kui Türi koolis kunstisuunda muudeti ning kunstiõpe hakkas sõltuma õpilaste arvust, läksin pärast üheksandat klassi Tartu Kunstigümnaasiumisse ning hiljem oli minu jaoks ainus võimalus Eesti Kunstiakadeemia. Kaalusin kõiki erialasid ja lõpuks otsustasin lause kõla järgi – „Anna-Maria Saar, ehtekunst" kaalus kõik üle. Tegin hea otsuse – õppisin sel ajal üleüldse mõtlema.

Teos: „Kroon. Kangelasele. Abelile". Foto: Liina Lõõbas

Milline on sinu tööprotsess?
Daniel Johnstoni „You Hurt Me" laadis meeleolu ja siis tulebki. Mulle sobib mõtete kaudu töötamine.

Kas sul on ka mingisugune materjal, mille juurde sa ikka tagasi jõuad?
Jõuan kuidagi tagasi hoopis traditsioonide ja kommete juurde. Läbi erinevate teemade on mind jäänud köitma pulmad. Sealt tulevad ka juuksed jõu kandjana, pruudiitku temaatika, veimevakk.

Kui ma väike olin, siis me elasime emaga vanaema ja vanaisa juures. Kuna vanaisa oli mulle oluline eeskuju, siis mäletan tõsist vestlust vanaemaga. Uurisin tema käest, kas ma saan vanaisa endale, kui ta ära sureb. See tundus mulle samuti kui päritav väärtus. Ta ütles, et ei saa, äkki läheb vanaisa enne. Aga kas ma saan siis sinu abielusõrmuse endale? Ei, mind ka maetakse sellega... Ja siis on kõik läinud.

Alates teisest kursusest sündisid paljud tööd läbi selle, mis mul kodus toimus. Sidusin neid raskusi ja kogemusi oma projektidesse. Pulmadega seoses tahtsin uurida teistmoodi pulma astumist. Nii maridel, komidel, udmurtidel kui Kõrgõzstanis on komme, et pruut peab olema kuidagi vägisi abiellu suunatud. Mina abielus ei olnud, aga nendest tunnetest suutsin teiste pinnalt aru saada ja eneseanalüüsi ehetesse panna. Mingil hetkel neljanda kursuse lõpus öeldi mulle, et saa nüüd üle sellest osast, kus sa proovid ennast läbi ehtekunsti ravida. Kuid see oli ainus teema, mis mind huvitas... Selline lugude jutustamine.

Kui tähtis roll on sinu loomingus kantavusel?
Minu puhul pole ehte kandmine oluline. Tahaksin, et inimene ise säraks, ta peaks ise olema see ehe. Mäletan, kui ma oma portfooliot pildistasin. See toimus ühes Kadrioru korteris, kus radiaator oli korra plahvatanud ja seina peal olid lakke kõrguvad mustad varjud. Päike paistis juba suve algusperioodil nii tugevalt sisse, et tekitas ruumi igasuguseid sillerdusi. Mul polnud fotograafia osas üldse kogemust, ajasin ikka mingisugust emotsiooni taga. Oma piltidele valisin inimesi selle järgi, kes on piisavalt „beež" ehk naturaalne, et mitte minu asjadega võistlema hakata. See sõnastus sai esimest korda paika pandud Johanna Henriettega, kes on mu peaehtega ka üles pildistatud. Töö kandis nime „Püsivus".

Selle peaehtega oli nii, et tol hetkel elasin ma Telliskivi tänaval. Koduhoovist leitud lauast pidi algselt kamm tulema, aga piid murdusid ära. Nagu ka mu teiste asjadega, pusisin edasi, saag natuke viltu. Saagisin põrandalauda kaare sisse, aga see läks tasakaalust välja, kuigi tean, kuidas kõlab õigesti saagimine. Õppisin esimesel aastal kursaõe käest, et tuleb kuulata, kuidas sa saed. Mõtlesin, et see peab olema peaehe ja see peab olema tasakaalus. Kui ma selle kivi leidsin oli see veidi raske, lasin kursavennal sellest tüki välja lüüa. Lõpuks tuli sellest väga kantav asi, kuigi peaehte esitlemisel hindamise ajal ma peaaegu lõin kedagi. Aga ma arvan, et sellega saab igale poole minna. (Naljaga) *Kui see püsib tasakaalus, siis see on kantav.*

Kahekordne ehedus on see, kui imeilus inimene oma loomulikkuse ja lugudega minu tehtud ehetele ehtsust juurde annab.

Juuksed ja ehted?
Mingid materjalid tulid mu lapsepõlvest ja juustega olin ma ka varem tegelenud. Paar korda on mul juuksed maha lõigatud ning patsid on endiselt alles. Üks esimesi asju, mille ma vanematest pulmakommetest teada sain, oli see, et traditsiooniliselt lõigatakse enne tanu pähe panemist pruudil juuksed ära, sest need on väe kandjad, ja patse hoitakse alles. Juuksed talletavad kõige rohkem jõudu ning energia tagasisaamiseks tuleb need ära põletada. Kui naine vahetab meest või suhtes juhtub midagi, siis ta muudab tavaliselt soengut. Ka mina olin suhtes oma juuksed ära lõiganud.

„Kannatuste katkemised" on jonnist sündinud töö. Ükskord oli meil kodus tüli. Ma vaidlesin kogu hinge ja sõnajõuga, mis minus oli. Ja kui me olime oma asjad ära arutanud, vaatasin, et kõik kohad olid minu juukseid täis. Lihtsalt selline suvaline pilk minu peeglilauale. Umbes tunni jooksul korjasin need kokku. Mõtlesin jonnist, et kui nad tahavad niimoodi peast ära tulla, eks siis teen neist midagi. Olin sellesse tülisse kannatuse kaotanud ja keha viskas ise juuksed välja. Üle lugedes oli juuksekarvu vist 136. Heegeldasin need kokku, konkreetset vormi sel ei olegi, tegemist on kuuemeetrise ketiga. Oluline oli see mis tahes kujul üles pildistada. Kannatus püsib ka juuksekarva otsas, aga... teinekord muutub see lihtsalt selliseks poovaks tundeks. Ma olen püüdnud seda momenti füüsiliselt teistele edasi anda. See tunne oli oluline, ei ole vaja ehet lihtsalt „ära teha", vaid teada, kuhu vajutada, et see emotsioon tuleks samaväärselt välja. Ehtekunst võimaldab seda hästi, kuna on olemuselt kehapõhine.

Suhe ehte kui kaunistuse ja kunsti vahel?
Norra ehtekunsti näituse avamisel oli vanem abielupaar, kes kollektsioneerivad Euroopa ehtekunsti. Banketilauas küsiti minult, millal ma kantavaid ehteid tegema hakkan, et neid koguda saaks. Aga kui ehe püsib kehal tasakaalus, siis see ju on kantav... Põhjamaade näitusega seoses said ühtekokku kutse üheksa inimest. Saatsin oma tööd ja ühel hetkel tuli neilt kiri vastu, et väga tore, me valime need, aga tahaksime seda kiivrit ka. Mõtlesin, et olgu, nüüd nad ajavad mind kellegagi segamini, nad tahavad mingit kiivrit, aga mina ei ole mingisugust kiivrit teinud. Ongi käes, eksitus. Tegelikult tuli välja, et nad olid näinud meie osakonna näituse „Ritual" veebilehte. Nad tahtsid minult seda kiivrit, mis oli tehnoloogiline õnnetus. Tööks oli „Kroon. Kangelasele. Abelile".

Vana-Kreeka või Vana-Rooma kangelastele pandi sõjast tulles võidu nimel kroon pähe. Aga mis on sõjas võit? Võit peaks olema see, kui tuled elusalt tagasi. Mu vanaema kaks venda pidid sõtta minema. Üks põgenes naabripoisiga metsa, nad olid alles teismelised. Tema tuli elusalt tagasi, mis sellest, et ta ei olnud sõjasangar. Teisest sai sangar kaheksa-üheksateist aastaselt. Aga minu jaoks oli kangelane see, kes jäi ellu, sest nii tekkis võimalus kellelegi kroon pähe panna. Sepistasin ja sepistasin seda kiivrit ning sepad naersid: „Anna-Maria sepisel ei tohi volte olla, kui sa teed kiivrit, siis see peab korrektne olema." Mina vastu: „See on alles poolik, ma söövitan siia veel mustrid sisse." Meie tollane meister ütles, et see võib nüüd seal happes kaks ja pool tundi seista. Läksime siis teise meistriga vaatama, kuidas sellel seal läheb, ja terve ruum oli rohelist suitsu täis. Kiiver jäi liiga kauaks happesse ja sööbis ribadeks. Ja nemad tahtsid seda kiivrit.

Nüüd ma kaotasin end oma juttu, tagasi kunsti juurde. Õppides tekkis hindamistel küsimus, et milleks nad räägivad neid lugusid, kui on tahetud lihtsalt tehnoloogilist tööd teha. Minul oli ainult kontsept, mul polnud tugevat tehnoloogiat. Vahel mõtlen, et rääkisin ennast erialast läbi. Võib-olla oli õppejõu küsimus, et kas sa ei oskagi paremini, õigustatud, sest ma olin alati oma tööde eest ja nende kaitseks rääkinud. Nüüd olen ma küllaltki minimalistiks muutunud, ma kulgen ehte ja eheduse piirimail. Pigem on tähtis see, kus lõppeb ehe ja kus algab ehedus.

Kaunistuse ja kunsti vahel... (*Loeb tihedalt täis kirjutatud paberilt* – T.L.) Tahaksin endale krooni, mida kannaksin siis, kui tunnen vajadust hetke tähistada. Tähelepanu väärivad tavalised õnnelikud hetked. Õnnetunne kaunistabki. Kroon oleks selleks, et moment teistele ilmselgeks teha. Kui pole vastuvõtjat, ei saa kõnetada kaunistuste ega kunstiga.

Ehe on lihtsalt võimalus kommunikeeruda. Mulle meeldivad konkreetse sõnumiga esemed – kroonid, abielusõrmused. Mõningal määral on mul kadunud sisurõhuga ära vajadus suurema tehnoloogilise oskuse järele. Ka näitusele „From the Coolest Corner" saadetud tööd ei ole kõik tehnoloogiliselt hästi teostatud, väga palju on tehtud emotsioonide najal. Ma olen absoluutselt see, kes ei tea ega valda tehnoloogiat väga hästi, ning see on oskajate suhtes väga ebaaus. Mul oli algul natuke häbigi, kui sinna näitusele sain, aga küllap kaalub emotsionaalsus minu puhul tehnoloogia üle.

Kaasaegne ehe?
Määratlus on liiga lai üheselt sõnastamiseks. Ma ei ole kursis ka. Kaasaegne kõlab nagu moodne, aja poolt soositud. Selle näituse toimumise hetkel olen mina kaasaegne, kuid kaon koos hooajaga. Ma ise peangi ajapikku ehteks kasvama. Ma ise peangi olema see, keda inimesed vaatavad ja mõtlevad, et „ehe ehe". Pean kookonist välja tulema. Põhiliseks kaunistuseks peaks jääma alati sisemine sära. Ehted olgu lisandväärtus, rõhutamaks tavalisi õnnelikke hetki.

Kuula veebiväljaandest intervjuu juurde ka Anna-Maria Saare muusikasoovitusi

SOLARISE NEEDUS

Von Krahli Teater / Театр Von Krahl
www.vonkrahl.ee

Marianne Kõrver / Taavi Eelmaa

Esietendus 07.06.2014
Etendused 9. - 20.juunil
Noblessneri kvartalis /
Премьера 7 июня 2014 года
Спектакли с 9 по 20 июня 2014 года
В порту „Noblessner“

Vene- ja ingliskeelsete subtiitritega /
Спектакль идет с субтитрами на
русском и английском языках

ПРОКЛЯТИЕ СОЛЯРИСА

REKLAAM

PROJEKTITEATRITE ÜMARLAUD EHK TULEBKI OLLA NATUKE TAKSOJUHT JA NATUKE NÄITLEJA

Üles kirjutas Keiu Virro

Väiketeatreid sünnib Eestisse üha juurde, aga paraku on aasta-aastalt järjest enam kuulda ka nende muredest ja probleemidest. Kas tarvis on paremaid tingimusi kõikidele teatritele või ehk... on teatritegijaid lihtsalt liiga palju?

Ühel aprillikuu hommikul toimus Müürilehe kutsel ümarlaud, et kaardistada väike- ja projektiteatrite olulisemad probleemid ja nende võimalikud lahendused. Raha juurdetrükkimine võimalusena arvesse ei läinud. Ümber kultuuriministeeriumi väikese saali laua kogunesid kultuuriministeeriumi teatrinõunik Hillar Sein, Vaba Lava tegevjuht Kristiina Reidolv ning teatrite esindajatena Paul Piik Kinoteatrist, Triinu Aron Sõltumatu Tantsu Ühendusest, Allan Kress Banaanikala Projektiteatrist ja Renee Nõmmik tantsuteatrist Fine 5.

Hillar Sein: Ärgem rääkigem praegu sellest, et raha on vähe, sest seda on alati puudu. Huvitav oleks teada, mis võimalusi teatrid ise probleemide lahendustena näevad.

Triinu Aron: Mina saan rääkida Sõltumatu Tantsu Ühenduse eest. Meil läheb selles mõttes hästi, et saame tegevustoetust, mis on väga suur asi ja tagab organisatsioonile teatava stabiilsuse. See garanteerib, et meil on oma administratiivne kollektiiv, kes saab tegeleda loominguliste projektide väljatoomise ja neile rahastuse otsimisega. Praegu liigume oma ruumi suunas – saame kasutada küll Okasroosikese Lossi musta saali, aga see on etendustegevuseks pisut puudulik, kuigi proovideks suurepärane. Ma arvan, et Vaba Lava juurde loodav saal on see, mis meid oluliselt rohkem rahuldab. Nõrgematest kohtadest: kuna peame taotlema kogu lavastuse väljatoomiseks vajamineva raha kultuurkapitalilt, kuid seda ei eraldata meile täismahus, käib produktsioonikulude katmise osas pidev väljapressimine sõpradelt. Seega jääb küsimuseks, kuidas tagada kahekuulise prooviperioodi tarbeks 100 m² saali rent. Lisaks rekvisiidid, video- ja valguslahendused. Reklaamikulud suudame piletituluga mingis ulatuses katta – ilma selleta poleks ka publikut. Teine probleem on see, et keeruline on leida rahastust ka näiteks pärast etenduse väljatulekut tuurile minemiseks.

Renee Nõmmik: Meil, vastupidi, ei ole kõik need 20 aastat, mil oleme Eestis tegutsenud, olnud sellist toetust, mis võimaldaks regulaarset tööd teha. Samas treenime järjepidevalt iga päev ja kuna me ei lähe pärast iga projekti laiali, pole tegemist projektiteatriga. Oleme otsinud Tiina Olleskiga eelkõige mingisugust liikumisnägemust ja taju, mis oleks siinseid tantsijaid ja olustikutingimusi arvestades huvitavad. Loometegevuseks tuleb tantsijaid ise koolitada, sest tavaliselt pole neil pärast seda, kui nad on kõrgkoolid läbi käinud, enam kohta, kus treeningutega jätkata. Peame selleks ise saale üürima ja taotlusi kirjutama. Ka kõik need lisakulud tuleb katta. Enamasti produtseerime me ise, harvadel juhtudel teeb seda mõni agentuuri moodi üksus, nagu STÜ.

Allan Kress: Kui Triinu rääkis, et neil on administratsioon, siis meil seda pole. Me ei taha liiga suureks kasvada, kuna see tekitab palju igapäevast haldusmuret ja -pinget. Mäletan rahvusvahelise teatrifestivali Banaanikala korraldamise ajast, et muud elu enam ei olnudki kui taotlus-aruanne-taotlus-aruanne ja isiklik loominguline tegevus jäi tagaplaanile. Kogu see projektijuhtimine käib otseselt loomingulise kvaliteedi arvelt. Viimane kogemus oli selline, et sõitsin hommikul kell üheksa Mustamäelt Lasnamäele proovi, mis kestis kella 11-ni. Seejärel läksid näitlejad ära ja sõitsin Mustamäele tagasi, et majandamisega tegeleda. Ja siis õhtul kuue-seitsme ajal asusin jälle Lasnamäe poole teele. See käis paar kuud niimoodi ja oli tegelikult päris hullumeelne. Nüüd juba julgen näiteks endale või mõnele teisele projektijuhile raha küsida ja palgavajadust ette näha. Varem tundus imelik isegi endale lavastajana raha taotleda. See oli ilmselt mõjutatud ajast, mil era-, projekti-, väike- jms teatrid polnud tavapärane nähtus.

Paul Piik: Siin võib näha lahknevust väike- ja projektiteatrite vahel. Minu jaoks seisneb erinevus selles, et kui projektiteatris lõppeb lavastus, siis sealt edasi ei ole meil püsikulusid ega ka -tulusid. Üks asi on tehtud ja vaatame, mis edasi saab ning kas meil on järgmine idee, mida teostada. Kinoteater on selles mõttes võib-olla tõesti just konkreetselt projektiteater, et kui meil on projekt, siis küsime toetust. Me ei tee kohe suuri plaane. Näiteks lavastuse „Võidab see, kellel on kõige hullem mees!" puhul oli meil algselt plaanis teha üks etendus ja vaadata, milline on tulemus. Nüüd on sellest saanud kuskil 40 etendust. Mõnes mõttes on see toetus riskide maandamiseks vajalik. Kui näiteks esimene etendus ei õnnestu, siis saame edasi vaadata ja mingi uue asja ette võtta. Suurt majanduslikku piiravat raami meil ei ole. Kui läheb hästi, siis läheb hästi, ja kui läheb halvasti, siis ei jää keegi millestki ilma. Meie jaoks näeb kogu protsess välja selline, et keegi tuleb ideega ja me üritame siis kolme-neljakesi teha kõik, et see ellu viia. Me ei pea kuskil istuma ja mõtlema, et nüüd oleks tarvis tükki, mis täidaks saalid. Pigem vastupidi – me oleme valmis huvitavateks ideedeks ja töötame kaasa. Mõnes mõttes on meie süsteem pingevabam.

H.S.: Ma olen absoluutselt nõus sellega, mida Paul Kinoteatri kohta rääkis. Mulle tundub, et projektiteater toimib ideaalselt siis, kui selles osalevad inimesed saavad oma põhipalga mujalt ning tulevad konkreetse projekti tarvis kokku. Nii sünnib väga huvitavaid lavastusi ja katsetusi, sest teatud baaskindlus on olemas.

P.P.: Tahtsin vahele öelda märkuse põhi- ja kõrvaltöö kohta. Kuna meil Kinoteatris on näiteks projekti „Võidab see" puhul kõik inimesed seotud Tallinna Linnateatri, Eesti Draamateatri või NUKUga, siis mõtlesime vahepeal, et oleme mõneti justkui puugid... Aga saime aru, et mingist hetkest alates oleme pigem nende teatrite jaoks kasulikud ja efektiivsed. Inimesed teevad oma teatris põhitöö kenasti ära ja saavad veel sealt kõrvalt millegi enda jaoks huvitavaga tegeleda. Millalgi hakkab see ka tagasi tooma. Pireti ja Katariina (*Piret Krumm ja Katariina Tamm* – toim.) fenomen on tänu kõrvalprojektidele nii palju kasvanud, et nad on oluliselt tuntumad ka oma põhiteatrites. Mõned inimesed lähevad näiteks vaatama NUKU etendusi, sest nad on näinud Kinoteatri asju.

Kristiina Reidolv: Vaba Lava tekkis vajadusest lahendada väike- ja projektiteatrite probleeme. Sisuliselt panid üheksa väiketeatrit seljad kokku ja otsustasid asutada Vaba Lava, mille eesmärgiks oli ühelt poolt luua teatrimaja Tallinnasse ja võib-olla hea õnne korral isegi mõned sõsarlavad väljaspool Tallinna, kus väiketeatrid saaksid esineda. Teisalt hakkaks Vaba Lava pakkuma tugiteenuseid, mille järele on praegu suur vajadus. Pehmetest tegevustest on väiketeatritel probleeme turundusega ning üldse igapäevase majandamise ja isegi projektikirjutamisega. Suured raskused on ka saalidega – nii prooviruumide kui esinemiskohtadega –, rääkimata tehnikast, mida on Eestis väga raske soetada. Vaba Lava on rohujuure tasandil tekkinud organisatsioon, millel on ka kultuuripoliitiline tugi olemas. Kultuuriministeerium on valmis toetama Vaba Lava tegevusi nii rendimaksete kui personalikulude näol, kultuurkapital aga sisulist poolt. Teatrimaja valmib erasektori ja riigi koostöös. Telliskivi ehitab maja, investeerib sellesse hoonesse ja meie Vaba Lavaga läheme pikaajaliste rentnikena sinna sisse. See on hea näide avaliku ja erasektori koostööst.

Vaba Lava loodi 2010. aastal ja praeguseks oleme nii kaugel, et augustiks saab teater valmis. See oleks pidanud juhtuma pisut varem – 2013. aasta novembriks –, aga vahepeal ehitushinnad tõusid. Kogu eelarvestamine tuli uuesti üle vaadata ja ehitajatega läbi rääkida. See oli päris pikk protsess ja kestis vähemalt pool aastat, enne kui kogu maja püstitamine jälle eelarveliselt tasakaalu saadi. Sealt tõepoolest käisid ka kärpekäärid üle, näiteks üks saal ehitatakse välja vaid osaliselt – seal puuduvad tehnilised lahendused, kuigi põhimõtteliselt on võimalik etendusi anda. Teine saal tuleb perfektne koos kõige vajalikuga. Vaba Lava on plaanitud avada 19. septembril.

R.N.: Tantsuteatrite puhul on toetustega jällegi nii, et pole vahet, kas kasutada era- või projektiteatri nimetust, tegevustoetust ei anta kellelegi peale kahe agentuuri, kelleks on STÜ ja Teine Tants. Teised loomingulised üksused elavad ühekordsete projektitoetuste najal, mis on saadud kultuurkapitalilt. Tantsu rahastamist puudutav kultuuripoliitiline otsus on tehtud kuskil üheksakümnendate lõpus. Minu kindel kogemuslik veendumus on, et see on olnud väga ühekülgne tee. Raha on alati piiratud hulk, aga küsimus on selles, mille põhjal neid valikuid teha. Soomes on näiteks kas viie-, kolme- või üheaastased tantsuteatritele ja loovisikutele väljastatavad tegevustoetused (stipendiumid). Minu arvates tuleks ka meil leida võimalus toetada loominguga tegelevaid truppe ja indiviide. Paljud andekad inimesed tegutsevad selles vallas sageli vaid aasta või paar ja leiavad siis kuskilt paremad võimalused või loobuvad. Siis on jälle tarvis n-ö kahuriliha, mõnd uut vinget tegijat, keda üles *push*'ida, aga vaja oleks ka süsteemsemat lähenemist.

T.A: Minu meelest ongi puudus stabiilsest loovisikuid toetavast ja saalide süsteemist. Need on niivõrd elementaarsed asjad.

R.N.: Praegu on veidi erinev olukord, varem olime omas valdkonnas ainsad ja meist ei saadud ehk mingis mõttes aru, aga praegu on meie kõrvale tekkinud Goltsman Ballett, Tallinna Tantsuteater – ettevõtmised, mis ei kuulu ühegi agentuuri alla ja tahavad iseseisvalt oma loomenägemust ellu viia. Nad jõuavad lõpuks samasse punkti, kus meie olime 20 aastat tagasi. Nüüd hakatakse sellest olukorrast aru saama. Tantsuteatrite vaatenurgast tuleb praegu tõdeda, et kui loojatel on põhimõtteliselt olemas vabadus midagi teha, siis võimalus seda vabadust ka järjepideva loometegevuse näol realiseerida tegelikult puudub.

H.S.: Me oleme seda arutanud ja oleme üldjoontes nõus, aga kui kultuuriministeerium hakkaks toetama loovisikuid, siis me kindlasti ei tahaks, et tekiks uuesti nn teatrite keskvalitsus, kus siis mingi X härrade-prouade komisjon üksikisikutele kolme- või viieaastaseid loomestipendiume määrama hakkaks. Minu meelest on see kriitiline mass tantsumaailmas läinud nii suureks, et tuleb leida mingi süsteem pealekasvavate uute tegijate jaoks. Kõige suurem oht seisneb selles, et pikaajalise stipendiumi saajad harjuvad selle püsiva sissetulekuga ära ja

hakkavad seda iseenesestmõistetavaks pidama. Muide, teen ettepaneku, et võiksime rääkida mitte projektiteatritest, vaid väiketeatritest ja teatriprojektidest. Kui tehakse ühekordselt üks lavastus, siis on tegemist teatriprojektiga. Kõik ülejäänud on väiketeatrid.

Mitte ühegi kultuuriministeeriumist tegevustoetust saava repertuaari- ja väiketeatri puhul ei kata see 100% personalikulust. Allan on öelnud, et reklaamirahast võib vaid unistada – sihtasutustes ei ole see sugugi teistmoodi. Reklaamivahendid tuleb igaühel endal teenida, ministeerium toetab läbi tegevustoetuse ikka loojaid ning lavastuste etendamist.

K.R.: Mul oleks üks küsimus Hillarile. Vaatasin hiljuti 2014. aasta toetusi. Paranda mind, kui mul on siin vigu sees, aga põhimõtteliselt 23 asutust, Eesti Teatri Agentuur ja programmid saavad 2014. aastal ühtekokku *ca* 28,4 miljonit eurot (sisaldab tegevustoetusi, investeeringuid jne). Ütleme nii, et nendest 23st pooled on riigi sihtasutused ja Estonia ning teise poole moodustavad eraõiguslikud väiketeatrid ning teatri- ja tantsuagentuurid. Aga rahaline proportsioon on selline, et viimased saavad kokku natukene rohkem kui 1,5 miljonit eurot ehk toetuste jaotumine on üsna balansist väljas. Kas kultuuripoliitiliselt on plaanis seda tasakaalu muuta?

H.S.: Ei, seda ei ole plaanis muuta. Vaadakem nüüd, kuhu see raha läheb. Estonia toetus on nii suur, et üksnes selle numbri peale võiks ülejäänud seltskond näost lillaks minna. Aga Estonias on ligikaudu 450 inimest, Vanemuises on üle 350. Kui arvestada nüüd kokku, kui palju meil on eraõiguslikes väiketeatrites töötajaid, ja jagada ära etenduste, uuslavastuste ning muud taolised arvud, siis võib öelda, et asjad on teatud moel siiski tasakaalus. Rääkimata sellest, et ooper ja ballett on olemuselt väga kallid žanrid ja seda kõikjal maailmas. Kas raha juurdeandmine väiketeatritele tooks kaasa rohkem uuslavastusi? Kas selle tulemuseks oleks rohkem etendusi ja publikut? Väidan, et see ei oleks nii. Sellega, et inimesed on teinud aastaid rohkem tööd, kui seda igakuise töötasuga kompenseeritud on, olen ma absoluutselt nõus. Minu meelest ei peaks me enam üldse, hambad ristis, miljonist teatrikülastusest rääkima, võib-olla tuleks kõnelda uuslavastuste arvust, mida riik on võimeline tellima. Just see arendab valdkonda. Parem on, kui teatrikülastusi on 800 000, aga iga külastaja lahkub tundega, et ta on saanud elamuse. See on suurem väärtus.

K.R.: Jah, ma saan aru, et ühest küljest on meil kohustus hoida üleval suuri teatrimaju ja hulgaliselt teatritöötajaid. Teisalt ei tohi me aga unustada, et järjest rohkem on tulemas juurde vabakutselisi näitlejaid ja lavastajaid ning mitte seetõttu, et nad oleksid kuidagi halvad, vaid nad valivad selle tee, kuna see tundub neile huvitavam. Samas on see seotud suurte sotsiaalsete riskidega, kuna neil puudub igasugune majanduslik ja sotsiaalne kindlus. Ühe argumendi tahaksin veel tuua väike- ja projektiteatrite kasuks: kui vaadata teatri aastaauhindu, siis need jaotuvad n-ö riigi- ja väiketeatrite vahel üsna võrdselt pooleks...

H.S.: Sa tahad siduda auhinnad raha ja toetustega?

K.R.: Mitte just seda, aga teatud tendentse selline jaotus siiski näitab.

H.S.: Aga vaadakem siis ka žürii koosseise. Auhindu ei jaga mitte teatripublik ega ministeerium, vaid žürii. See on väga tore, kui väiketeatritele või teatriprojektidele antakse järjest auhindu. Kõik suured sõnateatrid ei peagi olema nomineeritud. Me ei tee teatrit auhindade pärast, vaid publikule.

K.R.: Minu väide seisneb eelkõige selles, et valdkond on muutumas, liigutakse üle vabama tegutsemisvormi suunas ja see ei ole halb, kuna, nagu näha, sealt tuleb üsna palju auhindu. Ehk siis väiketeatrid ja vabatrupid on kunstiliselt kõrgel tasemel, aga neil puudub majanduslik kindlus.

H.S.: Jah, olen nõus, aga kultuuriministeeriumist tegevustoetuse väljastamine ei ole minu meelest mingi naljaasi. See ei toimi nii, et ühel aastal annan, teisel mitte. Minu meelest oleks see vastutustundetu.

K.R.: Aga sellepärast ongi loodud agentuurid ja katusorganisatsioonid, kes maandavad neid riske ja tagavad stabiilsuse, et igal aastal tuleb projekti- ja väiketeatritelt huvitavaid uuslavastusi.

H.S.: Kas me peaksime määrama agentuurile siis nii administratiivse kui ka projektide väljatoomiseks ette nähtud toetuse? Sellisel juhul tõmbaksime väiketeatrite alumise otsa siit tegevustoetuste nimekirjast maha. Ja tantsuteatrite poole pealt võiksime võtta siis parem ühe agentuuri juurde, anda kõigile pataka raha lisaks ja öelda, et peate valima ühe ja hakkama saama. Kogu lugu. Minu meelest ei ole see õige. Loojale peab jääma valikuvabadus.

K.R.: Mina saan aru nii, et ministeeriumi silmis on probleemiks väiketeatrite ja vabatruppide muutlikkus. Võiksime leida ühiselt sellised vankumatud alused, mis tagaksid meie jaoks stabiilsuse, aga esindaksid teisalt neid dünaamilisi protsesse, mis valdkonnas eneses toimuvad. Novembris loodi Eesti Väike- ja Projektiteatrite Liit, mis peaks esindama just väiketeatrite huvisid. Seal käis läbi teema, et olemas võiks olla produtsentide süsteem, mille raames pakutaks teenust erinevatele väiketeatritele ja vabatruppidele.

H.S.: Ministeeriumi silmis ei ole väiketeatrite muutlikkus probleem, vaid õnnistus. Teater peab olema muutumises ja liikumises. Mis puudutab loojate sotsiaalseid garantiisid, siis ma olen sellega nõus, et alused võiksid olla täpsemini paigas, aga kordan veel kord, et riigipoolne tegevustoetus ei saa toimida stiilis, et sel aastal saate, järgmised kaks mitte ning siis saate jälle. Lisaks unustame praegu üldse ära kultuurkapitali, mis ongi selliste ettevõtmiste toetamiseks ju loodud.

A.K.: Mulle tundub kõik õige. Nii riigi kui erateatrite seisukohad. Sellega aitab leppida teadmine, et ega teatrit ei pea ilmtingimata tegema.

H.S.: Kui sa teed oma asja imehästi ja väga tublilt, siis saad ka toetust, ja kui see ei tule sul nii hästi välja, siis mitte. Selle asemel, et käia ringi ja lõputult nutta, et miks mind ei armastata, miks mind vaatama ei tulda, tuleks ikka kõigepealt iseenesele otsa vaadata. Üks mu repertuaariteatris töötav sõber ütleb, et teatris on ainult kaks probleemi: ideepuudus ja andevaesus. Ülejäänu on lahendatav.

A.K.: Sel põhjusel ei tahakski liiga suureks kasvada. Suurtel teatritel on vaja nii või teisiti tegutseda. Väiketeatreid peakski eristama vabadus, et kui ei taha, siis ei tee. Ühtlasi olen nõus, et kui antakse kolmeaastane toetus ja ühel hetkel seda enam pole, siis on ju tunne, nagu keegi võtaks mingisuguse põhiõiguse ära. Püsitoetuste saajate ring ei saa ju lõputult laieneda. Seetõttu tekkiski mul arusaam, et vahepeal peab lihtsalt hoo maha võtma ja mittemillegagi tegelema või tunnetama, et see ei ole kohustus ja vajadus, vaid täiesti vabalt saab ilma teatrita. Minge metsa ja loodusesse, tajuge mingeid teisi elamusi ja tulge siis tagasi. Teistsugune normaalsus tuleb leida. Ma olen näinud ka seda aega, mil näitlejad läksid teatrist, jalad ees. Siiamaani harjume mõttega vabakutselistest. Aga nii ongi tänapäeval, et tuleb hakkama saada. Tulebki olla natuke taksojuht ja natuke näitleja ning ühel hetkel saad tellimusi ja erialast tööd.

H.S.: Sa sõnastasid praegu üsna mitu asja, millega ma olen täiesti nõus. Paavo Piigi näidendis „Keti lõpp" ütleb Priit Võigemast läbi Arvo Pärdi suu sellise mõtte, et mitte laienema ei pea me kogu aeg, vaid asja tuuma tungima. Ma olen sellega väga päri. Kui kunstitegemine on sinu jaoks möödapääsmatu eneseväljendusvahend, milleta sa mitte kuidagi hakkama ei saa, siis ma usun, et publik märkab seda ning seeläbi oledki toetatud, hinnatud ja väärtustatud.

TEATRISÄUTS

Eesti Vabariigi 100. sünnipäevaks toovad 24 Eesti teatrit välja vähemalt 12 lavastust, mis jutustavad Eesti Vabariigi sajandi loo. Teatriprogrammi avaüritusel loositi välja teatrite loomingulised paarid. Eelmises Müürilehes säutsusid esimestest emotsioonidest Vanemuine, Sõltumatu Tantsu Ühendus, Estonia, Kanuti Gildi SAAL, Von Krahl ja Tartu Uus Teater. Nüüd on järg kolme järgmise teatripaari käes.

@Linnateater

Ennustame, et naeruta ei jää ükski paik.
#EV100 #LinnateaterVanaBaskiniTeatrist

@VanaBaskiniTeater

Lähiminevik mõjutab meie mõtteid ja tegusid oluliselt rohkem, kui oskame ja suudame endale tunnistada. Vana Baskini Teatril on suur võimalus koos Tallinna Linnateatriga mõtestada ja sõnastada uue aastatuhande esimest kümnendit!
#EV100 #VanaBaskiniTeaterLinnateatrist

@Fine5

Tunneme, et „kõik pallid on õhus" (nagu ütles Deborah Hay žonglööri kohta, kes osavalt pallidega manipuleerib, laskmata neil maha kukkuda). Rakvere Teater, Fine5 ja 90ndad Eestis on plahvatusohtlik kombinatsioon, ühtaegu koduselt lähedane ja tuttav kui ka tundmatu ja intrigeeriv. *#EV100 #Fine5TantsuteaterRakvereTeatrist*

@RakvereTeater

It's very FINE!!!
#EV100 #RakvereTeaterFine5Tantsuteatrist

@NO99

Peterson ütles kunagi, et meele lahutamise asemel võiks proovida selle esmalt ikka kokku panna. Sümpaatne. Sama siin. Süvenemine ühendab.
#EV100 #NO99Theatrumist

@Theatrum

Loodame, et koostöös teatriga NO99 avastame midagi uut ja kompromisse otsimata tekib ühisloomes midagi, mille eest tahaksime vastutuse võtta. Elame, näeme!
#EV100 #TheatrumNO99st

Nordea toob kultuuri Sinuni

Solarise Keskuse kontserdimaja kannab nüüd Nordea nime.

Eesti parim pank.
Eesti parim kontserdimaja.

Koos loome uusi elamusi

Nordea

Nordea Kontserdimaja

Nordea Bank AB Eesti filiaal on finantsteenuste pakkuja.
Enne iga lepingu sõlmimist tutvuge tingimustega **www.nordea.ee**
ning vajadusel konsulteerige asjatundjaga telefonil **1772.**

MIS VÄRK SEE LÄTI TEATER ON?[1]

Normunds Naumanis[2], läti keelest tõlkis Hannes Korjus

„Läti teater" on niivõrd laialivalgunud, ebakonkreetne ja üldine mõiste, kõlvates ehk pelgalt Vikipeediasse või reklaamvoldikusse (informeerides seeläbi teatrist kui kunstiliigist konkreetsel geopoliitilisel territooriumil), kuid see ei kajasta mitte mingil juhul kohalikku või rahvusvahelist konteksti, kus seesinane „läti teater" asub.

„Kas me ise ülepea mõistame, mida läti teater endast kujutab? Ning kes või mis seda esindab? Kas näiteks Läti Kunstiteater[3] või see, mida näitab Riia Uus Teater, või see, mida lavastavad režissöörid Mihhail Gruzdov ja Vladislavs Nastavševs? Üritada neile küsimustele vastata oleks sama kui mängida „öö ja päeva erinemise mängu".

On's ilma peal keegi sellest „läti teatrist" huvitatud? Eikeegi (endilgi oma kraami küllalt). Nõukaaeg, mil tippsaavutusteks olid külalisetenduste dekaadid Moskvas või „vennasvabariikides", on möödas. Kahjuks pidi kuluma vähemalt kümme aastat, enne kui väikesele Lätile kuulsust toonud tipptasemel ooperilauljatest kujunes Läti kaubamärk ja üks ooperiarmastajate mütoloogia osiseid. Ning pole tarvis ennast petta. Praegu on meil nimelt üksainus maailmatasemel töötav teatrilavastaja – Alvis Hermanis, kelle järele Euroopa tippteatrid ja ooperimajad järjekorras passivad. Ülejäänud aeg-ajalt idas või läänes töötavate läti teatrilavastajate tegemisi võib pidada pelgalt marginaalseks edulooks ehk tsunfti- või sõbrasuhetest alguse saanud õnnelikeks juhusteks. Vladislavs Nastavševsi võib pidada praegu ehk ainukeseks läti teatrilavastajaks, kel on kõige rohkem väljavaateid rahvusvahelisse (vähemalt Venemaa) seltskonda väljamurdmiseks. Kangekaelselt oma teed pidi edasirühkiv, omamoodi maniakaalne perfektsionist.

Maailma teatrielu/-protsessi ohjajad on ülimalt pragmaatilised tegelased – nende neelud käivad esmajoones „värske vere" järele, mida saaks kasudega niigi küllastunud teatriturul maha parseldada. Aga Läti Vabariigi riigipiiri seljataha jätmiseks peab see „värske veri" vastama kahele eeltingimusele: tipmine kvaliteet ja/või skandaal (ning seejuures selline, mis oleks konverteeritav Euroopa või Venemaa sotsiaalkeskkonnas). Ning siis tulevad juba „huvitavad, kunstiliselt väärtuslikud lavastused", selline väärt kraam (ning just selle valdkonna puhul on läti teatrilavastajatel/-lavastustel antud hetkel kõige suuremad võimalused oma jalg ukse vahele saada, kui läheb õnneks festivali programmijuhi tähelepanu pälvida). Ning üks praktiline nõuannegi: nõutud on väikesed, kompaktsed, hõlpsasti transporditavad teatritükid, soovitatavalt mitte eriti näitleja- ning tekstirohked.

Lõpuks – kõige kallim kaup – isikupärase käekirja ning originaalsusannusega õnnistatud eredad loomeisiksused, kes on end teatriilmas juba tõestanud (kui küüniliselt see ka ei kõlaks – „korralik kaup!"). Lätis on sellega kahjuks nii, nagu on – justkui on professionaalsete lavastajate tehtud head lavastused, aga nende kunstilist ja ideoloogilist poolt ei saa isegi Euroopa kontekstis algupäraseks pidada.

Ning veel üks nüanss. Nagu elus ikka, saab teinekord otsustavaks õnnelik juhus. Võib vaid üritada aimata, milliseks võinuks kujuneda Riia Uue Teatri saatus, kui neil poleks ette näidata mitmeid võite Toruni teatrifestivalilt, mis oli üheksakümnendatel ida ja lääne teatriruumi ühendavaks oluliseks sillaks, ning prestiižset Max Reinhardti Kuldset Sulepead Salzburgist – just need kaks sündmust „tsementeerisid" Riia Uue Teatri ja Alvis Hermanise kuulsuse.

Aga just äsja on ka Liepāja Teatril näkanud – tänu vene teatrilavastaja Konstantin Bogomolovi ponnistustele läheb tolle lavastatud „Stavanger/Pulp People"[4] maikuus „vallutama" ühte mitte just kõige kehvemat Euroopa festivali Wiener Festwochen. Bogomolovi kaval strateegia on vilja kandnud – ta segas lavastusse kokku „tšernuhhat" nii idast kui läänest, luues kompaktse, festivaliformaadile ideaalselt vastava lavatüki, millest igas ilmanurgas aru saadakse. Kui publitsiteediga samuti kõik klapib, siis on Liepāja Teater teinud tubli stardi rahvusvahelise tunnustuse pälvimiseks. Ainult et sel pole mitte kõige vähimatki seost „läti teatriga".

[1] Normunds Naumanis „Latviešu teātris – kas tas tāds?"
[2] Läti teatri-ja filmikriitik. Lõpetas 1985. aastal kunstiteaduse erialal GITISe (Moskva Riiklik Teatrikunsti Instituut). Alates 1985. aastast on olnud Läti NSV Teaduste Akadeemia keele ja kirjanduse instituudi teaduslik töötaja, hiljem ajakirja Avots (Allikas) kultuuriosakonna toimetaja, pärast taasiseseisvumist Läti Riikliku Filmikeskuse referent, ühtaegu ja praegugi Läti päevalehe Diena teatri- ja filmikriitik.
[3] Dailes teātris – tõlkija märkus.
[4] Lavastuse aluseks on Marina Krapivina näidend „Stavanger".

Läti teatrilavastaja Alvis Hermanis. Foto: Manfred Werner (CC)

Mu naine vihastas

Ojasoo/Semper

Keset tuba seisab mees. Tema käes on kaamera.
Ta tahab taastada kõik pildid, mida tema pere tegi
ühisel reisil troopilisele saarele. Sest need pildid on kadunud.
Kustutatud. Kustutas naine, kes sai mehe peale vihaseks.
Naist siin toas ei ole. Ei ole ka nende lapsi. Aga on teised.
Mingid inimesed. Ja nad ei peatu enne, kui kõik pildid on taas
kaameras. Mees tõstab fotoka.

Lavastajad-kunstnikud **Ene-Liis Semper ja Tiit Ojasoo**

Laval **Eva Klemets, Rasmus Kaljujärv, Gert Raudsep, Juhan Ulfsak** (VonKrahli Teater) ning **Simeoni Sundja, Rea Lest, Jörgen Liik ja Linda Vaher** (Lavakunstikooli XXVI lend)

Esietendus 10. mail Teatris NO99
Etendused 12/13/15/16/17/19/20 mail ja 3/7/9/10 juunil

NOORED ITAALIA FILMITEGIJAD: „SIIN RIIGIS EI OLE MISKI NORMAALNE!"

Intervjuu Guglielmo Trupia ja Pietro De Tillaga. Küsis Emilie Toomela

Kui filmi produtseerib endise peaministri onupoeg ja linateose teise produktsioonifirma omanikuks on Silvio Berlusconi nagu „Kohutava ilu" puhul, on pääs kohalikesse kinodesse garanteeritud. Kaks noort itaalia režissööri leiavad, et vanema ja noorema põlvkonna filmitegijad liiguvad paralleeltänavail, mis kunagi ei kohtu – kui esimesi toetavad tuttavad prominendid, siis viimased peavad iseseisvalt hakkama saama.

Noored itaalia filmirežissöörid Pietro De Tilla ja Guglielmo Trupia. Foto: Gert Look

Tutvusin Guglielmo Trupia ja Pietro De Tillaga esimest korda Inglismaal filmifestivalil nende linateoste kaudu, mis seal võistlusprogrammis osalesid. Teine kohtumine leidis aset juba Milanos silmast silma. Ilmselt ei ole te neist veel midagi kuulnud, aga ei ole üldse välistatud, et see tulevate aastate lõikes muutub. Uurisin noore itaalia kino käekäigu järele, panin kirja mõned vastused poiste fantaasiate grammatikaõpikust ja piilusin itaalia kinolaboratooriumi tähtteose „Kohutava ilu" (2013) telgitagustesse, mille kohta itaallased arvavad sootuks teistmoodi kui ülejäänud Euroopa.

Mida te õppisite, et saada filmirežissööriks?

Guglielmo Trupia: Me mõlemad õppisime kõigepealt erinevates Milano koolides fotograafiat.

Pietro De Tilla: Minu kool, CFP Bauer, on tõeliselt kõrgetasemeline, see ei ole eriti tehniline institutsioon, aga uurib väga sügavuti just fotograafia teooriat, semiootikat, tähendust ja ajalugu ning käsitleb põhjalikult kõige kaasaegsemaid fotovoole. Konkreetne rõhk on ka dokumentaalfotograafial ja dokumentalistikal laiemalt.

G.T.: John Kaverdashi fotograafiaakadeemias, kus mina õppisin, oli täpselt vastupidi: õpe oli tõeliselt praktiline, meil olid suurepärased ja väga inspireerivad visuaalkommunikatsiooni kursused ja reportaaži- ning fotoajakirjandusseminarid. Alles koolis õppides hakkasin tajuma lõpuni piltide jadast moodustuvat narratiivi, seni olin töötanud pigem segmenteeritud, eraldiseisvate kaadritega. Siit saigi alguse minu huvi filmitegemise vastu. Me vaatasime hulganisti dokumentaale, et mõista loojutustamisoskuse olulisust ning õppida, kuidas luua üksikosadest tervikstruktuure. Jätkasin seega oma õpinguid dokumentaalfilmi vallas koolis nimega Milano Scuola di Cinema e Televisione, kus kohtusingi Pietroga ja valmis ka meie kõige esimene ühine film „Atelier Colla".

Teie esimene film oli vaatlusdokumentaal. Mida see täpsemalt tähendab?

P.T.: „Atelier Colla" räägib Colla-nimelisest Milano teatrikompaniist, kus valmistatakse marionette ja mis kuulub juba üle 300 aasta ühele väärikale perekonnale. Vaatlusdokumentaal tähendab seda, et filmis pole mitte ühtegi intervjuud või otsest suhtlust filmitegijate ja nende subjektide vahel. Tegemist on täispika, 50-minutilise filmiga, kus pole etteplaneeritud narratiivi, vaid kogu loojutustamine toimub läbi kaamera ette jäänud päriseluliste kõneluste.

G.T.: Süžee panime seetõttu paika monteerimisprotsessi käigus. Film kujunes lõppkokkuvõttes palju suuremaks kui lihtsalt üheks järjekordseks kooliprojektiks, seda näidati esmalt Londoni filmifestivalidel ja hiljem erinevais paigus üle Itaalia.

Kas kool avaldas teile survet teha filme mingil kindlal viisil?

P.T.: Meil oli pigem vastupidine probleem – vabadust oli liiga palju! Läbi piiride tunnetamise saab õppida selgeks n-ö mängureeglid ja nende najalt midagi uut luua. Kui ettekirjutusi üldse ei ole, siis tuleb kõigepealt alustada sellest, et need ise enda jaoks paika panna, mis ei ole sugugi nii lihtne. Mis peamine, siis on väga raske aru saada, millal oled viimaks edu saavutanud. Fotograafias on asjad selles mõttes natuke selgemad. Esialgu õpitakse, kuidas pildistada perfektset fotot. Kui oled selle saavutanud, siis võid hakata oma rada pidi minema, nagu Robert Frank reportaažfoto puhul.

G.T.: Ma ei taha olla oma kooli suhtes liialt kriitiline, lõpuks võib juhtuda, et pean endale hoopis advokaadi palkama. Võitlesime kooliga alguses päris palju, tahtsime teha rohkem, mitte lihtsalt 15-minutilist lühifilmi.

P.T.: Meil ei lastud seda teha, sest see tähendas kooli jaoks rohkem tööd, bürokraatiat ning paberimäärimist.

G.T.: Pärast pikki vaidlusi ja kui film oli viimaks valmis, muutus kooli suhtumine muidugi täielikult – meid kiideti taevani ja öeldi, et „Atelier Colla" on parim film, mis selles koolis kunagi tehtud! (*Mõlemad naeravad*) Nüüd on see kättesaadav ka DVDl ja kõik on väga rõõmsad. Bürokraatia on võtmesõna, mis iseloomustab itaalia haridussüsteemi.

Kuidas te kirjeldaksite suhteid oma õppejõududega? Kas nad olid sama konservatiivsed kui rektoraat?

G.T.: Õppejõud oli täielikult meie poolel! Nad julgustasid meid alati rohkem tegema, minema sügavamale ja vajadusel suunasid jõulisemalt, kui oli näha, et asjad ei lähe päris õiges suunas. Väga palju tagasisidet saime just filmide struktuuri osas, sisu poolest oli täielik vabadus. Kool organiseeris ka ise mõningaid suuremaid ühisettevõtmisi tervele kursusele, mille käigus 10–15 inimest koos filmi tegid. Neist kõige lahedam oli ilmselt see, kui meid kõiki saadeti psühhiaatriahaiglasse filmima ja intervjueerima.

Filmitudengite seas võib olla päris tihti võistluslikke momente. Kui palju te kaasüliõpilaste puhul konkurentsi tunnetasite?

P.T.: Konkureerimist ei olnud minu meelest üldse – mitte üheski koolis, kus ma käinud olen! Vahel oleks see muidugi kasuks tulnud, kui oleks olnud väike võistlusmoment.

G.T.: Võtsin ükskord osa ühest inglise ülikooli korraldatud *workshop*'ist ja inimesed olid seal väga võistlushimulised – see oli tore ja väga stimuleeriv. Kui pole üldse mingit rivaliteeti, siis minu jaoks võivad asjad igavaks muutuda. Mingit tasakaalu on vaja, natuke üht ja veidi teist.

Kui palju filmitudengeid ühel aastal vastu võetakse?

G.T.: Meie dokumentalistikakursusel oli 15–20 inimest erinevatelt erialadelt – oli režissööre, operaatoreid, produtsente ja teisigi.

P.T.: Esimese aasta elavad neist kahekümnest üle umbes pooled, kuna kursused on rasked ja tempo kiire.

Kui lihtne on välismaalastel tulla Itaaliasse filmi õppima?

G.T.: Sisseastumisel ei olegi konkurents nii tihe, kui võiks arvata, kuskil viis inimest ühele kohale ja eelnev filmiharidus ei ole kohustuslik. Konks on aga selles, et ingliskeelseid kursusi saab võtta ainult kallites eraõppeasutustes. Kui on huvi Itaalias filmikooli minna, on siiski väga oluline, et osataks kohalikku keelt. Kõige prestiižsem kinokõrgkool Itaalias on Centro Sperimentale di Cinematografia, mis asub Roomas ja kus õppisid näiteks Antonioni ja Bellocchio. Erakoolide eelis seisneb aga selles, et neil on parem tehnika ja seda saab kasutada pikema aja jooksul, avalikes õppeasutustes on graafikud väga tihedad.

P.T.: Erakoolis võib olla väga mõnus õppida, aga see ei valmista sind päriseluks eriti hästi ette. Reaalsus on ikka see, et võteteks napib alati aega.

Millise filmiprojektiga olete ise kõige rohkem rahul?

P.T.: Minu jaoks on selleks kahtlemata „Music Production Unit" („Unità di produzione musicale"), mille kallal töötame praegu palavikuliselt. See on hiiglaslik multikultuurne koostööprojekt. Meil on lisaks itaallastele meeskonnas inimesi ka Senegalist, Indiast, Jaapanist ja mujaltki. Ettevõtmine hõlmab komponeerimist, *performance*'it, fiktsioonilise ja dokumentaalse filmi elemente. Võtted, mida kaameratöö puhul kasutasime, varieerusid samuti küllaltki palju – käigus olid nii kraanaoperaator kui ka vana kooli tehnikad, et luua muljet 60ndatest.

G.T.: Projekt hõlmab 72 muusikut, kunstnikku ja artisti, mõned neist kuulsad, teised vähem tuntud. Idee seisneb selles, et lõime omalaadse „muusikavabriku". Võttepaigaks oli vana tehasehoone ja süsteem sarnane sellele, mis on tuttav George Orwelli raamatust „1984". Jaotasime territooriumi kolmeks alaks: esimeses piirkonnas kirjutasid inimesed kohapeal muusikat, teises mängis uus grupp inimesi eelmiste komponeeritud palasid ja kolmas ruum oli pausi pidamiseks. Kõik meeskonnad liikusid järgmisesse piirkonda korduva tsükli alusel, mis kestis kokku kaheksa tundi ehk nagu tavaline tööpäev.

P.T.: Osalejad sõid lõunat reaalselt kasutusel olnud vabrikusööklas ja toit oli valitud meelega võimalikult halb. See oli nagu *reality show*. Eriti põnev oli see, et me olime ka ise orgaaniliselt selle mehhanismi sees – kandsime samu kombinesoone nagu kõik, saime puhata ainult siis, kui valges kitlis administraator lubas... Selles filmis näeb läbi kaamerasilma lõppkokkuvõttes tervet võttegruppi! Ettevõtmise jaoks saime raha ühisrahastusplatvormi Musicraiser kaudu, mis sarnaneb Kickstarteriga. Film saab loodetavasti valmis käesoleva aasta lõpuks, pinge on päris suur, kuna toetajaid ei saa alt vedada. Ühtlasi on see esimene linateos, mis meie kompanii ENECE film alt välja tuleb.

MÜÜRILEHE NOORTE FILMIKRIITIKUTE KONKURSS

Tähelepanu, filmihuvilised! Filmimaailm, mis on täis glamuuri, verd ja pisaraid, on pakkunud tõlgendamisainest selle esimestest mustvalgetest üllitistest kuni Wes Andersoni roosade hotellideni ning filmiarvustusi loetakse tänapäeval rohkem kui kunagi varem. Maikuuga käsikäes toimub Müürilehe iga-aastane noorte filmikriitikute konkurss. Osalejatelt ootame muutuvas suhtes huumorit, uudishimu, sõnaosavust, selgeid seisukohavõtte ning igakülgset tõestust, et sa tead, millest räägid. Nooreks filmikriitikuks klassifitseeruvad kõik hingelt värsked ja jumekad.

Miks osad filmiprojektid ebaõnnestuvad?
G.T.: Kõige hullemad on need, mis pole kohe algusest peale täpselt läbi mõeldud. Kui sa ei tea, mida sa tahad teha, ja su ideed pole klaarid... Mitu aastat tagasi asusin koos ühe sõbraga Milanos hotelli filmima, tahtsime püüda lindile selle institutsiooni legendaarsuse ja müstilise aura. Alustasime kohe võtetega ja üsna pea sai selgeks, et minul ja sellel teisel režissööril on täiesti erinev visioon. Filmisime lõputuid tunde, kuni mõistsin, et see ei vii mitte kuhugi. Raiskasin mõttetult palju aega ja suure potentsiaaliga projekt ebaõnnestus täielikult – hotellis töötavatel inimestel oleks olnud tegelikult põnevaid lugusid rääkida. Sellisest kogemusest õpib tohutult palju. Ka näiteks meeskonnaliikmete rollid, kes on lavastaja ja kes kaameramees, peavad kindlalt paigas olema, et tekiks väike hierarhiline süsteem.
P.T.: Just, peab olema oskus oma liistude juurde jääda. Kui režissöör on tagasihoidlik ja ebamäärane, siis ma ei tea, mida mult oodatakse ja ma ei oska vajadusel ka enda ideedega panustada. Nii ei teki tiimis dialoogi. Lavastaja iseloomust oleneb üllatavalt palju.

Väga põnev on kuulda, et loomeinimesed jõuavad alati lõpuks ikkagi selleni, et oma töös peab olema organiseeritud.
G.T.: See teema seostub hästi ka „Music Production Unitiga", kuidas inimesed tehases muusikat lõid. Sisu mõttes olid neil täielikult vabad käed. Neil oli isegi liiga palju vabadust, nii et võtete jooksul hakkasid nad ise korda looma ja kindlat raamistikku üles ehitama. Praegu siin sinuga vesteldes sain sellest aru – struktuur ja organiseerumine on selles filmis kesksed teemad!

Rääkisime enne põgusalt *crowdfunding*'ust. Milliseid võimalusi on veel Itaalias oma filmile raha leidmiseks?
P.T.: Lisaks on veel näiteks riiklik filmikomisjon ja regionaalfondid, kuid sinna kandideerimiseks pead olema juba tuntud produktsioonifirma. Oleme esitanud oma taotlusi näiteks mõne nimeka ettevõtte alt. Regionaalfondid rahastavad eelarveid kuni 50% ulatuses ja tingimusel, et kulutad teise poole samas maakonnas, meie puhul siis Lombardias, nii et nende investeering tuleb kaudselt tagasi.

Kui suur võib umbes olla keskmine noorte tegijate filmieelarve?
P.T.: „Music Production Uniti" oma on näiteks 80 000 eurot, oleksime loomulikult ka vähemaga hakkama saanud, aga seekord läksime täispangale. Lühifilmi puhul ütleksin, et see võiks jääda kuskil 5000 euro kanti. Tänapäeval, mil kõik on digitaliseeritud, on muidugi võimalik filmi tegelikult mitte millegi eest teha, aga ühel hetkel tekib tungiv vajadus ka oma arveid maksta ja elatist teenida.
G.T.: Tasuta tegemine tähendab ka seda, et sul peab korralik kaamera juba olemas olema.

Kas teie meelest on tavaline, et osa itaalia filmide rahastusest tuleb otseselt kütuseaktsiisist ning koos kõikvõimalike muude sinna kunstlikult lisatud maksudega on bensiini ja diisli hind drastiliselt kasvanud?
Mõlemad: Ei, ei! Siin riigis ei ole miski normaalne!
G.T.: Kütuseaktsiisi arvelt tulnud finantse ei tohi produtseerimiseks kasutada, need on mõeldud filmide näitamiseks. Selle abil hoitakse kinopiletite hinda odavamana ja soodustatakse seeläbi külastuste arvu ning hoitakse tööstust elujõulisena. Pärast Itaalia majanduskriisi ja nihet digikultuuri suunas käib üha vähem inimesi kinodes.

Kas noorel filmitegijal on võimalik näidata oma filme kinos?
G.T.: „La grande bellezza" („Kohutav ilu") produtseeris endise peaministri onupoeg. Huh, selle eest võib nüüd küll vangi minna (*naerab*)... Kui sul on keegi temataoline tegevprodutsendiks ja filmi teise produktsioonifirma omanikuks on Silvio Berlusconi, siis on projekt juba eos mõjukate poliitjõududega seotud. Reaalsus on ikka see, et kui sa prominente ei tunne, siis jääb eelarve automaatselt väiksemaks ja on peaaegu võimatu, et su film kinode programmidesse jõuab.
P.T.: Meil on küll mõned *art house* kinod, kus saab näha sõltumatute kinotegijate linateoseid, ning ka veebiplatvormid, nagu My Movies Live, kust on võimalik vaadata kuutasu eest värsket toodangut. See teenib noortele natukenegi nende raha tagasi. Näiteks meie „Atelier Colla" on internetis kättesaadav. Erandiks kujunevad aga need filmid, mis võidavad suure festivali, siis tellivad levitajad su teose kohe kinodesse. „L'estate di Giacomo" (*„Summer of Giacomo", 2011* – E.T.) näiteks pärjati Locarnos peaauhinnaga ja pärast seda jõudis see ekraanidele nii Itaalias kui ka mujal Euroopas. Üldiselt on olukord sõltumatute ja eksperimenteerivate autorite jaoks siiski ääretult raske – laiem publik ei saa taolistest filmidest aru, nii et kohalik kultuuripoliitika ei soosi neid.
G.T.: Praegu moodustavad lõviosa meie tööstusest ikkagi itaalia komöödiad, mille auditoorium on suurusjärgult teine pärast Hollywoodi kaupa. Isegi „La grande bellezza" on võrreldes tüüpiliste filmidega, mida meie kinodes näidatakse, meistriteos.

Pietro De Tilla. Foto: Gert Look

P.T.: Kõige hinnatumad itaalia lavastajad on praegu Sorrentino, Garrone, Bellocchio ja Moretti – kõik vana kooli mehed eelmisest põlvkonnast. Nende hiiglaste kõrval leidub aga küllaga lavastajaid, kes väntavad hulganisti itaalia *blockbuster*'eid.

Mida te arvate „Kohutavast ilust"? Kriitikud üle Euroopa leidsid üsna üksmeelselt, et see on eelmise aasta parim linateos.
P.T.: See ei ole mu lemmikfilm Paolo Sorrentinolt. Ma arvan, et see on halvim, mille ta kunagi üldse teinud on. Ta viitab siin väga otseselt Federico Fellini „La dolce vitale" ehk siis „La grande bellezza" peaks olema „La dolce vita" kolmekümne aasta pärast. Ent Sorrentino ei ole samaväärne poeet, nagu Fellini kunagi oli. Filmi retoorika on nõrk, see ei ole mõjus ega kübetki veenev.
G.T.: Me räägime praegu vaataja seisukohalt. Me ei väida, et oleksime paremad režissöörid kui Sorrentino. Aga itaallastena meile see film ei meeldinud. Süžee ei olnud paeluv, esimene pool sellest oli parem, aga siis kadus järg ära.

Miks ülejäänud eurooplased seda teie arvates nii väga armastavad?
G.T.: Ilmselt imponeerib neile Itaalia ilu ja dekadentsi hõng. Aga Sorrentino on teinud palju paremaid linateoseid, näiteks „Le conseguenze dell'amore" (*„The Consequences of Love", 2004* – E.T.), mis on võrratu – popp, kaasakiskuv ja väga kunstiline. „La grande bellezza" on samuti peavoolufilm, aga see ei ole põhjus, miks see mulle ei meeldi – kõik Sorrentino filmid on sellised, aga tema varasemad tööd kätkevad endas nii palju enamat.

Kas see film ei meeldinud ainult teile ja üldine vastukaja oli ka Itaalias ikkagi positiivne?
G.T.: Arvamusi on muidugi erinevaid, aga seda kas armastatakse või vihatakse. Enamasti viimast.
P.T.: Ajakirjanikud on kritiseerinud filmi teise poole puhul näiteks eriti pikki kaadreid vanast naisest, kes näeb välja nagu Maria Theresa. Teose sõnum on kokkuvõttes ebaselge.

Kui suur osa itaalia filmitoodangust välisriikidesse jõuab?
P.T.: Eriti mitte. Ainult mõned suured nimed, nagu Garrone ja Sorrentino. Moretti on Prantsusmaal väga menukas, aga itaalia filmidel pole näiteks Ameerikas üldse turgu. Ajad on muutunud, itaalia kino oli kunagi maailma parim, kui tegutsesid sellised geeniused nagu Pasolini, Antonioni, Fellini, De Sica, Rossellini...
G.T.: Euroopa kinokultuuri monopol on selgelt Ühendriikide käes. Meie kohalikus toodangus oli varasemalt nii palju rohkem variatiivsust, komöödiate ja sentimentaalsete filmide kõrval loodi ka näiteks ulmekaid, vesterne ja märuleid. Ma tean, et Quentin Tarantino jumaldab *poliziottesco*'sid (*70ndate itaalia krimifilmid* – E.T.), mis olid inspireeritud sellistest linateostest nagu „Starsky & Hutch". Seal on palju autodega tagaajamist ja *action*'it. Tarantino küsib alati, kui ta Itaaliat külastab, miks siin enam selliseid filme ei tehta, nagu *poliziottesco*'d kunagi olid?

Mida on uus filmitegijate põlvkond endaga itaalia kinokultuuri kaasa toonud?
P.T.: Vanem põlvkond oli väga tugevalt seotud Itaalia ajalooga ning kiindunud sündmuste kujutamisse, mis olid kunagi päriselt toimunud. Uuel generatsioonil on teistsugune vaatenurk ja oma loojutustamise diskursus. Narratiivid ei ole enam lineaarsed nagu vanasti. Palju on Ameerikast tulnud mõjutusi. Põlvkondadevahelist suhtlust eriti ei toimu, liigume nagu kahel paralleeltänaval, mis kunagi ei kohtu.
G.T.: Sagedasti segatakse reaalsust ja fiktsiooni. Peaksid vaatama filmi „La pivellina" (*„Little Girl", 2009* – E.T.), mis räägib ühest tsirkuseperekonnast. Autorid lisasid tegevusse väljamõeldud tegelase, ühe n-ö kadunud imiku, nii et perekond peab leidma tema vanemad ning läbi otsingute jutustavad nad tegelikult ka oma loo. Filmitööstuses on toimunud viimaste aastate jooksul suur murrang. *Crowdfunding*'ust ei pea vanemad tegijad suurt midagi, meie kogusime sellega aga 80 000 eurot, et filmi teha!

Kokkuvõtteks võib vist öelda, et isegi kinokultuuri hällis Itaalias ei ole võimalik filmikunstiga raha teenida, kui just ei tooda lihtsakoelisi komejante.
Mõlemad: Ei ole jah!
P.T.: Vähemalt mitte praegu.
G.T.: Praegu ja ilmselt mitte ka tulevikus. Püüan mitte mõelda rikkaks saamisele, kui filme planeerin. Raha teenimiseks teen ka kommertsprojekte, joogakoolide videoid ja mida iganes.
P.T.: Muidugi tahaksime olla rikkad ja edukad.
G.T.: Aga sina oledki juba rikas! (*Naerab*) Lähme otsime nüüd ühe *gelateria*.

Ootame arvustusi 2013./2014. aasta enim muljet avaldanud või emotsioone tekitanud filmide ja/või seriaalide kohta. Kirjutised võivad olla nii eesti kui inglise keeles.

Pikkus: maksimaalselt 3500 tähemärki (koos tühikutega)
Tähtaeg: 22. mai, tööd palume saata aadressile *emilie@muurileht.ee*

Peaauhind: aasta lõpuni prii pääs kõigile kino Sõpruse filmidele!
Auhindadeks jagame peale kino Sõpruse pääsmete ka heldelt pileteid peatselt hooaja avavasse Katusekinno, kus saab vabas õhus pikutades läbi terve suve väärtfilme nautida. Valiku säravamatest filmi- ja seriaaliarvustustest avaldame Müürilehe 4. juunil ilmuvas suvenumbris ning veebiväljaandes.
Konkursile saadetud tööde seast valib välja parimad viieliikmeline žürii.

PUHAS VÄLJAMÕELDIS

„The Grand Budapest Hotel" (2014, USA, Saksamaa). Režissöör Wes Anderson, stsenaristid Wes Anderson ja Hugo Guinness (Stefan Zweigi ainetel), operaator Robert D. Yeoman, helilooja Alexandre Desplat, osades Ralph Fiennes, Jude Law, F. Murray Abraham jt. 100 min.

Vaatas Emilie Toomela

Pisidetailid võivad pöörata kõik pea peale – näiteks üksikud vägivallastseenid muidu humoorikas filmis, mis muudavad kogu linateose tõlgendamist. Wes Andersoni nüansseeritud, delikaatne kunstimeel on toonud vaatajateni taaskord ühe peenelt orkestreeritud terviku, mille külluslik lilla värv, minikondiitritooted ja luksuslik hotell fiktsioonilises Zubrowkas panevad argipäeva unustama. Järjekorras kaheksas täispikk film „The Grand Budapest Hotel" on toonud Wes Andersonile pärast „The Royal Tenenbaumsi" ka seni suurima vaatajahulga ja kassatulu.

Kui panna roosasse hotellimaketti kokku hertsoginnad, šarmantne hotellipidaja Monsieur Gustave H. (Ralph Fiennes) ja teda taga ajavad mõrtsukad, siis valmib film, milles kajastuv rusikaõigus ja tume atmosfäär on Andersoni töös esimest korda esiplaanil – isegi alati malbe Adrien Brody on hoopis pika musta mantliga kuri Dmitri. Režissööri mis tahes eelneva kinotüki puhul võib näha vägivalda ja ebaõiglust, mis on olnud justkui peidetud meelelahutuslikkuse alla. Surm on keskne teema pea kõigis Andersoni filmides: „The Life Aquatic with Steve Zissous" jahib Bill Murray' mängitud peategelane tapjavaala, kes tema partneri nahka pistis, „Fantastic Mr. Fox" kujutab endast *hommage*'i Roald Dahlile ja „The Darjeeling Limited" kirjeldab kolme venda, kes saavad taas kokku aasta pärast oma isa matmist. Tulevikus tasub surma käsitlemisel Andersoni filmides silma peal hoida, kuid seda pole ilmselt tarvis ka üle tõlgendada. Viimse tunni saabumise üle naermine on väga eluterve ja orgaaniline osa tema linateostest.

„The Grand Budapest Hoteli" süžee on kirjutatud Stefan Zweigi ainetel, enim on kriitikud loonud paralleele postuumselt ilmunud „The Post Office Girli" ja 30ndate lõpus lugejaid kaasa elama pannud novelliga „Beware of Pity". Neid köiteid uurides tundub, et kinolinale on toodud pigem üldmeeleolu, kuid kõige konkreetsemaid seoseid näeb autobiograafias „The World of Yesterday", mis avaldati 1942. aastal pärast Zweigi suitsiidi. Juba esimestest lehekülgedest, hüvastijätukirjast maailmale ja sõpradele, tunneme ära „The Grand Budapest Hoteli" vaimsuse, igatsuse vana Euroopa hiilguse järele. Räägitakse ka seksuaalsetest tabudest, mida Monsieur Gustave H. tegelaskuju rikaste vanaprouade buduaarides koomiliselt läbi mängib.

Vägeva filmi inspiratsiooniks olnud kirjamehe patsifistlik mõttelaad ja juudi päritolu asetavad linateose ka poliitiliselt tõeliselt huvitavasse konteksti. Politoloog ja filosoofia õppejõud Hannah Arendt, kelle Margarethe von Trotta 2012. aastal samuti ekraanile tõi, on paljude üllatuseks Zweigi eilse maailma memuaarides sõnastatud apoliitilisust väga tugevalt kritiseerinud. Arendt leidis, et üks peamisi põhjuseid, miks juute II maailmasõja ajal nii ulatuslikult represseeriti ja hävitati, seisnes selle rahva eestkostjate leiges poliitikas ning selgete seisukohtade võtmatajätmises. Käesoleva filmi esteetika kõneleb sellest, kuidas ka sõjavägede saabudes jätkatakse hotellis elu, nagu poleks midagi juhtunud, hoitakse kirsid tordil ja teeninduse kvaliteet viimase peal. Apoliitiline suhtumine riikidevahelistesse suhetesse on praeguselgi hetkel toonud globaalselt kaasa ebaadekvaatse poliitilise reaalsuse. Ameerika lavastaja ei väsi intervjuudes rõhutamast, et tema filmi ajastu, riik ja võttepaik on kõik puhas väljamõeldis, mis tuletab meelde suuremaid mõtteliine dekaadide, riikide ja tõekspidamiste kadumisest.

Anderson on muutunud nostalgiliseks nostalgia enda järele ning järgib oma viimases filmis üsna jäigalt struktureeritud malli. Stsenaariumi aegruumil on kolm kihti. Esiteks tütarlaps, kes loeb raamatut, ja seejärel vana kirjanik (Tom Wilkinson), kes jutustab, kuidas ta selle looni jõudis. Suurema osa linaajast võtavad aga

habemes Mr. Moustafa (F. Murray Abraham) meenutused möödunud päevade särast hotellis Grand Budapest, mida ta jagab nimetatud teose veel sirepalgelise autoriga (Jude Law). Vanaduspäevi veetvad ja samade karakterite nooremad versioonid ei sarnane sugugi üksteisele – vanahärra F. Murray Abrahami ja Guatemalast pärit Tony Revolori juures annab ühiseid jooni ikka väga pingsalt otsida, ometi kehastavad mõlemad kunagise pakikandja Zero Moustafa tegelaskuju. Üksteise järel avanevate eesriietega jutustust saadavad detailide virvarr, markantsed karakterid ja kuulsate näitlejate kooslus. Tähelepanu George Clooneyle *cameo*-rollis suures tulistamisstseenis!

Sissejuhatavas kaadris olev „Autori" monument, mille juures pingil istuv tüdruk linateoses esitatavat narratiivi raamatust lugema hakkab, on üks järjekordne krüptiline detail Andersonilt. Aurahade rohkus pjedestaalil räägib sellest, kuidas publikum jääb armastama inimesi loometöö taga ka aastaid pärast nende lahkumist – ilmselt isegi rohkem kui teoseid endid. Wes Anderson on üks neist meie aja filmikunstnikest, kes on uuristanud endale niši maailma kullavaramus. Kui mitte mõnda teist filmi, siis just seda tasub vaadata kinos, ja linastusest kujuneb mälestus, mis võiks jääda kalliks ka aastaid-aastaid hiljem.

EKSISTENTSIALISM ON ARMUNUD NIHILISMI

„True Detective" (2014–..., USA, HBO). Looja-stsenarist Nic Pizzolatto, lavastaja Cary Joji Fukunaga, osades Matthew McConaughey, Woody Harrelson, Michelle Monaghan jt.

Vaatas Sander-Ingemar Kasak

„Death created time to grow the things that it would kill." On raske leida tabavamat tsitaati „True Detective'ist", mis võtaks paremini kokku, millest kõnealune teleseriaal räägib. See on eksistentsialistliku filosofeerimise ehedaim ekraniseering, mis seni eetris olnud, ning järjekordne argument selle poolt, et me elame rikkaliku teemavalikuga teleseriaalide kuldajastul. Sarimõrvarite jahtimisele pühendatud sarju on küll teiste seas hulganisti, kuid vähesed küündivad niivõrd kõrgele intellektuaalsele tasemele kui „TD".

Käesoleva seriaali esimest hooaega jälgides näeme, et seitsmeteist aasta vältel mõrtsuka jälitamisele keskenduv süžeeliin, mis on manatud meie ette osaliselt retrospektiivselt läbi kahe väga eriilmelise detektiivi silmade, on hoolimata põnevusest kõrvaline – see on vahend, andmaks edasi ühelt poolt eksistentsialismi ja teisalt nihilismi, millest sari on läbi imbunud. Elufilosoofilisi ideid söödab publikule ette Rustin Cohle, kelle mustade mõlgutuste kuulajaks on enamasti tema paarimees Marty Hart. Esimest neist mängib Matthew McConaughey, kes on muutunud viimastel aastatel palja ülakehaga romantilistes komöödiates ringi jooksvast ilueedist tõsiseltvõetavaks näitlejaks. Piinatud intellektuaali võrratu kehastamine on uueks etapiks artisti karjääri tõusujoonel. Tema partnerit kehastab samuti staarikaliibriga Woody Harrelson, kelle tegelaskujul on suus tihti mõru maik Rusti sartrelikest ängist nõretavatest filosofeerimistest ning kes üritab näha elu helgemas valguses, kuid on samuti oma deemonitest vaevatud. „Mad Menist" juba tuttav dringilembus on omane ka nendele meestele ning paneb imestama, kuidas nad oma töö alkoholiga käsikäes üldse tehtud saavad.

„TD" kandvaks jõuks on elu mõtte(tuse) üle arutlemine, kuid teisalt võib öelda, et see on sarja üheks nõrgaks küljeks. Vääritimõistmise vältimiseks: tegemist on väga sisuka looga, kuid pidev mõtisklemine aeglustab suuresti sarja tempot. Hilisõhtul pärast pikka päeva ei ole seda soovitatav ette võtta, sest silmalaud muutuvad siis enneolematult raskeks. Kuid on ka hetki, mis võiksid surmväsinuidki üles äratada. Näiteks neljanda episoodi lõpus näeb kuue minuti pikkust katkematut kaadrit ühest hoogsaimast momendist „TDs", kus pinged on viimseni üles kruvitud ning Rust näitab oma märulikangelaslikku poolt. Lisaks nii mõnelegi unustamatule stseenile kätkeb seriaal muljetavaldavaid visuaalseid maiuspalu Louisiana tühermaa atmosfäärist. Erinevalt tüüpilisest stsenaristide armeest, mis näib iga kaasaegset seriaali teostavat, luuakse nauditavalt terviklik esimene hooaeg, mille kõik osad on kirjutanud üks käsikirjameister, Nic Pizzolatto, keda saadab läbi kõigi episoodide seni peamiselt täispikkade linateostega tuntust kogunud lavastaja Cary Joji Fukunaga. „True Detective" on kõigiti teretulnud vaatamine iga tele- ja filosoofiasõbra päevakavas. Vaatajad, kes kaotavad arvukate episoodidega sarjade puhul enamasti järje, saavad vabamalt hingata, sest üks hooaeg koosneb kompaktselt kaheksast osast, millest viimases tõmmatakse kõik otsad kenasti kokku. Teise hooaja valmimine on kinnitatud ning seda võib oodata järgmise aasta jaanuaris.

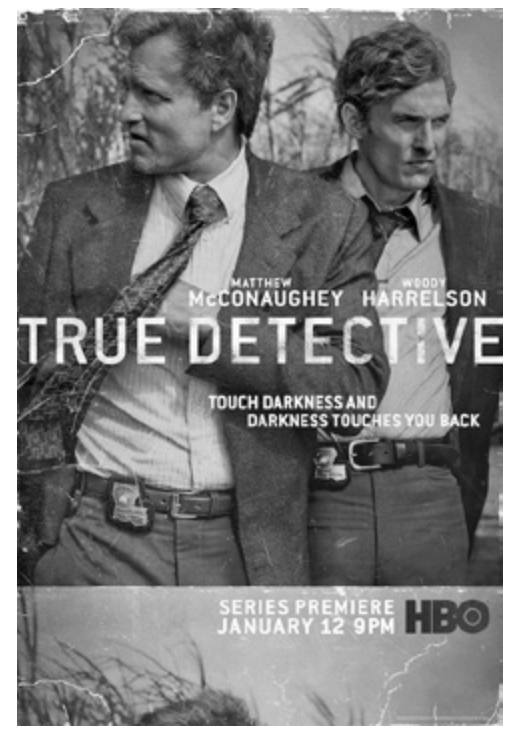

UUS EESTI ANIMATSIOON: ANU-LAURA TUTTELBERG

Küsis Epp Salulaid

Intervjuu noore nukufilmitegijaga, kellele meeldib luua sürrealistlikke maailmu, mis on täiesti usutavad, sest vaataja teab, et seal on kõik võimalik.

Peagi esilinastub Anu-Laura Tuttelbergi uus nukufilm „Teisel pool metsa", mille idee pärineb kunagiste EKA animatsiooniõpingute ajast. Endises Ants Laikmaa stuudios, Anu-Laura kodumaja pööningukorrusel Tatari tänaval, valmis koostöös Nukufilmiga miniatuurne väliskeskkond.

Anu-Laura Tuttelberg. Foto: Epp Salulaid

Kuidas sa ennast nukufilmitegijana tunned?
Esimese nukufilmi tegin ma koolis, kus olid selleks suurepärased võimalused. Kui hakata pärast õpinguid filmi tegema, siis peab kõik ise välja võitlema ja raha taotlema. Koolis on loometegevuseks vajalik olemas: ruumid, tehnika ja juhendamine. Toetust pakuvad ka pika traditsiooniga stuudiod, kust on võimalik nõu küsida ning kuhu ka hiljem tööle minna.

Kas filmitegemine on peale magistriõpingute lõpetamist sinu jaoks muutunud?
Ma tunnen, et ei vaja enam nii palju tuge. Alguses oli suunamine ja julgustamine vajalik. Kohe ei ole ju kindel, et see, mida teen, on ka midagi väärt. Koolis on hea, et on toetavad õppejõud.

Kuidas tunned ära „õige" idee?
Aja jooksul kogunevad ideed, mille seast valida. Üritan neid ka ühendada, sest mõtted kipuvad ikkagi mingil määral kattuma. Hilisema protsessi käigus areneb ja sünnib lugu, mis seejärel käiku läheb.

Miks ja kellele võiks sinu viimane film huvi pakkuda?
Minu jaoks on filmitegemine kunst ja vaadata võiks see, kellele kunst huvi pakub. „Teisel pool metsa" on suunatud pigem täiskasvanutele, kuid ka lastele võiksid minu arvates sellised filmid meeldida. Nad vaatavad hea meelega linateoseid, mis ei ole spetsiaalselt neile tehtud. Lapsed näevad seda lihtsalt hoopis teistmoodi.

Kuidas kirjeldaksid erinevusi, mida laps ja täiskasvanu sealt leida võivad?
Laste puhul olen tähele pannud, et nad otsivad lugu. Nad jälgivad ühte tegelast ja tema käekäiku ja ootavad vastuseid. Vaatavad, kuidas ta seal liigub, ja hakkavad küsima, et mis temast saab ja mis edasi juhtub, kuhu ta jõuab? Täiskasvanute jaoks võib süžee olla abstraktsem või metafüüsilisem. See film ei ole mõeldud ainult lineaarse narratiivi esitamisena, kuid seal on oma lugu.

Millele viitab nimi „Teisel pool metsa"?
Film räägib tegelase arengust tema elutee käigus. Jõudmine end ületades värskele arusaamisele ja uude olukorda. Samas on seal vahel veel muinasjutt, mis leiab aset metsas. Linateose pealkiri sobib ka muinasjutule. Üks põhiteemadest selles filmis on aeg. Kaadrid on üles võetud, kasutades loomulikku valgust, millest tuleneb omalaadne vilkumine. Nukk tegutseb sujuvalt, aga taust pulseerib, on mingis teises momendis. See toob väikese nihke aja kulgu ning teadvustab vaatajale, et tegemist on nukuanimatsiooniga. Nukk on tehtud niiskest savist ja tema kehapinna animeerisime pidevalt liikuvaks. Nuku enda kulgemine on harmooniline, aga materjal, millest ta valmistatud on, elab justkui mingit teist elu, mille ümber kogu keskkond suriseb ja säriseb.

Kui tähtis on materjal?
Minu väga kindel eesmärk on oma tegelasi just läbi materjalide edasi anda. Tüdruk on savist, tema on peategelane, kelle toimetamisi me jälgime. Teised on puidust ja meenutavad vanu mänguasju. Nende materjal on staatiline ja kindlaksmääratud. Tüdruk on see, kes voolab ja muutub. Ta möödub läbi keskkonna teistest, kes on kõik oma rollis kinni, ning ei lase ennast neist häirida. Ta võib küll ehmuda, aga kohaneb kiirelt uue olukorraga ja läheb järgmisesse kohta ning jõuab järgnevatesse seisunditesse.

Millised on nukufilmi eelised võrreldes teiste meediumitega?
Mulle meeldib kinematograafiline pilt. Meeldib mängufilm ja nukufilm, mis on realistlik. Ma eelistan kõikidest erinevatest variantidest nukuanimatsiooni, kuna selle tehnikad on palju vabamad. Mängufilm on alati keskkonda ja sündmusi kujutades piiratud teatava realismiga. Nukufilmis võib ükskõik millise eseme või olevuse oma tegelaseks võtta ja ikkagi jääb täiesti piiramatult võimalusi keskkonna kujutamisel. Saan luua sürrealistlikke maailmu, mis on täiesti usutavad, sest vaataja teab, et seal on kõik võimalik. Panen kokku mikrouniversumeid justkui mittemillestki, kasutades selleks erinevaid pindu ja äratuntavaid materjale. Tulemus on hästi hoomatav ja ka füüsiliselt tajutav, väike kompaktne mikrokosmos. Mängufilmi puhul on teistsugune mänguruum. Näitlejal on oma keel, näitlemisviis. Teda saab küll juhendada, aga mitte lõpuni nii liikuma panna, kui sooviks. Nukke liigutad sa nii, nagu ette kujutad, sest ise nad ei tee mitte midagi. Mulle see meeldib. Aga tundub, et näitlejaid meeldib mulle ka kasutada. Selles filmis on esimene ja viimane osa pikselleeritud, nii saab ka inimest nagu nukku suunata, teda kaader kaadri järel ise juhendada.

Miks sa kasutad näitlejaid? Kas selleks, et tuua rohkem esile inimkeha ning loodud maailma vahelisi erinevusi?
Jah. Inimese maailmast tekib nukumaailm. Alguses näed laual potililli ja siis saab sellest mets, aga need lilled on ikka veel seal alles.

Mis sul järgmisena plaanis on?
Mul hakkab juba tekkima tahtmine uut filmi luua. Praegu teen Nukufilmis Ülo Pikkovi linateosele kujundust. Selle nimi on „Tikk-Takk" ning see räägib kellassepast.

Vaheldusena on hea lisaks oma töödele ka teiste projektides kaasa lüüa.

Mis inspireerib sind uut looma?
Kui ma hakkan uut filmi tegema, siis leian inspiratsiooni fotograafiast, arhitektuurist ja keraamikast. Alustan alati vormist, mind huvitavad materjalid ja nukud. Uurin nukkude ajalugu ja vaatan neist palju pilte. Arhitektuur on ruum, kuhu nukk paigutada. Nendest mõtetest tekivad vorm ja idee paralleelselt.

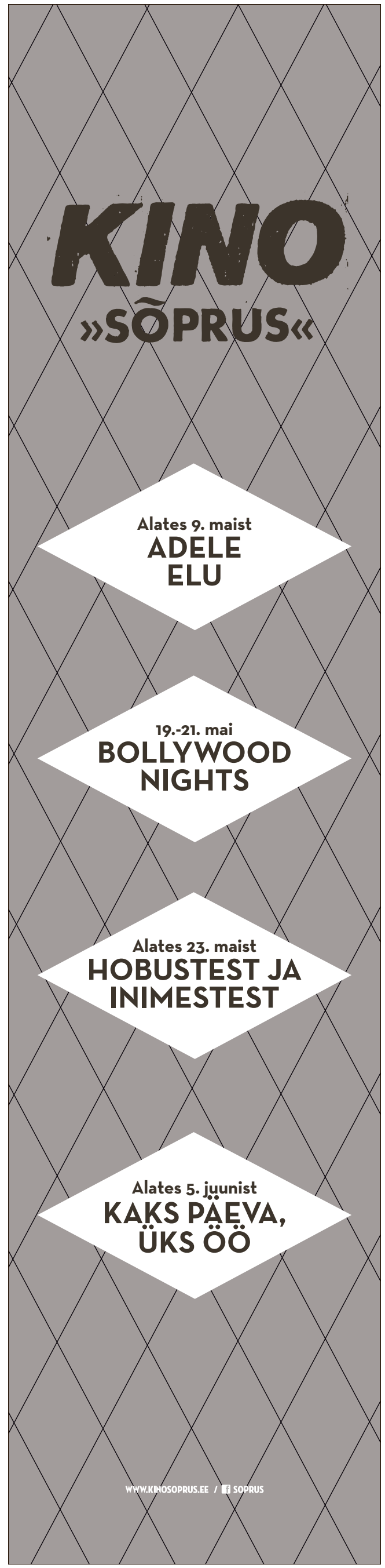

VEEBIKAARDI ABIGA KOHALIKKU MAASTIKUARHITEKTUURI AVASTAMAS

Karin Bachmann

Sait *maastikuarhitekt.edicypages.com/et* koondab kokku moodsa vormi, kasutusviisi, põneva lahenduse või muu eripära poolest huvipakkuvad objektid Eestis.

Nüüdisaegse maastikuarhitektuuri veebikaardil võib näha alates XX sajandist rajatud objekte. Kuna olemas on eraldi mõisaportaal ja mõisaparke on juba piisavalt uuritud, siis neid käesolevalt kaardilt ei leia, kuid teisi rajatisi saab otsida jooksvalt täieneva kategooriate nimekirja alusel: tänav, surnuaed, ajutine objekt, väljak, park, eriotstarbeline objekt, taristu, militaarobjekt, mälestusmärk, väikevorm, spordiväljak, maastikukunst jne. Otsingut on võimalik teostada ka aastaarvu või autori alusel ning iga objekti juurest leiab väikese teksti taiese ajaloo, autori jm kohta. Valik on tehtud lähtuvalt rajatise ajastuomasusest ja erilisusest omas kategoorias. See tähendab, et kõike leitut ei ole üles riputatud, vaid kaardistajad on iga objekti eraldi põhjalikult analüüsinud. Kaardi koostamisel on arvestatud ka erialaturisti vaatevinkliga: kas tal on mõtet sõita millegi nägemiseks Eesti teise otsa või pole see seda väärt. Töö teises etapis on plaanis kaardistada maastikuarhitektuuriobjekte, mis jäävad linnadest välja, ning teha kaart kättesaadavaks ka inglise ja vene keeles. Etteruttavalt tuleb öelda, et ideaalis võiksid nii nüüdisarhitektuuri, -disaini kui maastikuarhitektuuri (ning miks mitte ka kohvikute) kaardid olla omavahel tihedalt lingitud, nii et sellest teemast huvitatud sise- või välisturistil oleks mugav ka nutiseadmes reisiprogrammi koostada. Järgnevalt teeme väikese ülevaate mõnest märgitud objektist, mida antud maastikuarhitektuurikaardilt leida võib. Kasutatud on refereeringuid Anna-Liisa Undi, Merle Karro-Kalbergi ja Evelin Reimandi uurimustest.

Maarjamäe memoriaal

Autorid Allan Murdmaa, Matti Varik, Jüri Palm, Ants Mölder, Riho Kuld, Vello Hütsi. Valmis aastal 1987.

Maarjamäe memoriaal on mastaapne modernistlik avarate murupindadega tehismaastik, mis on seotud oskuslikult olemasoleva keskkonnaga, vaateid on osavalt suunatud ja kõik kokku õhkab igavikulisust. Orgaaniliselt põimuvad omavahel meri, maapind, massiivne dolomiitsein ja taevalaotus.

1965. aastal toimus võistlus parima idee leidmiseks Maarjamäele rajatava nõukogude võimu eest võidelnute ja Eesti NSV silmapaistvate tegelaste memoriaalansambli rajamiseks. Kompleks asub looduslikult äärmiselt pretensioonikas kohas, kus ühelt poolt seab piirid paekallas, teisalt Tallinna laht. Kui suurem osa memoriaalansamblitest oli enamasti üle kuhjatud kõikvõimalikust nõukogude sümboolikast – viisnurgad, sirbid, vasarad, ordenid jne –, siis Allan Murdmaa, kompleksi üks autoritest, pidas oma suurimaks saavutuseks just seda, et suudeti sellist sümboolikat vältida.

Maarjamäe memoriaal. Foto: maastikuarhitekt.edicypages.com

Memoriaalansamblile oli plaanis kanda ligi 200 nõukogude võimu eest hukkunu nimed. Kuna aga isikutes kokkuleppele ei jõutud, jäid need kivisse raiumata.

Memoriaal oli plaanis ehitada kolmes etapis, millest lõpetati ainult kaks. On väidetud, et Maarjamäe ehitamine jäi pooleli kopterilennu tõttu, mille käigus avastati, et memoriaali promenaadid moodustavad rohelise murupinna taustal risti kujutise ehk kristliku sümboli, mille kasutamine oli Nõukogude Liidus keelatud. Väidetavalt olevat probleeme olnud ka skulptor Matti Variku skulptuuriga „Ema ja laps", mida tõlgendati Maarja kujutisena. Murdmaa pidas seda väidet absurdseks ja kinnitas, et kindlasti polnud eesmärgiks integreerida memoriaali kristlikku sümboolikat. „Teed ikka ristuvad," ütles ta.

Trepid Vabaduse väljakul. Foto: maastikuarhitekt.edicypages.com

Vabaduse väljak

Autorid Andres Alver, Veljo Kaasik, Tiit Trummal. Valmis aastal 2009.

Vabaduse väljaku lugu algab XX sajandi alguses, mil linnamüüriäärsest Heinaturust sai 1910. aastal Eestimaa Vene riigiga ühinemise 200. aastapäeva puhuks rajatud esindusväljak. Väljaku keskele paigutati tsaar Peeter I monument ning turuplats nimetati ümber Peetri platsiks. Sellisena püsis väljak I ilmasõja lõpuni, mil iseseisvunud Eesti võttis 1922. aastal monumendi maha ning nimetas platsi ümber Vabadusplatsiks. Kümnendi lõpul korraldatud võistluse tulemusel sai arhitekt Erich Jacoby kavandi järgi väljak ka uue ilme. Kolmekümnendate jooksul rajati väljaku ümber esindusfunktsiooni toetavad hooned: kindlustusseltsi EKA maja ja Tallinna Kunstihoone, hotell Palace ning EEKS-maja.

Nõukogude ajal sai Vabaduse väljakust Võidu väljak ja see nimi oli kasutusel kuni 1988. aastani.

Taasiseseisvunud Eestis asuti vahepeal parklaks muutunud väljaku esindusfunktsiooni ja tähendust uuesti elustama. Pärast luhtunud 1993. aasta võistlust korraldati uus konkurss alles 1998. aastal. Arhitektide Andres Alveri, Veljo Kaasiku ja Tiit Trummali võidutöö seadis esiplaanile katkematu väljakuruumi tekitamise ning kolmemõõtmelisuse võimendamise, et väljak omandaks lisaks tasapinnale oma volüümi bastioni, maa-aluse parkla, trepistike ja valgustimastide koosmõjus. Esialgse idee kohaselt liitus traditsioonilisele ristkülikule ümber Ingeri bastioni kaarduv, Okupatsioonide Muuseumini ja sealt edasi Hirveparki painduv lai koridor, ent selle väljaehitamine on tänaseni kahtluse all. Väljak ja Vabadussõja võidusammas (autorid Rainer Sternfeld, Andri Laidre, Kadri Kiho ja Anto Savi) avati pidulikult Eesti Vabariigi taasiseseisvumise aastapäeval 20. augustil 2009.

Kui jätta kõrvale monumendiga seonduvad tulised tunded, on linn väljaku kiiresti omaks võtnud. See on oluline kohtumis- ja ajaveetmispaik, lavaks pidulikele sündmustele ja ristumiskohaks igapäevastele liikumistele. Oma mastaapsuse ja lihtsusega on väljak andnud Tallinnale uued iseloomujooned – tolerantsuse ja avatuse. On tekkinud olukord, kus multifunktsionaalne vaba pind võimaldab ja kutsub esile kõikvõimalikke planeeritud ja juhuslikke tegevusi. Tekib küsimus, kus ja kas üldse enne koos spordiüritustele kaasa elati, tasuta kontserte anti, näitusi korraldati või ekstreemsporti harrastati. Kõik neist pole uued sündmused, ent uus on see, et need toimuvad kõigile nähtavalt ja kättesaadavalt ning avalikumast avalikult linna südames.

KEKi peahooned Raplas ja Viljandis

Autorid Toomas Rein (Rapla), Harry Šein (Viljandi). Valmisid aastatel 1977, 1982.

Kolhooside ehituskontorite arhitektuuriansamblid paistavad tänasesse päeva raskesti usutavalt glamuursetena, vaatamata nende praegusele viletsusele. Justnagu oleks kaduma läinud mingi õnneaeg, kus kõik oli võimalik: tellijad järgnesid arhitektile pimesi, tootjad lõid uudset kaupa ja ehitajad realiseerisid õhulosse. Tegelikult valitses ju päris totralt tagurlik aeg, kus protsessid ei toiminud õigetel alustel ja vahendid ning kvaliteet erinesid praegustest nagu öö ja päev.

1970ndatel esile tõusnud Tallinna koolkonna arhitektid said ainest nii lääne eeskujudelt (Le Corbusier, Kahn, Aalto, Venturi, Frampton) kui I vabariigi puhtast funktsionalismist. Uued loodavad keskkonnad pandi toimima ühtsete tervikutena, kompleksis olid ühendatud arhitektuur, maastik, sisekujundus, skulptuur, massiivsed arhitektoonid, pannood, infograafika ning pisivormid, nagu eritellimusel valgustid või sisseehitatud mööbel. Suurprojektid olid „kunstide sünteesid", mille väljundiks terviklikud esteetilised keskkonnad siseruumide hierarhia, hoovidesüsteemide, kompleksisiseste tänavate ja elu- ning ühiskondliku funktsiooni selge seotusega.

Ulmeliste, ekspressiivsete vormidega hooned ei olnud seega tollase generatsiooni kõige tähtsamaks väljendusviisiks. Modernismile vastanduvalt otsiti võimalusi, kuidas muuta varasem tuimalt staatiline vorm ajas dünaamiliseks, kuidas linnaehitus tuleks muutustega kaasa. Harry Šein kirjutab 1978. aasta Sirbis ja Vasaras: „Projekteerimise objektiks ei ole esemed, vaid seosed nende vahel, nende seoste muutumine. Neljamõõtmelise välja struktuurielemendiks on sündmus: ajas muutuv objekt. Uuenev inimene sünnitab uue esemelis-ruumilise keskkonna, see omakorda uuendab inimest." Ruumi kasutajale püüti anda võimalus laiema mänguruumi kasutamiseks, mis oli tüüpprojektide kõrval hoopis midagi muud.

Koolkonna 1978. aasta ülevaatenäitusel kirjeldas Tiit Kaljundi oma kriitilisel planšetil Rapla KEKi peahoonet kui Archigrami õhulaeva, mis „viib kirevaid kultuurisündmusi linnast linna". Hoone mõjus väikelinnas uudse linnaaktiveerijana, täiustades teistsugust suhtumist kehastava hoone kaudu linnapilti ja lisades sellesse tegevusi. Toomas Reinu üks suurejoonelisemaid töid suhestab ekspressiivse tahulise hoonemahu külgneva maastikuga. Erinevalt Linda kolhoosi peahoonest Kobelas, kus Rein on hoone ning terrassid tundlikult olemasolevasse olukorda istutanud, on Raplas maastik hoonest lähtuvalt organiseeritud. Hoonemahu astmikpüramiid on „mahulise klišeena vajutatud pargialale" ja mõjub lavastusena – maastik on hoone juurde sobivaks orkestreeritud.

Ka Viljandi KEKi peahoone puhul oli tugev rõhk sise- ja õueruumi seotusel. Harry Šein lõi oma loomingu parima kompleksi maapinnalt algavatest terrassidest, mis kõrgemal hooneks kasvavad. Mitmefunktsiooniline administratiivhoone paiknes programmiliselt siiski linnakeskusest liialt kaugel, et pakkuda kasutajale kõike, mis linnakeskkonnas mõeldav. Suurte tehasehoonete vahel seisab ta praeguseni üksinda.

Tamula rannapromenaad. Foto: Merle Karro-Kalberg

Tamula rannapromenaad

Autor Andres Viitkar. Valmis aastal 2012.

Nõukogude võim tekitas Eesti linnades situatsiooni, kus vesi oli linnast eraldatud ja vee äärde jalutama minek enamasti seotud riskiga saada karistatud. Seepärast ongi veeäärsed linnad enamasti veekogule selja pööranud. Sellest, et olukord on muutumas, annab tunnistust ka viimasel kümnendil hoogustunud rannapromenaadide ehitus. Võrus asuv 800-meetrine Tamula rannapromenaad on mõeldud ühendama linna, Kreutzwaldi parki järve ja rannaalaga. Tamula järve äärne rand on suviti kohalikke peesitajaid täis. Uus promenaad toimib piirkonna aktiveerijana, toob randa rahvast ka teistest linnadest ning annab rannale aastaringse aktiivsuse. Betoonkividest looklev tee on täis tervisesportlasi – küll rattaga, küll jalgsi, küll kepikõndi tegemas.

Projekti autori Andres Viitkari sõnul järgib kujunduse vormikeel ühelt poolt kaare ja ringi teemat, lähtudes Tamula järve lopergusest kujust ja Võru linna nimest, teisalt vastanduvad sellele lihtsad kandilised ja sirged vormid, mis haakuvad linna rangelt ruudukujulise teedestruktuuriga, mille kiired rannaalaga nii mitmeski kohas lõikuvad. Värvilahenduses, mis pigem sulandub ranna kollase liiva tooniga, kui vastandub sellele, on kasutatud omavahel harmoneeruvaid sooje toone – tumepruun, vandel, pastelne oranž. Buketi liidab tervikuks betooni liivakollane lõunamaine varjund.

Pärnu rannapromenaad

Autor Lootusprojekt. Valmis aastal 2006.

Pärnu kuurorti ajalugu ulatub tagasi aastasse 1838. Suurem osa Pärnu rannaehitisi püstitati 1930ndatel, kui tervise edendamise liikumine muutus populaarseks. Nüüd on taas võimalus Pärnus ka „promeneerida" – promenaad pakub tegevust neile, kes liival päevitada ei taha, ning hõlbustab ühtlasi ranna aastaringset kasutamist. Pärnu rannapromenaad jätkab rannaehitiste sarja traditsiooni, samas on see omal moel esimene pääsuke kohalike rannapromenaadide tüpoloogias, mida on püstitatud viimase kümnendi jooksul nii Tamula äärde, Narva-Jõesuusse kui ka Haapsallu.

Looklev promenaad on loogiliseks ühenduseks kuursaali ja veekeskuse vahel ning pakub liivaluidete keskel erinevaid ruumielamusi – avaraid ja kitsaid, aktiivseid ja passiivseid. Suletud vaated vahelduvad avatud platvormidega. Laiad puitpingid, mida võib ka lesimiseks kasutada, on paigutatud kibuvitsapõõsaste vahele, et tekitada eraldatud istumiskohti. Pinnad ja struktuurid on erinevad – betoonkivi ja munakivi asenduvad liivaluidete vahel laudteega, mis annab promenaadile vahemereliku ilme. Ka vee-elemendid tõmbavad tähelepanu – purskkaev, kus saab veejugade vahel jalutada, on küll maailma mastaabis ammu kasutatud võte, kuid Eesti kontekstis ainulaadne.

Eduard Tubina monument Tartus

Autorid Veronika Valk, Aili Vahtrapuu, Louis Dandrel (heli). Valmis aastal 2005.

Installatsiooni eellooks on 2004. aastal korraldatud võistlus, mis otsis parimat lahendust helilooja 100. sünniaastapäeval avatavale monumendile. Võidutööks valiti interaktiivne osalusinstallatsioon, mis lubas möödujal ja sisenejal Tubina loomingust ise helirea koostada, kui orkestrimummudele sekundeerivaid gonge seinal tümitada. Vanameister ise näitab linnale (kuue)saba ja märgib sellega Vahtrapuu kommentaari kohaselt soovi suhelda muusikamaailmaga, mitte juhatada alllinna ostuvooge. Omas ajas ja kohas avaldas töö kenasti muljet. Puhta puusliku asemel laiendas võidutöö monumendi kogu väljakule ja helide kaudu kaugemale nii ajas kui ruumis. Tartu südalinnas on praegu Tubinat ja botaanikaaia kollektsiooni arvestamata kaheksa inimese täisfiguurist skulptuuri (ja loendamatult büste tahukatel). Kaheksa (pluss) sõnasõnalist tuima metallpersooni, kes ümbritsevasse ruumi kuidagimoodi ei sekku. Juba ammu ei paku see meedium linnaruumis erilist pinget. Nii ei tule ka üllatusena, et monument kui selline on linnaruumi osana juba pikalt kahtluse alla seatud. Lewis Mumford viitas „monumendi" absurdsusele juba 1938. aastal, nentides, et ka tollases modernistlikult progressiivses ja tõtlevas linnakeskkonnas mõjusid monumendid õõnsate irvitustena minevikust, millega kaasaja ruttaval publikul ei teki mingisugust seost.

Tubina nööbid lubavad monumendis osalejal vähemasti istet võtta, seenelt seenele hüpelda või eemalt lihtsalt puhast mummude rütmikordust nautida – ajule on korrapära sisse kodeeritult imponeeriv, silm otsib automaatselt kordust ja meel tahab jadasid jätkata. Kel hüpelda pole plaanis, saab kontakteeruda installatsiooniga ka lihtsalt kui tapeediga või luua punkte ühendades uusi kujundeid ja kirjutada mõttes roppe sõnu. Objektist on loodud midagi rohkemat kui lihtsalt asi, keskkond moodustub inimese sekkumisel – ei pea tarbima puhtalt seda, mille keegi sulle on loonud. Ruum on siin mänguvahend.

Eduard Tubina monument Vanemuise teatri ees. Foto: Veronika Valk

Maastikukaardi leiad aadressilt maastikuarhitekt.edicypages.com/et. *Koostaja-haldaja MTÜ Kino, toetaja Eesti Kultuurkapital, veebirakenduse tegi Fraktal OÜ.*

ANARHITEKT

KADRI KERGE

Kadri Kerge on elanud viimased kolm aastat New Yorgis ja töötanud seal arhitektuuribüroos Asymptote Architecture. Ta on õppinud arhitektuuri Eesti Kunstiakadeemias ja Lõuna-California arhitektuuriinstituudis ning omandas magistrikraadi Viini rakenduskunsti ülikoolis (Universität für Angewandte Kunst Wien), ühtlasi on ta koos Maris Kergega ministriks multidistsiplinaarses Arhitektuuriministeeriumis.

Foto: erakogu

Mis on ulme?
Elu on ulme, erinevad paralleelmaailmad, mis eksisteerivad samaaegselt. Näiteks unenäod – astraalmaailm, kus me iga päev kõik käime. Lendan ringi ühest unest teise ja piire pole. Elu viib kokku eriliste inimestega ja kõik, keda olen kord kohanud, käivad hiljem täiesti uutes situatsioonides ja seostes minu unenägudest läbi.

Mis on funktsionaalsus?
You do not need to leave your room.
Remain sitting at your table and listen.
Do not even listen, simply wait, be quiet still and solitary.
The world will freely offer itself to you to be unmasked,
it has no choice, it will roll in ecstasy at your feet.
Franz Kafka

Keskendumine ainult neile asjadele, mis juhtuvad praegu. Kui teed kolme asja korraga, siis on fookus laiali. Keskendumine olevikuhetkele. Tuleviku jaoks ei saa ette ära olla, samuti ei saa minevikku muuta. On ainult praegu.

Mis on koht?
Kohtade, keskkondade, ruumidega on mul taju, et kui suudame väljuda mentaalsusest ehk mälust, mis aheldab meid mälestuste külge mingist kohast/ruumist, takistades tajumast reaalsust, siis on meil võimalik vaadata kõike ümbritsevat iga päev täiesti uue pilguga. Siis on kõik kogu aeg äge.

New Yorgis elades on minu „lemmikkoht" valgus. On tavaline, et mõnikümmend minutit enne päikeseloojangut muutub taevas postkaardiliku linnapanoraami taga erkroosaks või oranžikaspunaseks. Kestes nii ainult mõned minutid, muutub kogu taevalaotus ebamaiseks. Neid värve pole ma suutnud läbi kaamera jäädvustada, samuti ei oska ma seda müstilist värvi kirjeldada. See on palju võimsam kui linn ise.

Mis on omal kohal?
Olen tihti märganud, et inimesed ei taju Eestis, kui hea neil seal elada on. Õigupoolest asendaksin sõna „hea" sõnaga „lihtne".

Mida on vaja?
Kõik on olemas, mitte midagi pole tegelikult juurde vaja, aga me otsime kogu aeg. Elu on lõputu püüdlus millegi poole. Põhiliselt otsivad inimesed uusi emotsioone, arvates, et näiteks uus töökoht, rohkem raha, materiaalne küllus või uus armastus loob rahulolu.

Sellega samastudes tekib lõpmatu ring. Kõik, mida vaja on, on kogu aeg olemas.

Mida on üle?
Liigset emotsionaalsust. Vahel on gravitatsioon liiga tugev.

WE ARE TIRED OF SUCKING A CORPORATE DICK!

Märt Põder

Autorite ühinguga liitumine või levitajatelt avansi võtmine on esimesi samme tegeva autori jaoks pigem õnnemäng, sest sellest võidavad üksnes vähesed, loomevabaduse kaotamist kahetsevad aga paljud. Infoühiskonna areng võimaldab autoril teha eetilisi valikuid, mis arvestavad uut tüüpi loomekogukondadega, kus piirid loojate ja publiku vahel on hägustunud.

Autoriõigus on tänapäeval selgelt üks vastuolulisemaid õigusvaldkondi, mis inimestele reaalselt korda läheb. Olgugi et intellektuaalne omand kõlab ühe iseäranis efemeerse asjana, on inimesed valmis selle nimel ka tänavale tulema. Kui rahvusvaheliste ettevõtete lobistid püüdsid 2012. aastal globaalsele loomekogukonnale ACTA kaubanduslepet pähe määrida, tekitas see niivõrd võimsa üleeuroopalise kodanikuaktivismi laine, et Euroopa Parlamendil ei jäänud üle muud, kui näidata oma selgroogu ning lükata tagasi see vastuoluline katse keerata autoriõiguse regulatsioonile veelgi vinti peale.

Teema vastukäivus avaldub ka loomeisikute igapäevas. Üldiselt tegelevad loojad ja leiutajad äraelamiseks oma kutsumusega põhitöö kõrvalt ja vajavad tõsisemaks eneseteostuseks tõesti pigem rohkem võimalusi loomingu eest väärilise tasu saamiseks. Ent kas alust on lootusel, et kui anda autoreile juurde õigusi oma loomingu levitamise piiramiseks, siis nende olukord ja staatus ühiskonnas paranevad?

Väidan, et sellel oleks pigem vastupidine efekt. Kogu kurja juur on siin loomulikult internet – see võrdsustaja ja vabastaja, mis on sarnaselt intellektuaalsele omandile käega katsutamatu. Internet ja intellektuaalomand sobivad omavahel hästi ja looming kui eelkõige vaimses sfääris hõljuv ollus teeb veebis seda, milleks see on tegelikult loodud, ehk hakkab pidurdamatult levima.

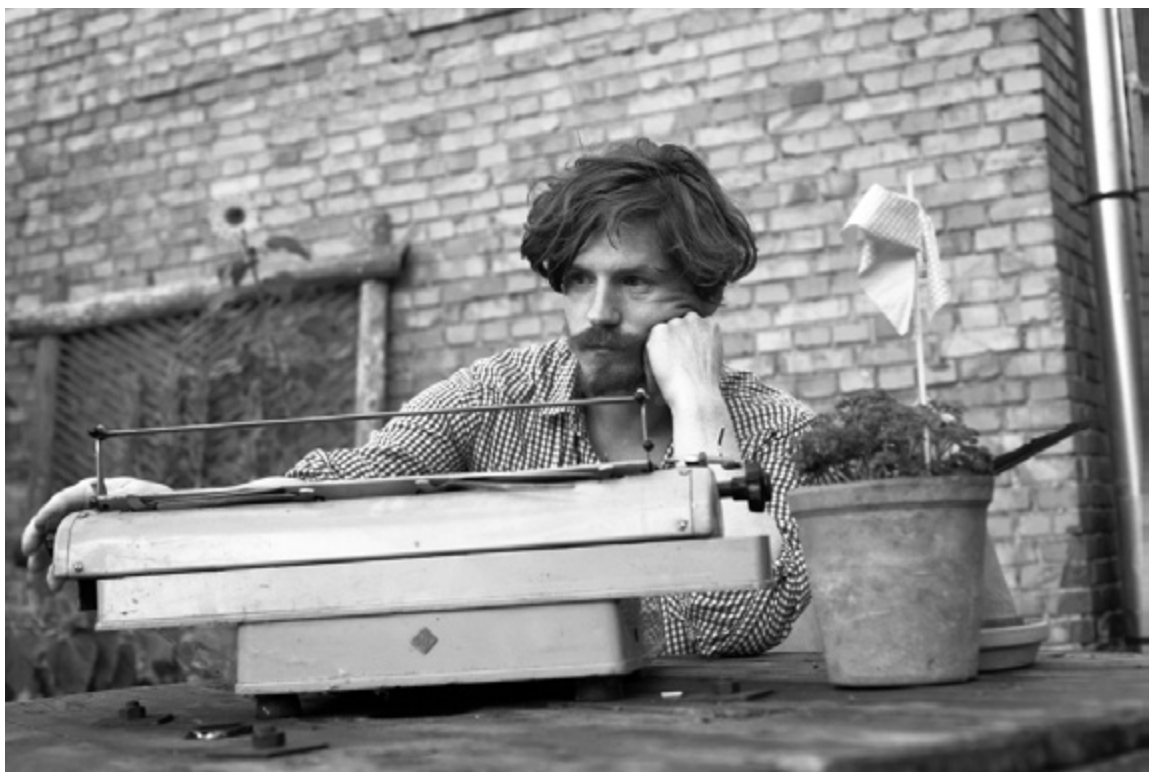

Märt Põder. Foto: Madis Katz

Kõik katsed pöörata tagasi valgustusajastul poliitiliseks agendaks kujunenud teadmiste vaba leviku ideed on lõppenud pärast üksikuid episoodiliseks jäänud edusamme lüüasaamisega. Interneti mõju teadmiste ja kultuuri levikule on samuti pöördumatu. Sellisele suundumusele vastuseismine mõjub elukaugelt ja lisaks ka filisterlikult.

Loomingu levimisvõimaluste eksponentsiaalne kasv ei tähenda aga seda, et kahtluse alla seataks autori õigus tema loomingule. Vastupidi, ideaalis peaks loomingu ja selle objektidega seotud regulatsioon tekitama olukorra, kus motivatsioon teadmiste ja kultuuri loomiseks tõuseb ning regulatsioonist võidavad nii autorid, kellel on rohkem võimalusi end teostada, kui ka ühiskond, mis saab loomingu vilju nautida. Nii sõnastatakse tavapäraselt ka autoriõiguse seaduste olemasolu üldine põhjus.

Autoriõiguse ühiskonda teeniv eesmärk kipub asjaosalistel aga tihti silmist kaduma. „Intellektuaalse loomingu originaalset tulemust" – sellises keeles räägib kehtiv autoriõiguse seadus – ei saa pidada omandiks samas mõttes nagu kellelegi kuuluvat maja, autot vms füüsikalist üksust, mida on võimalik palgata valvama turvamehed. Intellektuaalne looming liigub ometi mõttesfääris ning mõttemaailma allutamine mundrimeeste volile on enamikule inimestest juba loomu poolest vastuvõetamatu. Loomingu objekt on „intellektuaalne omand" ikkagi ainult ülekantud tähenduses ja ainult määral, mille ulatuses ühiskond seda metafoori endale kasulikuks suudab mõelda.

Ühtlasi kipub loomevaldkonnas tegutsejatel ununema, et teoseid luuakse ikkagi publikule ja loomeisiku üheks olemuslikuks karakteristikuks on mõeldavatest vastunäidustustest hoolimata suutlikkus publikut või mingit selle segmenti kõnetada. See kehtib ühtviisi nii teaduse puhul, mille olemuslikuks osaks on dialoog kolleegide ja üldsuse vahel, kui ka kunstiloome kohta, mis saab tähenduse traditsiooni ja kriitika kahekõnes.

Loomingulise teostuse vahetu sidumine loometööstuses ringleva rahaga mõjub seetõttu ühekülgselt ja küüniliselt. Oma osa on siin ilmselt ka sellel, et tegelikult ei taha suurem jagu kunstnikke ja leiutajaid isiklikult oma loomingu müümisega tegeleda. Nad pole kursis intellektuaalse omandi õiguse nüansside ega ka turundusega. Tegelikult on see mõistetav, sest eeldatavasti peitub nende inimeste talent ikkagi pigem nende loomevaldkonnas.

Sellegipoolest tekitab taoline deklareeritud distants õigus- ja majandusküsimuste suhtes eetikasse puutuvaid probleeme.

On üldteada fakt, et loomingu üldsusele suunamise ja levitamisega tegelevad meediakontsernid sõlmivad autoritega lepinguid, mille vahendusel kaotavad loojad kontrolli oma loomingu üle. Samamoodi minetab artist vabaduse oma loominguga majandamiseks autorite ühingusse astudes. Ühtlasi on teada, et 99% loomeisikutest ei võida selliste lepinguliste suhetega midagi ei rahaliselt ega muul viisil. Ja isegi see üks erandlik protsent saab litsentsitasudest ja müügist tekkivast tulust heal juhul 10%.

Loometegevuse ühiskondlike dimensioonide suhtes ignorantsed autorid eiravad sellega ka küsimusi loometööstuse eetilisuse kohta. Kas tööstus teenib oma põhimõtetes tegelikult ühiskonna ja loojate huvisid? Kas on eetiline osaleda parasiteeriva iseloomuga majandusmudelis, mis elab tegelikult ühiskonna ja 99% loomeisikute arvelt?

Nii nagu räägitakse „mustast rahast" poliitikas, võib rääkida sellest ka siinkohal. Ja nagu poliitikas leidub vilepuhujaid, kes on avaldanud üldsusele taunimisväärseid üksikasju poliitiliste agendade allutamisest raha diktaadile, on loometööstuses tulnud samamoodi küünilisust ja tagurlikkust paljastavate faktidega kapist välja ka hulk autoreid.

Legendaarseks on saanud Amanda Palmeri pöördumine oma plaadifirma Warner Brosi poole: „I'm tired of sucking a corporate dick." Koos abikaasa Neil Gaimaniga on nad nüüd tuntud meediatööstuse kriitikud, kusjuures äärmiselt õpetlik on Gaimani pihtimus sellest, kuidas ta pidas piraatlust alguses taunitavaks, kuid on õppinud ajaga seda armastama. Muusikatööstuse suunal hävitavaid seisukohti võtnud Trent Reznor ansamblist Nine Inch Nails koos Radioheadiga on tuntumad näited artistidest, kes on tõestanud alternatiivide võimalikkust, luues ja viljeldes loomekogukondadele moraalselt aktsepteeritavaid innovaatilisi levitusmudeleid.

Pole üllatav, et needsamad sotsiaalse närviga loomeisikud osalesid 2011. aastal Ameerika Ühendriikide Esindajatekojale esitatud SOPA („Stop Online Piracy Act") eelnõu vastases kampaanias, mille raames kattis Vikipeedia digitaalse meeleavalduse märgiks oma lehe terveks päevaks musta protestiplakatiga. See on seni suurim digitaalne protestiaktsioon interneti ajaloos.

Suurepärane näide meediatööstuse ja eetika põrkumisest on teaduskirjandus. Teaduse eesmärk on eelkõige valdkonna areng läbi olemasolevate teadmiste kriitika, kuid kirjastused seisavad loomulikult vastu teaduskogukondade soovile, et huvitatud üldsus ilma barjäärideta teabele ligi pääseks. Teadusliku teadmise mitteõiguspärase levitamise eest 2013. aastal märtrisurma läinud Aaron Swartz oli teaduskirjanduse „avatud ligipääsu" (*open access*) liikumise üks eestkõnelejaid ning tänapäeval seab üha suurem hulk teadlasi oma kirjutiste levitamisel tingimuseks avatud ligipääsu mudeli kasutamise.

Eeldatavasti on kaasamõtleval lugejal tekkinud praeguseks küsimus, et kuidas võiks siis üks tavaline Eesti loomeisik saada enda loomingule külge „ausa kauba" (*fair trade*) märgi ja teavitusmärkuse „Selle teose loomisel pole tekitatud põhjendamatuid kannatusi ühelegi loomeisikule, raamatukoile ega melomaanile!"?

Iseloomulik näide tänapäevase ja eetiliselt aktsepteeritava mudeli kasutamisest on ilmselt Kristjan Korjuse ja Juhan Aru kuulus „Matemaatika õhtuõpik", mille trükkimise jaoks hangiti raha ühisrahastuse abil ja mis on digitaalsel kujul kõigile veebis tasuta kättesaadav. Lühikese aja jooksul on ilmunud juba kolm trükki, lisaks on autorid andnud soovijatele vaba voli õpikut täiendada ja uuendatud kujul avaldada.

Kuigi autorid pole saanud õpikuga püstirikkaks rahalises mõttes, on nad teinud kaalutletud valiku just ühiskonna huvisid silmas pidades. Valitud levitusmudelist saavad kasu nii õpilased, õpetajad kui ka autorid ise, kellele on tehtud pärast edukat avaldamist hulganisti erinevaid pakkumisi. Kui nad oleksid lähenenud õpiku väljaandmisele läbi tavapärase koostöö mõne kirjastusega, siis ootaksid nad ilmselt siiani oma alla 10% jäävat osa läbimüügist.

Öelda ei saa küll seda, et autorid ei leidnud õpiku avaldamisel autoriõigusele rakendust, kuna teose levitamisel kehtib Creative Commonsi litsents, mis keelab selle kasutamise ärilisel eesmärgil. See on aga suurepärane näide, kuidas loomeisikul pole vaja eduks mitte autoriõiguse piirangute tugevdamist, vaid arusaamist sellest, mida tahetakse saavutada, ja teadlikult tehtud valikut levitusmudelite seast. Sama mudeli kasutamiseks oleks piisanud ka minimalistlikust reformitud autoriõiguse seadustikust, mille eest seisavad paljud intellektuaalomandi probleemistikuga kursis olevad kodanikeühendused ja algatusgrupid.

Tähelepanuväärne on see, et õpiku puhul loobuti õiguste loovutamisest vahendajale, mis tähendab, et autoritel on täielik vabadus levitusmudeleid vastavalt vajadusele valida ja muuta. Sellega välditakse kehtiva autoriõiguse regulatsiooni kallutatust levitajate ja meediatöösturite huvide suunas, kes kasutavad ära autorite vähest teadlikkust lepingute tegeliku sisu ja alternatiivsete valikute osas ning aheldavad autorid põhimõtteliselt nende teadmata aastateks oma ärimudeli külge, mis loomeisikutele tegelikult sageli kasulik pole.

Liitumine traditsiooniliste autorite esindusorganisatsioonidega või lepingulistesse suhetesse astumine levitajate, produktsioonifirmade ja muude vahendajatega võib tähendada autorile loomevabadusest loobumist, seda nii loomingu sisu kui ka selle üle kontrolli omamise osas.

Kuigi traditsioonilisi loometööstuse mudeleid rakendavad ühingud ja ettevõtted reklaamivad end üldiselt kui ainuvõimalikku valikut loometegevuseks elementaarse kindluse saamiseks, siis tegelikult on nendega liitumine alles oma esimesi samme tegevale autorile pigem õnnemäng, sest reaalselt võidavad sellest üksnes vähesed, loomevabaduse kaotamist piiravate lepingute tõttu kahetsevad aga paljud.

Lisaks traditsioonilise loometööstusega seotud eetilistele küsimustele tasub aga mõelda alati ka sellele, kas panustamine arhailistele levitusmudelitele ei tühista loovisiku taotlust luua koostöös oma poolehoidjate ja kaasamõtlejate kogukonnaga midagi tõeliselt uut ja tähenduslikku. Sest vormil on kalduvus hakata mõjutama ka sisu.

RAHUTU RÄNDAJA JUHAN LIIV – MÜÜDID, MAASTIKUD JA KIRJANDUS-TEOREETILISED FRAGMENDID

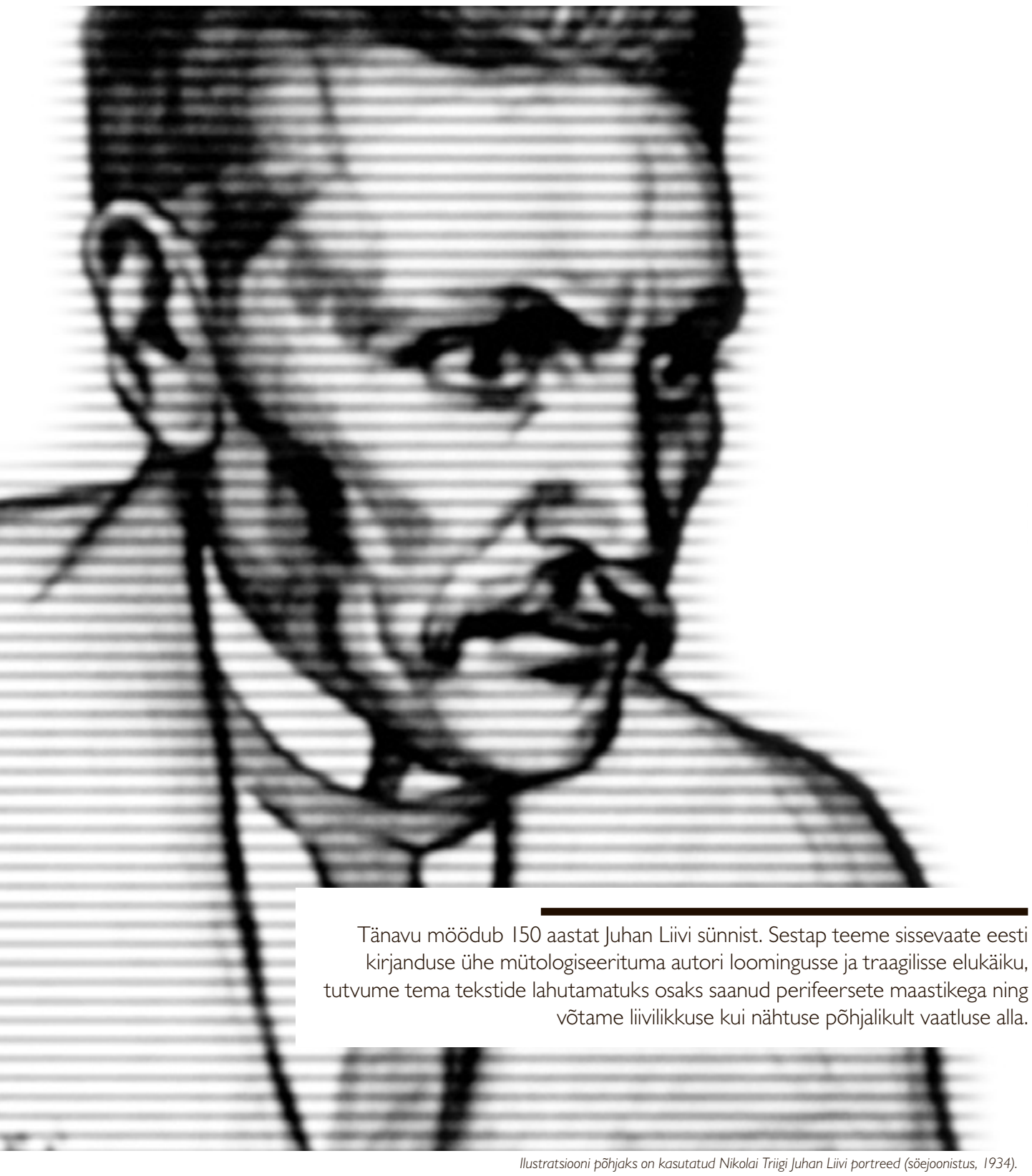

Tänavu möödub 150 aastat Juhan Liivi sünnist. Sestap teeme sissevaate eesti kirjanduse ühe mütologiseerituma autori loomingusse ja traagilisse elukäiku, tutvume tema tekstide lahutamatuks osaks saanud perifeersete maastikega ning võtame liivilikkuse kui nähtuse põhjalikult vaatluse alla.

Ilustratsiooni põhjaks on kasutatud Nikolai Triigi Juhan Liivi portreed (söejoonistus, 1934).

KUIDAS ÕÕNESTADA JUHAN LIIVI MÜÜTI?

Intervjuu Liivi Muuseumi juhataja **Mari Niitraga**.
Küsis Evelyn Fridolin

Juhan Liivi sünnipäeva tähistatakse alati koostöös Juhan Liivi nimelise Alatskivi Keskkooliga. Tavaliselt peetakse sünnipäeva kooli aulas, kust tullakse hiljem edasi muuseumisse. See aasta on aga erandlik, sest pidu peetakse Liivi Muuseumis.

Sünnipäeva koolis tähistades saab vaadelda, kuidas seesama Juhan Liivi käibemüüt töötab. Terve kool koguneb saali, seal on tõepoolest kaunistatud postament Juhan Liivi büstiga. Kõik lapsed on pidulikult riides, esinevad koorid, loetakse luuletusi jne. Samas tundub see kõik mõneti Liivi endaga vastuolus olevat. Nagu ta ise ütles: „Mind ärge austage."[1] Kuid seal toimub just tema austamine sõna otseses mõttes.

Kui tullakse aga järelpeole muuseumisse, on meil vaba voli teha natuke teistmoodi. Selles mõttes tegeleme me kindlasti müüdi õõnestamisega, võib-olla lõhkumine pole kõige õigem sõna. Püüame murendada selliseid pateetilisi rituaale, mis võivad tekitada vastureaktsiooni ja ei anna seda tulemust, mida õpetajad koolis tegelikult parimate kavatsustega saavutada püüavad. Alatskivi koolis õppinud Andrus Kasemaa, kes on tegelikult suur Liivi fänn, on kirjutanud luuletuse, mis räägib, kuidas igavalt Liivi aktuselt tuli jalga lasta. Õppealajuhataja püüdis teda küll takistada, aga ta ronis akna kaudu koolimajast välja.

Müüdi häda seisneb asjaolus, et see on seest õõnes. Keegi ei mõtle enam, mis siis päriselt oli või mis on selle asja sisu, vaid müüt kipub muutuma sõnakõlksuks. Kaasajal on probleemiks see, et taolised konstruktsioonid on niivõrd naiivsed, et neid on raske ilma irooniata kuidagi taluda. Tänapäeval on see müüt võib-olla ennast ära ammendanud, see ongi muutunud juba täielikult vormitäiteks. Selle taha tuleb otsida uut sisu.

Juhan Liiv on 19. sajandi lõpu, 20. sajandi alguse autor. Mida on Liivi tekstidel pakkuda tänapäevasele lugejale?
Muidugi on olemas erinevad lugejad. Alati on neid, kes just tahavadki kurva luuletaja kurba teksti. Klassikaarmastajad saavad klassikat, eks ole.

Juhan Liiv on üks eesti kirjanduse mütologiseerituimaid autoreid. Ta vastab oma olemuselt klassikalisele romantilise kirjaniku kujutluspildile: vaene luuletaja, lisaks veel hullumeelne, suri noorelt. Kui palju kumab Juhan Liivi müüdist läbi teda ennast – kas ta oligi täpselt ja ainult selline?
Juhan Liivi müüt on asi, mis tabas mind siia (Liivi Muuseumisse) tööle tulles. Ka kooliajast oli mulle jäänud meelde just tema müüt, mis oli oma tohutu traagikaga minu jaoks väga võõras. Siin hakkasin temaga tasapisi lähemalt tuttavaks saama. Avastasin, kuivõrd ühekülgne selline muster tegelikult on – just nimelt see, et ta oli hästi vaene, õnnetu, siis veel traagiline armastus, käsikirjade põletamine – jälle klassikaline motiiv. Tal olid kõik need müüdiks vajalikud elemendid olemas.

Tema kaasaegsete mälestusi lugedes tuleb välja, kui palju rohkemat selle taga tegelikult on. Kas või huumorimeel, mis muidu üldse välja ei paista. Ta on pigem siiani eesti rahva jaoks märter, kes vaevles eestlaste eest, kes ei kirjutanud oma luuletusi, vaid nii-öelda kannatas neid. Kui on sellised arhetüübid ees, siis kõik käibki kuidagi lihtsustatult – see on paratamatu. Ma ise olen olnud sellest müüdist mõjutatud, püüdnud sellest välja saada ja avastanud, mis selle taga veel peitub.

Muuseumitööga saab aidata kaasa kirjaniku müüdi loomisele. Samas rääkisid Sa sellest, kuidas püüad selle müüdi taha vaadata. Kas Juhan Liivi muuseum pigem aitab luua või lõhub tema müüti?
See on ka üks 30. aprillil avatava uue püsinäituse „Oleksin ma luuletaja" võtmeteemasid, mille ümber kõik keerleb – just nimelt selle müüdi paljastamine. Meil tuleb müüdi teemaga seoses näitusele ka postament, mille peal ei ole mitte midagi. Muidu võiks seal olla Juhan Liivi büst. Selle postamendi külgedel on need, kes neid müüte on loonud või nende üle vaielnud – Tuglas, Noor-Eesti ja teised.

jätkub >

Võib-olla paelub tänast lugejat tema nonkonformism. Liiv oli mittekohanduja – seda muidugi kahes mõttes. Ühest küljest ei suutnud ta sobituda ümbritsevate oludega, teisalt oli ta seeläbi vaba konventsioonidest. Liiv jäi selles mõttes sootsiumist ja seltsielust väljapoole ja see andis talle ka vabaduse. Ja selle külge on võimalik haakida hoopis teatavat kompromissituse vaimu või isegi – nagu mul üks sõber ütleb – pungi vaimsust. Kuna ta oli õnnetu ja vaene ning see, kes ei teinud ega pidanudki tegema kuskil järeleandmisi, oli tal nagunii ükskõik, kuidas tal läheb, kust ta raha saab ja kellele ta peaks pugema.

Ja kuna tema looming tuli nii ausalt tema seest, siis see ei olegi mõjutatud millestki välisest. Ta oli nii vahetu, et seal ei ole välisel vormil enam tähtsust. Ta suutis sõnastada mingid inimlikud kogemused ausalt ja ilulemata. Võib-olla ka just selle lihtsuse tõttu on tema juurde kerge ükskõik millal jõuda. Ei ole vaja tohutult eelteadmisi või tausta.

Ma olen ühtlasi mõelnud, et tema Poola kuninga luul, mis oli kaasaegsete jaoks kohutavalt piinlik, võis tekkida tal vabalt ka arusaamisest, et ta on tegelikult suurem luuletaja, kui tol ajal arvati.

Kui Juhan Liivi müüdist rääkida, siis kumb on lõpuks tema tuntuse juures määravam – looming või elu? Või on oluline just nende koosmõju?

Muuseumitöö puhul sattusin olukorda, kus autori eluloost ei saa kuidagi mööda. Kindlasti on võimalik uurida Juhan Liivi tekste ka puhtalt tekstidena, aga samas mõjutas nende vormi paljuski see, nagu ta ka ise tunnistab, et haigushoogude vahel suutis ta kirjutada kõige rohkem kolm minutit. Sellepärast ta kunagi hiljem enam pikemaid proosajutte kirja ei pannudki. Niisiis Liivi puhul haigus kindlasti mõjutas tema loomingut. Ilmselt on kesktee kusagil kahe lähenemise vahepeal.

Juhan Liivi looming on seotud tihedalt tema kodukandiga. Ta kirjutas palju Alatskivi ümbrusest ja Peipsist ning võiks eeldada, et tema loodud tekstid mõjutavad jällegi seda, kuidas neid maastikke tajutakse. Kas siinne maastik on omandanud Sinu jaoks ka mingi liivilikkuse?

Kui elada siin, olla juba kohalik, siis tekivad ju oma tähendused ja mingisugune praktiline geograafia, kuidas ümbritsevat näha. Nii et liivilikku näeb võib-olla just väljastpoolt tulija, kes on Liivi palju lugenud, ja siis siia Peipsi äärde tulles tekib selline spetsiifiline tunne. Mina olen juba liiga ära kodustunud siin, ma ise niimoodi enam siinset maastikku ei vaata.

Aga näiteks Andrus Kasemaa puhul on näha, et ta teab, et Juhan on siin olemas, aga tegelikult püüab ta ehitada kindlameelselt oma ja just geograafilist mütoloogiat, ajab mingit oma asja.

Aga tema Poeedirahu seos Kukulinnaga?

Ta võttis Juhan Liivi loomingust ühe osa, tervikuna ta ikkagi seda müüti üle ei võtnud. Ta pidi leidma selle oma asja, mingis mõttes ignoreerima Juhanit. Aga Valdur Mikita elab jällegi teisel pool Välgi metsi. Tema on küll kirjutades viidanud, et Juhan Liiv läks isegi hulluks „siin Välgi metsades".

Samas, liivilikkus on siin üsna karm ja esoteeriline teema. Ma ei tea, kas sa oled näinud seda meest, kes siin ringi käib? Ta on hästi kõhn ja tavaliselt on tal kapuuts peas ning mina kahtlustan, et käes on tal käsikirjad. Kotti seljas kandes kõnnib ta Aoverre ja tagasi ning ega ta muud ei teegi, kui ainult kõnnib. Ta on just selline, et kui sa teda näed, siis mõtled, et näe, Juhan Liiv. Ta tõesti mõjub nagu mingi taaskehastus. Kõik kutsuvadki teda siin Juhan Liiviks ja ta ongi nii Juhan – tal on väga kaval muie ja ühtlasi on tal mingid psüühikahäired. Ma ei ole temaga kunagi rääkinud, aga ta on väga terase näoga.

Siit kandist on pärit veel teisigi kirjanikke – Anna Haava ja Andrus Kasemaa, kui tuntumad ära mainida. Kas see on mingi koha asi, et see inspireerib või et siit tuleb kirjanikke?

No keeruline on öelda, et kas just siit tuleb eriti palju kirjanikke. Mina ise olen kasvanud üles hoopis teistsuguses perifeerias. Elasin lapsena Vändras ja mäletan, et seal oli koolis tohutu paraadportreede galerii – Koidula, Jakobson ja Jannsen –, selle kandi kultuurikiht.

Aga samas on siin tunda mingit müstilist paigavaimu, siinne kant mõjub kuidagi teistmoodi. Kogu aeg võib tunda, et see on ääremaa ja see on mingis mõttes metsik siiamaani. Ka vanausulised on täiesti eksootiline kamp. Siinne loodus on eriline ja ilus ning erinevad kultuurid eksisteerivad kõrvuti.

See kõik on ilmselt Eesti kontekstis tavatu ja samas on see rohkem maha jäänud kui paljud teised kohad – see on ikka totaalne perifeeria, millesarnaseid kohtab järjest harvem. Kogu aeg püüdleme selle poole, et kõikjal oleks turvaline ja igav Euroopa. Aga siin on ikka seda metsikust veel järel. Ka Valdur Mikita toob just perifeeriat esile, näitab, kui elujõuline see on, kuigi pealtnäha tundub just vastupidi. Võib-olla loeb ääremaa juures ka see, et serv ise mõjub kuidagi igavikulisena.

[1] *Luuletus Noor-Eestile.*

SISSEJUHATUS JUHAN LIIVI „ÄÄREMÄRKUSTESSE"

Tanar Kirs

Liivi „Ääremärkused" on arutlevat laadi kirjutis, mis on kirjutatud tema elu viimastel aastatel. Varasemad uurijad osutavad üksmeelselt, et see tekst pärineb usutavasti 1910. aastast, vähemalt ei saa see olla kirjutatud varem.[1]

„Ääremärkused" on ilmunud Tuglase toimetatud „Juhan Liivi kogutud teoste" esimeses köites („Enesest ja teistest", 1921), Vinkli koostatud Liivi proosakogumikus „Ööl on üheksa poega" (1996) ja lisaks ajakirjanduse vahendusel Virumaa Teatajas suvise järjeloona (2012). Trükis ilmunud redaktsioon põhineb Tuglase tehtud tööl. Väikseid katkendeid ja üksikuid fragmente on ilmunud ka kooliõpikutes[2] ja Liivi mõttekildude valimikes[3].

„Ääremärkused" on jäänud Liivi-tõlgenduses üsna kõrvaliseks fenomeniks. Liivi-kaanonit kujundavad käsitlused – Tuglas (1914; 1927)[4], Vinkel (1964)[5], Talvet (2012)[6] – ei ole selle teksti vaatlusel põhjalikumalt peatunud. Kuid „Ääremärkused" on leidnud siiski mõningat käsitlemist väiksemates artiklites, millest esiletõstmist väärivad Alekõrre „Luulest ja kujundist" (1960)[7], Vinkli „Juhan Liiv ja tema aja kirjanduslik mõte" (1964)[8] ja Toomas Liivi „Teine Juhan Liiv" (2006)[9].

„Ääremärkustes" on Liiv seadnud küsimuse luulekunsti olemuse järele ja siin tulevad ilmsiks tema kirjandusteoreetilised seisukohad. Ühtlasi on ta neis fragmentides teinud vähemalt katset arendada mingit laadi filosoofilist mõtlemist ja esitanud, tõsi küll, katkendlikult, oma arusaamu inimesest ning teda ümbritsevast maailmast. Neist seisukohtadest ja mõttearendustest lähtuvalt avanevad selles tekstis Liivi hoiakud tema kaasaegse eesti kirjanduse suhtes. Lisaks nimetatud teemadele leidub „Ääremärkustes" ka eluloolist ainet.

„Ääremärkuste" tõlgendamisel hakkab ilmnema, et Liivi traagilise elu ja tema filosoofilise hoiaku vahel pole kuristikku. Tekst suunab tõlgendusfookuse Tuglase ja Talveti käsitluste, patoloogilise ja filosoofilise „Liivi", vahele. Järgnevalt vaatlen „Ääremärkuste" eluloolist ainet ning osutan sellele tuginedes Liivi mõtlemise lähtekohtadele.

...

„Ääremärkuste" eluloolise aine tõlgendamisel toetun Hasso Krulli kirjutisele Liivi marginaalsusest. Krulli „Marginaalne Juhan Liiv" (1996)[10] tõukub Tuglase esimeses Liivi-monograafias käsitlemist leidnud perspektiivist, mis seadis rõhuasetuse Liivi teatavale kõrvaletõrjutusele.[11]

Teatavasti otsis juba Tuglas Liivi elu ja loomingu seoseid, rõhutades 1914. aastal ilmunud Liivi-alases töös luuletaja raskeid eluolusid ning teises, 1927. aastal ilmunud põhjalikus monograafias ennekõike Liivi katkist vaimset konstitutsiooni. Liivi elu ja loomingu kokkupuutepunkti mõistmisel saab Tuglase töö lõpptulemuses fundamentaalse tähenduse Liivi vaimuhaigus. Krulli käsitlus on mõnevõrra tundlikum ning selle tugevuseks on, et ta seab Liivi elu ja loome seotuse mõistmisel rõhuasetuse laiemale pinnasele, Liivi eripärasele asendile ning sellest võrsuvale hoiakule. Krulli käsitluse lähtekoht on Liivi äärepealne asend: „Juhan Liiv on oma kaasajas marginaalne nii sotsiaalselt kui kirjanduslikult /--/."[12]

Liivi kirjanduslik marginaalsus on tajutav ka „Ääremärkustes", kus autor suhestab end kaasaegse kirjandusega: kirjandust käsitleb inimene, kes kord ise oli otsustanud vabakutseliseks kirjanikuks hakata, tundes, et kirjanduslik tegevus tõotab talle midagi. Nagu „Ääremärkustest" nähtub, on Liiv, vaatamata teatavale eemalolekule, uuema eesti kirjandusega kursis. Kuid tema sekkumine uuema kirjanduse mõttesse oli suhteliselt passiivne, sest teatavasti ilmusid „Ääremärkused" hilinemisega nagu peamine osa Liivi ilukirjanduslikust loomingust. Liiv luges rohkesti uuemat eesti kirjandust Laiusel Johan Kõpu juures, kus sündis ilmselt ka tema „Ääremärkused".[13] Liiv kõneleb Tammsaare teosest „Noored hinged" erakordse rõõmu ja valuga (kuigi teosele tervikuna annab ta lõpuks negatiivse hinnangu):

„Ma ei oska õnne kirjeldada – ma olen ju närviline ja siia-sinna visatud õle pihutäis – sagedasti pigistab elu minust tõrva välja,

< *eelneb*

Liivi Muuseumi juhataja Mari Niitra Juhan Liivi kodutalu õuel. Foto: Madis Katz

kuna mesi pidi tulema /--/ ma ei oska õnne kirjeldada esimese päätüki järgi, mis tundsin, et Eesti romaan ju nii kaugele saanud. /--/ Mina olin hoobilt kade ja õnnetu. Sääl ollakse juba. Ja s i n a tahad veel o l l a, loodad veel midagi teha, veel järele jõuda, ehk koguni e e s r i n d a esitada /--/."[14]

Nagu Tammsaare võis kord imetlusega lugeda Liivi „Varju", loeb nüüd Liiv endast noorema mehe kirjanduslikke saavutusi, mis tuletavad aga meelde tema enda kirjandusliku tegevuse luhtumist. Ta kogeb end kirjanduse eesrinnast mahajäänuna, aga näib, nagu tegelikult tahaks ta kirjandusele veel midagi tähendada, veel midagi olla, teha, järele jõuda. Nendes sõnades on ka enese valus väljanaermine.

Tsiteeritud katkendis on konkreetselt juttu eesti romaani arengust, millesse aga Liiv oma hilisemal loomeperioodil eriliselt ei panustanud – sellest ajajärgust pole teada ühtki ulatuslikumat jutustuse katsetust. Tegelikkuses oli Liiv jõudnud „Ääremärkuste" kirjutamise aegu aga kirjanduselu tähelepanu keskpunkti. Pärast pikka vaikust hakkas Liivi uut loomingut ilmuma 1903. aastast peale.[15] Aastal 1904 anti välja Liivi varasemat loomingut koondav „Juhan Liivi kirjatööde kogu" ning umbes sellest ajast algas ka koostöö Noor-Eestiga. 1909. aastal avaldati Liivi lühiproosa kogumik „Elu sügavusest" ja ka „Juhan Liivi luuletuste" esimene trükk, mis segastel asjaoludel küll lugejaskonnani õieti ei jõudnud. Kuid juba järgneval aastal ilmus „Juhan Liivi luuletuste" teine, parandatud trükk. Niisiis oli Liiv „Ääremärkuste" kirjutamise ajaks üha enam tuntust kogunud. Kuid tsiteeritust selgub, et isegi nende sündmuste taustal tunneb Liiv end eesti kirjandusväljal mahajäänuna, kõrvalise figuurina.

Liivi marginaalsusel on ka teistsuguseid algeid, mis tulevad esile „Ääremärkuste" intiimsematest katkenditest:

„Nagu pidalitõbine olen Eesti elu keskel, uksed kinni ja südamed, ei saa kellelegi kodu minna kaasa tõmbama, ei tule keegi minu juurde. Ei saa ega saanud ühtegi hakkama. Lähen, ei taheta, hakkan, nii paljukene kui saan, olen koldekiskuja – ei, muud kui okaskroon, valus, kõiges, kõiges."[16]

Ülitundliku inimesena tõlgendas Liiv ümbritsevat liigagi dramaatiliselt. Kuid siinses arutluses pole oluline olukorra objektiivne mõistmine. Esmane on Liivi isiklik kogemus: tsiteeritu järgi hoiavad inimesed temast eemale nagu pidalitõbisest. On ilmne, et Liiv nägi end ka sotsiaalselt kõrvalejäetud inimesena.

Siinkohal rõhutaksin, et marginaalsus on Liivi puhul kõigepealt seotud tugeva negatiivse märgistusega. Liivi äärepealne asend, nii kirjanduslikus kui ka sotsiaalses mõttes, on ennekõike kui õnnetus, mida ta eluterve suhtumisega on üritanud vältida. Tavalise inimesena on ka Liiv unistanud sobivast ametist ja elust – kirjanikuks olemisest ja heast abielust. Hetzeli tänava korteris kirjutatud tugeva autobiograafilise taustaga vestest „Esimesed kirjaniku tundmused" leiame järgmise kirjelduse:

„Ma pigistasin silmad kinni /--/ Seesamasugune vaikne tuba, seesama kirjutuslaud ja keegi, nagu mina ise, kirjutab kiiresti midagi väga tähtsat. Teemasin sahiseb nii armsalt ja – minusarnase mehe vastu teisel pool lauda istub keegi – keegi, kelle väikesi valgeid käsi ma ainult näen, kuidas nad väikese korvikese kõrval liiguvad /--/ Sääl kaovad käed, kerge kuju liigub eemale /--/ teelaua juures on midagi seada. Sääl pannakse pehme käsi mu kaela pääle: Tule sööma, kallis![17]

„Mage perekondliku elu pudi"[18], nagu Liiv seda ise nimetab, on samas pudenenud igatsusena ka tema enese loomingusse. Liivi häälele annabki jõu ja veenvuse alles asjaolu, et päriselt on see inimene tahtnud olla midagi muud kui kirjanduse ning elu abitu pealtvaataja. Liivi marginaliseerumist ei kannusta kaalutletud valik kirjanduslikust ja sotsiaalsest keskkonnast eristuda ja eralduda, vaid võimetus sulanduda sellesse nii, et ta selle jaoks midagi tähendaks. Liiv koges juba varakult raskust ümbrusega kohanemisel ja suutmatus seda konflikti ületada, leida kirjanduses ja elus mingi kindel koht, üksnes võimendas traagikat.

...

Liiv kritiseerib „Ääremärkustes" 19. sajandi lõpu ja 20. sajandi alguse sentimentaalsusest kurnatud halli eesti kirjandust, milles püüti kujutada hallides toonides seespidist rõhuvust, mis aga ei jõudnud kusagil sõnakõlast kaugemale ega saavutanud mingit põhimõttelist mõistmist. Seda fenomeni nimetab Liiv „eesti väsimuseks", heites kirjandusele ette väsinud stiili ja kunstioskamatust.[19] Siinjuures osutab Liiv, et ka tema ise on kirjutanud samasuguses armetus toonis: „Ma, väike ise, tegin omi väikseid sügise laulusid – olin hall üle ja üle."[20] Oma armetule kirjanduslikule tegevusele justkui mõningat õigustust otsides ütleb Liiv:

„/--/Inimesel mõnikord nii on, nagu ta peaks oma rumaluse ära tegema, s i i s ta s a a b e l a d a. Ka minul nii praegu. Ma sumpan oma rumalusele sisse, või maksku ta elu. Aga siis, kui rumalus t e h t u d, siis näevad kõik, et see tarkus oli, mitte rumalus – elu kaitse – tung pimedusest valgusele!"[21]

Kuid need sõnad on liiga sügavad üksnes oma kirjanduslik tegevuse õigustamiseks. Liiv mainib, et ta põletas oma hallid luuletused. 1894. aastal Liiv tõepoolest põletas enda käsikirjad, sh 1892. aasta lõpul koostatud luulekogu käsikirja, millele ta oli edutult kirjastajat otsinud. (Tegelikult oli see juba teine ebaõnnestunud katse ise oma luuletusi raamatuna avaldada, sest ka esimese luulekogu „Õied ja okkad" käsikiri ei pakkunud kirjastajatele huvi.) Ilmselt tundis Liiv end eriti rumalana siis, kui avastas, et samal ajal oli avaldatud tema katsetustest armetumaidki tekste: „Ja siis leidsin halli luule /--/ kirjanduses eest. Leidsin enese omast nõrgema. Küll oli s i i s v a l u s!" [22] Kuid rumalust aktsepteerides – „Ma sumpan oma rumalusele sisse" – lepib Liiv enda kõrvalejäetusega. Püüdes seda elu hinnaga mõista, omandab marginaalsus Liivi mõtlemises põhimõttelise kaalu ja sellest pelutavast kogemusest võrsub tahtlik enesemääratlus.

Liivi mõtlemise lähtekoht idaneb traagilises marginaalsuse kogemuses endas ja selle osutusega „Ääremärkused" õieti algabki. Nimelt leidub Liivi käsikirjade hulgas üks eraldi leheke, mille sisu on näinud trükivalgust üksnes Tuglase koostatud „Juhan Liivi kogutud teoste" esimese köite järelmärkustes, „Seletused ja täiendused" all. Tõenäoliselt kuulub see leht kõne all oleva käsikirja hulka, sellele osutavad tehnilised üksikasjad.[23] Seda kinnitab ka kirjutise sissejuhatav taotlus ja lõpulaused, mis haakuvad otseselt vaadeldavate fragmentide algusega, sõna ja noodipea võrdlusega. Ilmselt on see tekst kavandatud „Ääremärkuste" sissejuhatuseks. Käsikirjas seisab:

„Kas seda kõike muidu saab, kui et ise piinlik külm, nägemata olla, et asjad, kehad, objektid seda enam meie asemel kõneleksivad. Keha kehale vastu paistvaks, mitte meie ise. / Asjad, kehad, konstruktsioon helisevad. Helin on meie hing, mis nägemata juhtis. *Mis teha, kui me siin kangrud oleme hinge kangast kududes – kunsti kujutades.* / Ole sõnades nii lühike, et teine enam lühemat vormi võtta ei või. Siis on kirjeldus ülevaatlik. / Mõtlemine on raske. S õ n a d peavad s e d a n õ n d a k e r g e k s t e g e m a, kuda iial võimalik. / *Tunde hingus on hell. Sõnad peavad teda hellatada, osatada oskama. / Lai põld paistab – eetika. Kuid see on ise asi. / Nõnda palju alamate ridade s i s s e j u h a t u s e k s.* / Sõnad on noodipäädad kõnelevas kunstis. Meie peame neid trehvata oskama."[24]

Liivi esteetilised ja filosoofilised suundumused põhinevad arusaamal, et subjekt on marginaalne ja ümbrus primaarne – „asjad, kehad, objektid" kõnelevad ise. Liivi mõtlemise põhitaotlused ei ole võõrsilt laenatud, vaid need on kasvanud välja tema enda elu vajadustest ning kogemustest. Et ta ise on tundnud end kirjanduses ja elus tähtsusetu pealtvaatajana, oskab ta näha muidu inimese varju jäävat ümbrust.

„„Ääremärkustes" on Liiv seadnud küsimuse luulekunsti olemuse järele ja siin tulevad ilmsiks tema kirjandusteoreetilised seisukohad. Ühtlasi on ta neis fragmentides /--/ teinud katset arendada mingit laadi filosoofilist mõtlemist ja esitanud /--/ katkendlikult oma arusaamu inimesest ning teda ümbritsevast maailmast."

Tsiteeritud „sissejuhatus" sisaldab vähem tuntud fragmente, mis võivad pakkuda värskeid impulsse, et mõtestada Liivi salapärast helina-filosoofiat ja tema luulekäsitust. Seni on neid fenomene vaadeldud ennekõike sümbolistliku (Tuglas), realistliku (Vinkel) või eksistentsialistliku (Talvet) esteetilis-filosoofilise tõlgendusraami kaudu.

Tänan Jüri Talvetit, kes on juhatanud teed Liivi käsikirjade rägastikus.

Alekõrs, Richard 1960. Luulest ja kujundist: mõtteid Juhan Liivi värsside ümber. – Keel ja Kirjandus, nr 10–11, lk 590–604; 653–666[7]. 7
Hennoste, Märt 1993. Kirjanduse lugemik 9. klassile. Tallinn: Koolibri[2]. 2
Krull, Hasso 1996. Marginaalne Juhan Liiv. – Katkestuse kultuur. Tallinn: Vagabund, lk 88[10; 12]. 10, 12
Liiv, Juhan 1921. Ääremärkused. – Enesest ja teistest. Tartu: Noor-Eesti Kirjastus, lk 83–84[14]; lk 81[16]; lk 67–69[19]; lk 68[20, 21, 22]. 14, 16, 19, 20, 21, 22
Liiv, Juhan 1928. Esimesed kirjaniku tundmused. – Peipsi pääl ja teisi jutustusi. Tartu: Noor-Eesti Kirjastus, lk 16–17[17]; lk 17[18]. 17, 18
Liiv, Juhan 1995. Elu on mitmekesiduses. Toronto: Maarjamaa[3]. 3
Liiv, Juhan. F 163 M 2: 19. – Ääremärkused. Käsikiri[24]. Kursiivis on märgitud tekst, mille Liiv ise maha tõmbas. 24
Liiv, Toomas 2006. Teine Juhan Liiv. – Looming, nr 12, lk 1860–1870[9]. 9
Talvet, Jüri 2012. Juhan Liivi luule: monograafia. Tallinn: Tänapäev[6]. 6
Tuglas, Friedebert 1914. Juhan Liiv. Tartu: Noor-Eesti Kirjastus[4]; lk 54[11]. 4, 11
Tuglas, Friedebert 1921. Seletused ja täiendused. – Liiv, Juhan. Enesest ja teistest. Tartu: Noor-Eesti Kirjastus, lk 99[1, 23]. 1, 23
Tuglas, Friedebert 1927. Juhan Liiv: elu ja looming. Tartu: Noor-Eesti Kirjastus[4]. 4
Tuglas, Friedebert 1958. Juhan Liiv: elu ja looming. Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus, lk 370[13]. 13
Vinkel, Aarne 1956. [Eessõna]. – Liiv, Juhan. Teosed. Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus[1]; lk 15[15]. 1, 15
Vinkel, Aarne 1964. Juhan Liiv ja tema aja kirjanduslik mõte: kirjaniku 100. sünni-aastapäeva puhul. – Keel ja Kirjandus, nr 4, lk 193–203[8]. 8
Vinkel, Aarne 1964. Juhan Liiv. Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus[5]. 5

jätkub >

JUHAN LIIVI MAASTIKUD

Evelyn Fridolin

Juhan Liiv veetis oma lapsepõlve Alatskivi vallas Rupsi külas. Paik asub vaid kolme-nelja kilomeetri kaugusel Peipsi järvest. Kodukoha kant peegeldub ka tema loomingus. Mitmed novellid ongi seotud ühe või teise päris maastikul asuva paigaga. Proosatekstides peegelduvad näiteks Kitselinn (novellis Kukulinn), Käkimägi ja ennekõike Peipsi või selle ümbrus. Samas on nüüdne Alatskivi piirkond muutunud paljude jaoks liivilikuks maastikuks. Samuti on Liivi tekstid andnud oma geograafilisest aspektist jätkeid hilisemate kirjanike loomingusse.

Ruumi mõju tekstile

Juhan Liivi proosas kujutatud ruumid on mimeetilised, kuid ruum ei toimi tekstides ainult välise raami, vaid ka aktiivse kaasosalisena. Murumäe mõisa geomeetrilisus oleks justkui mõisarahva väliseks projektsiooniks. Kitselinn aga oma elanike nägu ja sealsed katkised majad nagu vallasandid, kellel silm peast väljas ehk aken eest puudu. Need ruumid leiduvad tegelastes endis. Peipsi seevastu on justnagu mingi avarus, unistus, milleni püüelda, olles hoopis teistsugune kui need külad või mõisad. Tema on kättesaamatu. Peipsi järv ei esine Liivi novellides ainult maastikuelemendina, vaid ta võib määrata inimeste saatusi – neid uppumissurmaga hirmutades, neile tööd ja leiba andes ning ka kättesaamatuid unistusi luues.

Siiski nendiksin, et päris otseseid seoseid ei tohiks prototüüppaikade ja kirjanduslike paikade vahele tuua. Kui „Varjus" on juttu Peipsist, Kukulinnast ja Murumäe mõisast, siis teame, et Liiv kasutas nende prototüüpideks reaalseid kohti. Lugeja peas võivad, kuid ei pruugi, need seostuda samade paikadega. Lugejana kujutame kirjandusteose ruumi ette oma vaatepunktist, kirjanik annab meile vaid teatud juhtnöörid või jupid kaardist.

Reaalseid ja Liivi novellides esinevaid kohti ei saa pidada üheseks ka seetõttu, et Juhan Liiv kasutas oma tekstide alusena küll reaalset, Alatskivi kandi maastikku, kuid neile toetudes mõtles ta välja uued – kirjanduslikud – kohad ja paigad. Liivi tekstide tõlgendustes on reaalsus-kirjanduslikkus aga tihtilugu omavahel segi aetud. Toimub ruumisemiootikast tuttav virtuaalse ja tegeliku ruumi vahelise piiri hägustumine: Kukulinn-Kitselinn, Murumäe-Alatskivi. Eriti ilmne on see nõukogudeaegsete kirjanduslike ekskursioonide kirjeldustes, kus räägitakse sellest, kuidas käidi nt Kukulinna kaemas.[1]

> „Juhan Liivi proosas kujutatud ruumid on mimeetilised, kuid ruum ei toimi tekstides ainult välise raami, vaid ka aktiivse kaasosalisena."

Liivi ruumi eripärasid

Liivi kirjanduslike maastike eripäraks on aistilisus. Neid on kirjeldatud tajude kaudu, kusjuures visuaalse külje kõrval on oluline või isegi olulisim roll kuuldelisusel.

Liivi „Varjus" tuleb see eriti selgelt esile. Villu ei näe kunagi Peipsit, aga ometi tajub veekogu lähedust. Järv ei ole ligipääsetav – peategelane ei näe seda, ei küündi selleni, sest mets on ees. Ometi ulatub Peipsi kohalolu külani, kuna tema kohin ehk helilisus on tajutav ka Kukulinnas. „Kuule! Mis see isevärki tume mühin on, mis kostab nagu määratu linnuparve tiibade sahin? Aga palju tõelisem, sügavam – ah, nii armas, nii igatsust äratav! See on, mida kahvatu lapse silmad enne väljast otsisid, see on – Peipsi kohisemine! See on, mis vaese lapse palged kahvatuks kohab – seda, ah! tahaks ta kord ligidalt näha!"[2]

„Käkimäe käo" keskmes ei ole mitte ümbritsev maastik, vaid see, millisena Käkimäe Kägu ehk Hans seda näeb ja milliseks ta seda oma häälega muudab. Novelli algupoolel toimub ühtlasi ümbritseva visuaalne imetlemine, ka lõhna tundmine, mis hiljem kaob. Kõige selgemini tuleb Hansu meelelaadi muutus välja tema hõigetes. Loo helimaastikku iseloomustab jutu alguses hüüdmine: „Hali, hali, haliluu, / haliluu!"[3] Mõne aasta pärast selgub, et loo peategelane on õige sõnaahtraks jäänud, tema on tubli tööline. Lugu lõppeb Hansu hõikega: „V a g u! N õ õ…!"[4] Selles hüüdes peegeldub nii peategelase muretu meelelaadi kadumine kui ka tekkinud tuimus ning pettumus. Hans ja ka ümbritsev maastik ei kõla enam meeldiva ja rõõmsa, vaid käskiva ning väsinuna.

Mõneti võib saada aimu Liivi kodukoha kõlast tema murdetekstide kaudu. Novell „Pildikesi Peipsi rannalt" on kirjutatud täies mahus Kodavere murrakus. Lugudes „Metsahallis" ja „Ahne sepp" ning jutustuses „Vari" võib näha tinglikult kirjandusliku ehk kirjandusteose stiliseerimiseks tarvitatava murraku kasutamist, kuna murdes kõnelevad vaid Veni-Villem (Kodavere murrakus) ja Enn (põhjamulgi murdes).

Teksti mõju ruumile

Kirjanduslik ruum ja päris ruum on vastastikustes seostes – nad loovad ja mõjutavad teineteist. Tegelikust ruumist saab inspiratsiooniallikas või protomaastik kirjanduslikule ruumile. Samas võib kirjanduslik ruum projitseeruda päris maastikul või mõjutada selle mõtestamist nii, et edaspidi mingist konkreetsest paigast kirjutades tekib intertekstuaalne side varem ja hiljem kirjutatud tekstide vahel. Igal juhul võib märgata, kuidas päris ruumi peale tekivad kirjandusliku ruumi kihistused, mis ei mängi olulist rolli ainult mingi kirjandusteose kontekstis, vaid mõjutavad ka seda, kuidas paika üleüldse nähakse või tõlgendatakse. Samas eksisteerib selliseid maastikuelemente või kohti, mis ongi tekkinud ainult tänu mingile kirjandusteosele või tema autorile. Nendeks on näiteks kirjanikumuuseumid.

Kirjanduslikest paikadest „päris maastikul" esineb Liivi näitel kirjanikumuuseum ja tema loomingust mõjutatud Peipsiäär. Kui muuseumi puhul on tegemist kirjanduse loodud paigaga reaalses maailmas, siis kirjanduse mõjutatud ruum võib eksisteerida ka tekstikihistustest sõltumata – Peipsit ja Peipsiäärt võib vaadelda Liivi loomingust lahus; teiseks võivad kirjanduse mõjutatud ruumid hõlmata endas mitmeid kihistusi – paljude kirjanike loomingut. Need on niisiis pigem mentaalsed ja ligipääsetavad vaid vastavate tekstidega kursisolijatele.

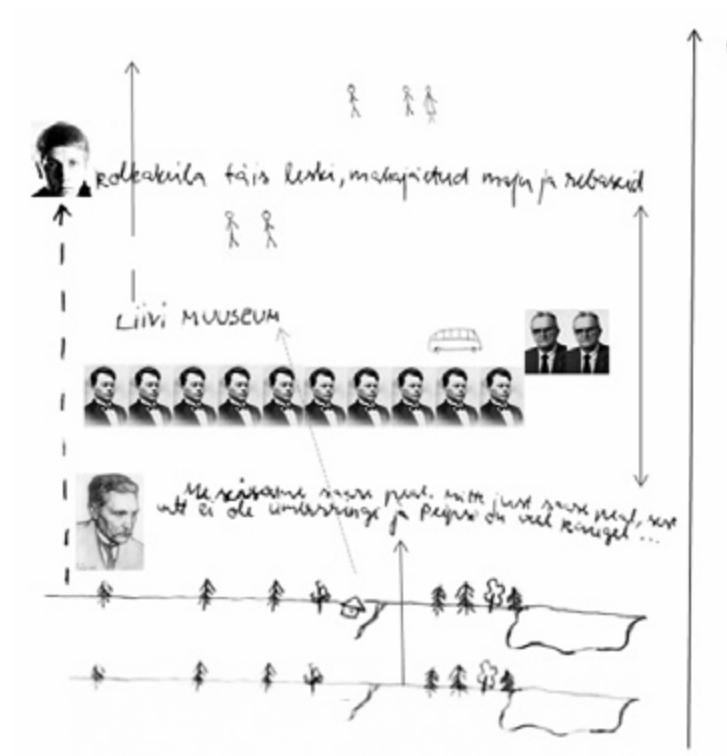

Skeem Juhan Liivi maastikest. Autor: Evelyn Fridolin

Liivi loomingu tulemusena tekkinud päris maastiku ruumiks on kõige selgemalt Liivi muuseum, kus eksponeeritakse Liivi materiaalset pärandit. Samal ajal võib seal näha ruumi ajalisi kihistusi. Muuseumis eksisteerivad koos Liivide eluaeg ja nüüdisaegne muuseum ning seal viidatakse ka ümbruskonnas nähaolevatele paikadele, mis on seotud Juhan Liivi teoste ruumiga ja osutuvad tema loomingu protomaastikeks.

Liivi teoste protomaastikud ise on aga hoopis teistsuguse iseloomuga kui muuseumiruum. Need on laiemad nii territooriumilt kui ka tähenduselt (kui ülekasutatud see sõna ka ei oleks). Nimelt võib taoline ruum hõlmata endas erinevaid tähenduskihte, erinevate kirjanike loomingute kihistusi. Oluline on ka see, et inimeste jaoks, kes ei ole Liivi tekstidega kursis, on need lihtsad, kirjanduslike tähendusteta maastikud.

Teksti mõju tekstile

Alatskivi kandis on elanud ja elab praegugi teisigi kirjanikkeluuletajaid. Liivi kaasaegseks oli Anna Haava, praegu on sealt pärit Andrus Kasemaa, üsna lähedalt ka Valdur Mikita. Selgeimad seosed kahe kirjaniku kirjanduslike ruumide vahel võib leida Liivil ja Kasemaal.

Andrus Kasemaa on lõpetanud Juhan Liivi nimelise Alatskivi Keskkooli ning olnud mitu korda Juhan Liivi preemia nominentide seas. Kasemaa kujutab nagu Liivgi Peipsiäärt, kuid sajandipikkune ajaline nihe on muutnud nii sealset maastikku, eluolu kui ka selle kandi kujutamise laadi. Liivi eluajal elas enamik inimesi maal ning seal asuvatest kolgastest sai rääkida vaid vaestekülade näol. Tänapäevaks on kujunenud olukord, kus linnastumise tagajärjel on paljud maapiirkonnad üsna tühjaks jäänud. Inimestel pole enam maal suuremat teha – paremad koolid ja töökohad asuvad linnas, perifeerias aga elanikkond vananeb.

Kasemaa omailmaks ongi perifeeria või kolgas, millest ta loob omanäolise ja isikliku koha – Poeedirahu[5]. Kasemaa ehitab oma isikliku idüllilise väikemaailma, milles koht ning luulemina emotsioonid on vahetus ning lahutamatus seoses. Lisaks, kuivõrd aeg võib kulgeda eri omailmades isemoodi, põimuvad Poeedirahus minevik, olevik ja tulevik väga tihedalt ühte. Nõnda tekibki kirjaniku omailm ehk *Umwelt*.[6] Poeedirahu, kuigi nime poolest fiktsioon, tugineb suures osas reaalsetele maastikele ning selle võib paigutada hõlpsasti Eesti kaardile. Kusjuures see paigutub enam-vähem samasse kanti Juhan Liivi loodud kirjanduslike paikadega. Nende suhtes antakse isegi kaugused: Poeedirahu asub Alatskivist lääne poole jääval Jõgevamaa ja Tartumaa piiril, „13 miili eemal Kukulinnast"[7]. Poeedirahu lääneserva nimetab Kasemaa 21. sajandi Kukulinnaks. Nõnda kirjutab Poeedirahu üle sama maastikku, millele on oma kirjandusliku kihistuse jätnud Liiv. Nende kirjanduslikud ruumid hakkavad omavahel suhestuma ning üksteise lugemist mõjutama.

Intertekstuaalsuse all võib lisaks kirjanduslikele mõjutustele tuua välja ka Liivi tõlgendamise kihid – ennekõike Tuglase ja Vinkli geograafilise ruumiga seotud käsitlused. Siinkirjutaja kujutluspildis on need samuti tasandid, mis asetsevad Peipsiäärse maastiku peal lasuval Liivi maastikul, misläbi hilisemad uurijad või huvilised nii Liivi loomingut kui ka Alatskivi kandi maastikku näevad.

Juhan Liivi maastikud eksisteerivad nii tekstides, inimeste teadvuses kui ka tema kodukandi maastikes. Nende ruumide omavahelised suhted ei ole üksühesed, aga võib-olla just sellevõrra ongi need põnevamad – justnagu Juhan Liivi looming ja elu.

[1] Aru, P. 1959. Alatskivist ja sellest, mis meelitab siia matkajaid. – Noorte Hääl, 13.08.
[2] Liiv, Juhan 2008. Peipsi peal. – Eesti novellivara. Tallinn: Eesti Raamat, lk 45.
[3] Samas, lk 135.
[4] Samas, lk 152.
[5] Andrus Kasemaa „Poeedirahust" on põhjalikumalt juttu Brita Meltsi magistritöös „Luuletaja omailm: Andrus Kasemaa Poeedirahu ja Mats Traadi Harala" 2010.
[6] Uexküll, Jakob Johann von 2012. Omailmad. Tartu: Ilmamaa.
[7] Kasemaa, Andrus 2009. Lagunemine. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, lk 115.

< eelneb

KUNSTID-parim enne MÖÖDAS?

Metsaülikooli SUVESEMINAR

20. – 24. augustil Käärikul

Arutleme Eesti kunsti üle Eesti kultuuri tipptegijate juhtimisel:

Kaarel Tarand
Marju Lauristin
Urve Tiidus
Reet Aus
Karl-Martin Sinijärv
Marek Tamm jt

Võimalik on saada toetust seminaril osalemiseks.

Info ja registreerimine
metsaylikool.ee

METSAÜLIKOOL

PRIMA VISTA TOOB TARTUSSE RAHVUSVAHELISE KIRJANDUSKOGUKONNA

7.–10. maini vallutavad ülikoolilinna luuletajad, slämm-poeedid, näite- ja ajakirjanikud, reportaažimeistrid, kirjanikud, stsenaristid, kirjanduskriitikud ja tõlkijad, aga ka kunstnikud, disainerid, heliloojad ning heli- ja visuaalkunstnikud. Kirju seltskond voolab Emajõe sängi kokku Belgiast, Tšehhist, Poolast, Ukrainast, Venemaalt, Udmurtiast, Saksamaalt, Soomest, samuti kaugelt Colombiast ning lähedalt Lätist.

Tänavu üheteistkümnendat korda toimuv Tartu rahvusvaheline kirjandusfestival Prima Vista koosneb, nagu ikka, juba tuttavatest traditsioonilistest sündmustest kui ka mitmesugustest uutest ettevõtmistest, kavas on raamatuesitlusi ja kohtumisi kirjanikega, loenguid ja töötubasid, luulelugemisi ja interdistsiplinaarseid etendusi, filme ja kontserte. Ka ruumiliselt ulatub festival mitmele poole: kaubamajast kuni Anna Haava tänavani, Poe tänava pargist Elektriteatrini, rääkimata raamatukogudest ja Kirjanduse Majast. Seekordne peateema „Süüta noorus" kutsub oma mitmetähenduslikkuses festivalielamustest osa saama ning kaasa mõtlema nii neid, kes noored ea poolest, kui ka neid, kes on seda hingelt. Niisiis, taas kord täidab kevadise Tartu õige mitmekesine kirjandusfestival, lootuses kõnetada ka võimalikult paljusid erinevaid lugejaid. Erisuguseid lugemiskogemusi pakuvad loomulikult festivalil eri paigus ja viisil üles astuvad eesti kirjanikud, õige kirju on aga ka koondpilt neist, kes esindavad Prima Vistal teiste kultuuride kirjandusi. Püüdes pakkuda siinsetele lugejatele võimalust tutvuda kirjanike ja teostega võimalikult paljudest kultuuriruumidest, tuleb lõpuks ikka tõdeda, et ühe suure festivali kava on segu süstemaatilisusest ja asjaolude kokkulangemisest, mille tänavune tulemus on väliskülaliste poolest just niisugune, nagu alljärgnevatest tutvustustest lugeda võib.

Marja Unt, Prima Vista programmijuht

JEE KAST

Foto: autori erakogu

Jee Kast on belgia luuletaja ja üks sealtkandi tuntuimaid slämm-poeete, kes on tegelenud luule esitamisega juba 12 aastat. Ta peab luules oluliseks hoogu ja mängulisust ning teksti elavat vastuvõttu. 2012. aastal pääses ta Belgia talendivõistluse finaali ning samal aastal astus üles ka Flandria ja Hasselti TEDx konverentsil. Esinedes erisugusele publikule, püüab ta alati kohaneda ja üllatada, esitatavat vastavalt olukorrale varieerida ja kombineerida.

ROMAN SIKORA

Foto: autori erakogu

Roman Sikora on tšehhi näite- ja ajakirjanik. Ta sündis Třineci linnas Kirde-Tšehhis 1970. aastal. Sikora lõpetas kutsekooli metallurgia erialal ning töötas kohalikus tehases, siis aga astus Brno kuulsasse Janáčeki lavakunsti akadeemiasse. Ta on kirjutanud paarkümmend teatri- ja raadiolavastust ning arvukalt artikleid ja arvustusi.

Sikorale on saanud osaks vastuoluline suhtumine ning tšehhi teatrikriitikud on tituleerinud teda nii neomarksistiks, vasakpoolseks aktivistiks, kommunistiks, teatri vaenlaseks kui ka „natsiks, kes kavatseb hõivata järgmises kommunistliku partei valitsuses kultuuriministri koha" (Richard Erml, Theatre Journal). Aastal 1998 sai Sikora Alfréd Radoki fondi korraldatud algupärase draama konkursil oma näidendiga „Smetení Antigony" teise koha. Tema näidendeid on lavastatud ka väljaspool Tšehhit, kõige rohkem on tema teoseid tõlgitud saksa, prantsuse, ungari ja sloveeni keelde.

Eestlastele on Sikora tuttav kui VAT Teatris hiljuti esietendunud „Masohhisti pihtimuse" autor. See näidend on praegu mängukavas ka Bernis ja Prahas. VAT Teatri kunstilise juhi Aare Toikka sõnutsi on see „üks huvitavamaid tänapäeva peegeldusi, mis viimasel ajal kirjutatud". Sikora vaatleb kaasaegset elukorraldust läbi kõverpeegli, lisades groteskseid liialdusi ja unenäolisi seoseid, mis rõhutavad asjakorralduse absurdsust. Sikora tekst on üllatav, hämmastav ning raputav maiuspala näitlejaile ja küllap ka vaatajaile. 2007. aastal tehti temast ka film „Sikora. Malý osobní marketingový epos" („Väike isiklik turunduseepos"), kus Sikora arutleb enese müümise-mittemüümise üle Brno linna taustal.

MARIUSZ SZCZYGIEŁ

Foto: Krzysztof Dubie

Poola reportaažimeister Mariusz Szczygieł sündis 1966. aastal. Ta õppis Varssavi ülikoolis ajakirjandust ja politoloogiat ning on tänaseks juba 25 aastat seotud ajalehega Gazeta Wyborcza. Ta on töötanud ka televisioonis, olles aastaid telekanali Polsat vestlussaate „Igal teemal" saatejuht ja kaasautor, Varssavi ülikoolis on ta korraldanud autoriseminare ja õpitubasid.

Mariusz Szczygieł on kirjutanud julgeid tekste subkultuuridest, homoseksuaalidest ja narkootikumidest. Tema lood on olnud teravmeelsed, avanud inimsaatuste ootamatuid tahke ja tekitanud poleemikat. Szczygiełi esimene reportaažiraamat kandis pealkirja „Pühapäev, mis tuli kolmapäeval" (1996) ja sisaldas reportaaže üleminekust kommunismilt kapitalismile. 2014. aastal ilmus kaheköiteline Poola reportaažiantoloogia pealkirjaga „100/XX" (1800 lk!), milles Szczygieł tutvustab sadat poola XX sajandi reporterit ja nende tekstide paremikku.

Tänu juhuslikule kohtumisele lauljanna Helena Vondráčkovága hakkas ta huvituma tšehhi kultuurist ja õppis ära tšehhi keele. Tšehhimaale, Tšehhi ajaloole ja kultuurile on Szczygieł pühendanud üle kümne aasta. 2006. aastal ilmus tänaseks juba 15 keelde tõlgitud raamat „Gottland", reportaažide kogumik Tšehhi 20. sajandi ajaloost läbi isikulugude alates Bata jalatsitehase rajanud perekonnast kuni Karel Gottini. Arvukatest auhindadest on kõige olulisem tunnustus raamatule European Book Prize 2009. aastal. Tšehhi arvustajad on öelnud raamatu kohta, et see on peegel, mida nad ei oleks ise suutnud endi ette asetada. Arvustustes on ühtlasi välja toodud, et Szczygiełil õnnestus lõhkuda meisterlikult mustvalge vaade minevikule ja olevikule. 2010. aastal ilmus Mariusz Szczygiełi Tšehhimaale pühendatud raamat „Tee endale paradiis". Prima Vista ajaks jõuab aga eesti keelde Tšehhis tõeliseks bestselleriks saanud ja paljudesse keeltesse tõlgitud „Gottland".

KATJA PETROWSKAJA

Foto: Sasha Andrusyk

Katja Petrowskaja on saksakeelse kirjanduse uus särav täht. 2013. aastal võitis ta katkendiga debüütromaanist „Võib-olla Esther" (2014) saksakeelse kirjanduse ühe mainekama preemia, Ingeborg Bachmanni auhinna. Kriitikud on öelnud tema loomingu kohta, et see on andnud saksa keelele ja kultuurile tagasi sellele kunagi iseloomulikuks peetud idapärase mitmekesisuse, maailma, milles segunevad saksa, slaavi ja juudi kultuur. Ta ise peab oma kõige olulisemateks mõjutajateks nõukogude, vene ja juudi traditsioone.

Sündinud 1970. aastal Kiievis, õppinud aastatel 1987–1992 Tartu Ülikoolis Juri Lotmani juures kirjandust ja kaitsnud Moskvas doktorikraadi, siirdus Katja Petrowskaja 1999. aastal koos abikaasaga Berliini, kus ta tegutseb ajakirjanikuna vene ja saksa meediaväljaannetele. Saksa keelt hakkas ta õppima alles 26-aastaselt, kuid just tema eriliselt nõtke, assotsiatiivne ja väljendusrikas keelekasutus on pälvinud rohkesti tunnustust. Petrowskaja on öelnud, et kirjutamine saksa keeles aitab tal vabaneda Ida-Euroopa juudi ohvriidentiteedist, mille vene emakeel talle paratamatult peale surub. See on justkui pääsetee, teine elu või armastus, mis ei lähe iial mööda, kuna jääb alati kättesaamatuks. Tänu keelevahetusele tekib ka omalaadne stereoefekt, mis võimaldab tal rääkida tänaselt positsioonilt, sõltumata päritolust.

Lühikestest lugudest koosnevat romaani „Võib-olla Esther", mis on Petrowskaja seni ainus ilukirjandusteos, on peetud üheks kergemaks ja samas ka targemaks tekstiks, mis on holokausti kohta kirjutatud. Selles rekonstrueerib autoriga sarnanev minajutustaja oma esivanemate elu- ja saatuselugusid, käib nendega seotud paikades, elab empaatiliselt läbi nende hirme ja lootusi ning põimib need kokku peegeldustega oma kaasajast, tänasest Euroopast. Tulemuseks ei ole mitte ainult hingekriipiv perekonnalugu, vaid ka 20. sajandi Euroopa ajaloo kõnekas panoraam. Oma lapsepõlvemälestustele ja katkendlikule perepärimusele, fotodele ja teistele ajastuomastele dokumentidele, aga ka internetist leitud informatsioonile toetudes loob minajutustaja autobiograafilist metafiktsiooni, kus dokumentaalsus seguneb mütoloogiaga, mõtisklused mälu ebausaldusväärsuse ja tegelikkuse keelelise konstrueerituse üle humoorikate, kohati isegi absurdsete pildikestega kunagi elanud inimeste elust.

Esimene peatükk raamatust „Võib-olla Esther" ilmub ajakirja Akadeemia mainumbris.

VERONIKA DOLINA

Foto: autori erakogu

Unikaalne stiil, sügavad ja lüürilised luuletused, lummav hääl – kõik see iseloomustab Veronika Dolinat, legendaarset vene bardi, kelle tähelend sai alguse juba varajases eas. Sõprade seas hüüti noort Dolinat tema ande tõttu kitarriga poetessiks ja pisikeseks bardiks. Põhjus oli lihtne: Dolina hakkas luuletama ja muusikat kirjutama 15-aastaselt. Laiema tuntuse saavutas ta 1970. aastate keskel tänu kontsertidele ja lintmagnetofoni salvestiste turuletulekule, mis võimaldas lauljatariil oma muusikat laiemalt levitada. Tema esimene ametlikult salvestatud plaat ilmus 1986. aastal. Aasta hiljem nägi Pariisis ilmavalgust ka Dolina esimene luuleraamat. Lauljatari teine plaat ilmus juba poolemiljonilise tiraažiga.

Terve oma karjääri jooksul pole Veronika Dolina proovinud kunagi muusika põhivooluga kaasa minna. Peavoolu järgimise asemel on lauljatari köitnud igapäevaelu poeesia, mistõttu ta on panustanud argimaailma iga detaili imetlemisse ning seda oma isikupärasest vaate-

nurgast. Tänaseks on Veronika Dolina sulest ilmunud rohkem kui 19 luulekogumikku ning 9 vinüül- ja 10 CD-plaati. Ta annab siiani aktiivselt kontserte nii oma kodumaal Venemaal, Euroopas, Iisraelis kui ka USAs. Seejuures eksisteerib Dolina unikaalne kuuekeeleline kitarr vaid ühes eksemplaris ja kannab nime Luitera.

Veronika Dolina sündis 1956. aastal Moskvas. Ta on lõpetanud muusikakooli ning omandanud kõrghariduse prantsuse keele õpetaja erialal Moskva pedagoogilises instituudis. Dolina on töötanud oma muusikalise karjääri kõrvalt nii raamatukogus kui ka mitmete Moskva teadusajakirjade toimetustes. Ta on kirjanduspreemia Венец (2005) laureaat.

ARZAMI OTŠEI

Foto: autori erakogu

Arzami Otšei (Aleksei Arzamazov, snd 1983) on tänapäeval üks kuulsamaid udmurdi kirjanikke ja luuletajaid. Ta on kümnete raamatute, õpikute ja üle 40 teaduspublikatsiooni autor, Udmurdi riikliku ülikooli teadlane ja õppejõud. Lisaks udmurdi ja vene keelele oskab ta inglise, prantsuse, itaalia, ungari, tatari, mari ja ersa keelt, eesti keeles ilmus 2007. aastal ta luulekogu „Ära". Tema viimane luulekogu „Быдэс" („Tervik") pälvis 2013. aastal hõimurahvaste programmi kirjanduspreemia luule kategoorias.

Arzami Otšei luule on missiooniteadlik, kuid samas vaieldamatult tundeline. Luuletuste näilise lihtsuse taga on sügavust ja lähedust maailma mõtteluule hoovustele. Soome-ugri rahvaste omakeelse suhtlemise hõlbustamiseks on Arzami Otšei loonud tehiskeele budinos, milleks ta kasutas soome, eesti, ungari, udmurdi, komi, mari, ersa, mansi, neenetsi ja saami keele sõnu ning paljuski ühiseid foneetilisi, morfoloogilisi ja süntaktilisi süsteeme. Keel põhineb ladina tähestikul, mis teeb mugavaks ka suhtlemise internetikeskkonnas, ning selle võib ära õppida umbes kuu ajaga. Arzami Otšei budinosekeelsele luulele on kirjutanud helilooja Mart Siimer orkestriteose „Mu hing lendab", mis kanti ette 2008. aastal Tartu Uue Muusika Pidustustel.

KLAUS-PETER WOLF

Foto: Monika Schillinger

Saksa kirjanik ja stsenarist Klaus-Peter Wolf (snd 1954) on kadestamisväärselt produktiivne autor, kes on andnud välja üle 60 raamatu lastele, noortele ja täiskasvanutele ning kirjutanud teist sama palju stsenaariume (tele)filmidele. Ligi kümmekond viimast aastat on Wolf pühendunud Ida-Friisi-aineliste kriminaalromaanide kirjutamisele. Wolfi kriminullid on Saksamaal bestsellerid ja sarja teine raamat „Ida-Friisi veri" ilmub festivali eel kirjastuse Atlex vahendusel ka eesti keeles. Eesti lugejale ei ole Wolf tundmatu autor, sest 1990. aastal ilmunud „Rock'n'roll ja ridamaja" on naerutanud noore isa vaimukalt jutustatud lugudega juba mitme põlvkonna lugejaid. Eesti keelde on tõlgitud ka Wolfile tuntuse toonud varasem romaan kriminaalsest noortekambast „Purgiõlu ja frikadellid" (2003) ning noortekrimka „Nohik" (2011).

Klaus-Peter Wolf sündis Ruhri tööstuspiirkonnas Gelsenkirchenis. Tema kirjutamisanne avaldus varakult: kaheksa-aastaselt pani ta kirja ja müüs koolikaaslastele esimesed lood, neljateistaastaselt ilmusid esimesed jutud trükist ja koos gümnaasiumi lõpetamisega tuli esimene kirjandusauhind. Wolf on õppinud ülikoolis mõned semestrid juurat, töötanud evangeelses noortekodus, lasknud tegevjuhina pankrotti kirjastuse ja aidanud Nicaraguas trükikoda rajada. Ta on kuulunud kommunistlikku parteisse ja astunud pärast Nõukogude Liidu külastamist sealt pettunult välja. Wolfile on iseloomulik hämmastav loovus, ammendamatu energia ja julged meetodid oma raamatute jaoks materjali kogumisel: ta on olnud mootorratturite jõugu liige ning asutanud naiste vahendamise firma, et õppida tundma miljööd ja saavutada oma tekstides elulähedus.

Laia vastukaja on leidnud Wolfi laste- ja noorteraamatud, tõelise tuntuse tõid talle aga tema stsenaariumide põhjal vändatud filmid. Ta on kirjutanud stsenaariume saksa kultussarjadele „Kuriteopaik" („Tatort") ja „Politseikutse 110" („Polizeiruf 110") ning stsenaristi kätt on tunda ka tema kriminaalromaanides. Juba kümmekond aastat elab Wolf koos abikaasa Bettina Göschliga Põhjamere-äärses Nordenis, Saksamaa armastatud suvituspiirkonnas. Põhjamere rannik, mõõnameri, hooajal suvitajatega täituvad saared on Wolfi Ida-Friisi krimisarja tegevuspaigaks. Aastatel 2007–2014 ilmus sarjas kaheksa romaani, neis kõigis juhib juurdlust komissar Ann Kathrin Klaasen.

Klaus-Peter Wolfi raamatuid on tõlgitud 24 keelde ja müüdud üle kaheksa miljoni eksemplari.

SALLA SIMUKKA

Foto: autori erakogu

Salla Simukka (snd 1981) on kirjanik, kirjanduskriitik ja tõlkija ning üks olulisemaid nimesid tänases soome noorsookirjanduses. Ta on avaldanud pool tosinat noorteromaani ja näidendit ning kirjutanud muu hulgas ka stsenaariumi väga populaarsele soome teleseriaalile „Uusi päivä". 2012. aastal pälvis ta maineka Topeliuse preemia, järgmisel aastal auhinnati Simukkat Suomi-preemiaga.

Rahvusvahelise läbimurde saavutas Simukka kaasahaarava noorte krimitriloogiaga, mis pakub huvitavat lugemist ka täiskasvanutele. Eestis andis triloogia avaraamatu „Punane nagu veri" välja kirjastus Pegasus, teose tõlkis Kadri Jaanits.

Romaani peategelaseks on 17-aastane Lumikki (ee Lumivalgeke) Andersson – väga iseseisev ja tugev, samas üksildane ning omaette hoidev tüdruk. „Ma olen Hercule Poirot' ja Lisbeth Salanderi salajane laps," ütleb ta enda kohta. Ühel päeval leiab Lumikki oma kooli pimikust sinna kuivama riputatud pestud viiesajaeurosed rahatähed, mis lõhnavad vere järele. Lumikki uudishimu saab võitu ning ta murrab truudust oma senisele motole, mille järgi „[siin] elus on kõige parem oma nina mitte igale poole toppida". Ta leiab ennast keset rahvusvahelist narkoäri, kus tema vanad põhimõtted pannakse ohtlikult proovile. Lumikki elu saladusi ja seiklusi rullitakse lahti veel ka triloogia teises osas „Valge nagu lumi" tänavu sügisel ning edaspidi jõuab eesti lugejate ette kindlasti ka kolmas osa „Must nagu eebenipuu".

MARIA PAZ

Foto: autori erakogu

Kunstnik, helilooja ja disainer Maria Paz ehk Exotikdot on sündinud 1981. aastal Bogotás Columbias. Exotikdot on nii tema pseudonüüm kunstnikuna kui ka tema elektroonilise bändi nimi. Paz kasvas üles pealinnas ja elas seal 19. eluaastani, mil ta kolis seiklusrikka kunstihariduse otsinguil Euroopasse. Ta õppis Pariisis burleskiteatrikunsti, omandas Brüsseli La Cambre'i skulptuurikoolis bakalaureuse- ja magistrikraadi, oli Taani kuningliku kunstiakadeemia meediakunstikoolis külalisüliõpilane ning omandas Stockholmi Konstfacki ülikoolis magistrikraadi kogemusdisaini alal. Rändav elustiil ja interdistsiplinaarne lähenemine on tema kunstnikutööd tugevalt mõjutanud. Ta on osalenud ja esinenud paljudel soolo- ja ühisnäitustel ning festivalidel nii Belgias, Prantsusmaal, Taanis ja Rootsis kui ka Jaapanis ja Brasiilias. Praegu elab ja töötab ta Rootsis.

JELENA GLAZOVA

Foto: autori erakogu

Jelena Glazova on heli- ja visuaalkunstnik ning luuletaja, kes elab ja töötab Riias. Ta tegeleb nüüdiskunsti interdistsiplinaarsete võimalustega, kombineerides oma loomingus visuaalseid kujundeid, poeetilist teksti, eksperimentaalhelisid ja installatsioone. Luuletajana on Jelena võtnud osa mitmesugustest festivalidest, tema loomingut on tõlgitud inglise, soome, läti ja poola keeled. Tema esimene luulekogu „Transfēri" ilmus 2013. aastal ning on üks Läti kirjanduspreemia (Laligaba) nominente debüütraamatu kategoorias. Visuaalkunstnikuna on tal olnud mitmeid isikunäitusi, sealhulgas Läti fotograafiamuuseumis (2010) ning Läti kaasaegse kunsti keskuses (LMC) (2011), ühtlasi on ta osalenud ühisnäitustel, festivalidel ja muudes projektides Lätis, Venemaal, USAs, Suurbritannias, Hollandis, Saksamaal, Slovakkias, Leedus, Eestis, Rootsis, Soomes, Ukrainas, Lõuna-Koreas, Kanadas ja mujalgi. Ta on võtnud osa ka eksperimentaalmuusika- ja helikunstifestivalidest, nagu Sound around Kaliningrad, Vilnius Noise Week, Skaņu Mežs (Riia), Waterpieces (Riia), Art's Birthday (Stockholm), Noise and Fury (Moskva) jt, ning olnud ka külalisheliloojaks niisugustel sündmustel nagu EMS (Stockholm), WORM (Rotterdam) jt.

Prima Vista programmi leiab aadressilt kirjandusfestival.tartu.ee.

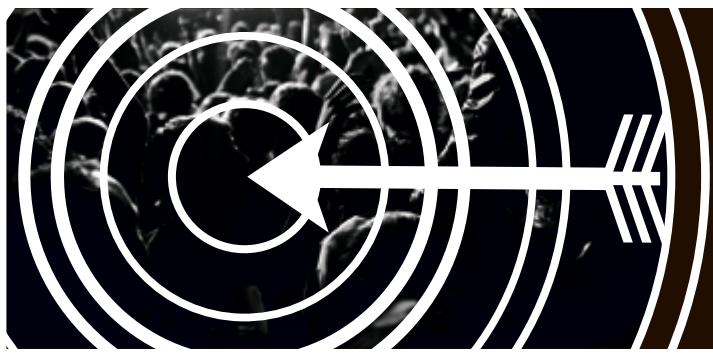

Tallinna Keskraamatukogu muusikaosakond kutsub osalema fotokonkursil **MUUSIKAT TABAMAS**

Võistelda saab kahes kategoorias: ❶ Muusikaline portree
❷ Muusikaline fantaasiafoto

Konkursitööde esitamise tähtaeg: 1. detsember 2014

Vaata lisainfot: www.keskraamatukogu.ee/muusika või helista tel 683 0912

INTERDISTSIPLINAARNE
KUNSTI- JA MUUSIKAFESTIVAL

PATAREI KULTUURI-TOLM 2014

TALLINN, PATAREI MEREKINDLUS / 11-12 JUULI

#KOLMANDASAMBASALADUS

KULTUURITOLM.EE

Rulli Müürileht minisambaks, tee endast sambaselfie ja postita see koos täägiga #kolmandasambasaladus Instagrami, Facebooki või Twitterisse. Igas keskonnas loosime festivali nädalal kolm võitjat, kes saavad endale preemiaks festivali passi.